

Nr 24.

Ankom till riksdagens kansli den 17 mars 1938 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 40 med förslag till gruvlag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 4 januari 1938 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 40, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga nedan intagna förslag till

1) gruvlag;
2) lag angående ändrad lydelse av 10 och 11 §§ lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag;

3) lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom; samt

4) lag angående ändrad lydelse av 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 31) om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehäft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 227 av herr *Reuterskiöld*,

nr 228 av herr *Sam Larsson m. fl.*,

nr 232 av herr *Velander m. fl.*,

nr 233 av herrar *von Horn* och *Swartling*,

nr 234 av herr *Lindhagen* och

nr 235 av herr *Per Andersson m. fl.* samt

inom andra kammaren:

nr 345 av herr *Andersson i Rasjön m. fl.*,

nr 352 av herr *Skoglund m. fl.* och

nr 353 av herr *Strindlund m. fl.*

I motionen nr I:227 hemställes att riksdagen, därest Kungl. Maj:ts förevarande proposition finnes i övrigt kunna bifallas, dock ville avslå 46—50 och 73 §§ i förslaget till gruvlag samt i deras ställe införa bestämmelser, i princip motsvarande nu gällande gruvestadgas 16—20 §§.

I motionerna nr I: 228 och II: 345, vilka äro likalydande, hemställes att riksdagen måtte avslå propositionen samt anhålla hos Kungl. Maj:t att nytt förslag i ärendet i överensstämmelse med de i motionerna angivna synpunkterna måtte framläggas till nästa års riksdag.

I motionerna nr I:232 och II:352, vilka äro likalydande, hemställes att riksdagen måtte avslå propositionen samt i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om framläggande av nytt förslag till gruvlag med iakttagande av lagrådets yttrande i ärendet och de i motionerna angivna synpunkterna.

I motionen nr I:233 anhålles att riksdagen måtte avslå propositionen samt att, därest riksdagen icke skulle göra detta, i lagförslaget måtte göras den ändring, att staten blir skyldig anmäla sig till begagnande av kronoandelen senast vid utmålsläggningen, och att preciserade regler fastställas för kronans deltagande i gruvbrytningen.

I motionen nr I:234 hemställes,
att riksdagen ville besluta:

A) att nu bör omsider som i gamla tider åter läggas en ledande tanke och en ordnande hand över utnyttjandet av Sveriges unika och med tiden utdöende mineralfyndigheter;

B) att i sådant syfte den under spekulationsens och maskinkulturens epoker uppflammande striden om äganderätten mellan samhället, jordägaren och rovbrytning genom spekulanter främst exportspekulanter, (inmutningsrätt) avblåses i lagstiftningen och samhället åter förklaras ensamt vara ägare till dessa jordens dolda och ännu ej exploaterade mineralrikedomar av omätlig betydelse för folket och vår stolta förädlingsindustri;

C) att denna samhällets konstitutiva äganderätt förklaras kunna utnyttjas till malm brytning:

dels i egen regi — såsom går för sig genom kraftanläggningar i egna vattenfall och omfattande eget skogsbruk — med gynnande främst av vår egen förädlingsindustris behov av råvara och minst av allt stormakternas krigsindustri;

dels brytningens utarrendering (koncessionssystem) mot en arrendeavgift i brytningsvinsten utöver skälig företagarvinst, rätt till inlösen för drift i egen regi — såsom går för sig vid koncession av järnvägsanläggningar — samt annan förtänksamhet i ransonering till förmån för landet, framtiden och vår förädlingsindustri nu och framdeles i stort och smått;

D) att sålunda väl godtaga propositionens avlysning av jordägarens oklara och oförtjänta, av viss rättsvetenskap uppkonstruerade ägande- och spekulantanspråk;

E) att däremot avstyrka propositionens omslag från socialiseringsnämndens klarare men kanske opraktiskt iscensatta syn på folkets samfälliga äganderätt till mineralerna samt propositionens skjutande i stället i förgrunden spekulanternas rovbrytning såsom praktiskt taget det legitimaste äganderättsanspråket och gynnsammast för ett snart upptäckande och följaktligen väl även skyndsammast uttömmande av ännu ej avslöjade malmtillgångar;

F) i stället förklara, att den malmletning, som sedan länge bedrivits av staten, bör privilegieras samt privat spekulationsletning ej vidare tillåtas annat än i den mån den koncessionsvis anses böra tillåtas mot skälig ersättning i den ena eller andra formen;

G) att — om årets riksdag ej mäktar formulera den nu föreslagna om-

välrvningen — med avslag å propositionen begära nytt förslag, byggt väsentligen på förenämnda föresatser;

H) att därest yrkandet under B och G ej väsentligen bifalles,
dels förklara att propositionens hemställan om upphävande av den patriarkaliska konservatismens i första kammaren initierade samt av en besjälad liberalism och en annalkande socialism i den andra understödda förbud mot inmutning av kronojord i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län icke under några förhållanden bifalles;

dels i stället besluta att nämnda förbud skall gälla även fyndigheter å enskild jord inom nämnda tre län, där uppenbarligen landets förnämsta malm-tillgångar ligga förborgade;

I) att riksdagen ville för sin del antaga följande provisoriska

Lag angående inskränkning i inmutningsrätten.

Härigenom förordnas, som följer:

Inmutning av mineralfyndighet må ej äga rum, där ej Konungen därtill lämnar tillstånd.

Denna lag träder genast i kraft efter dess promulgerande och gäller till den 1 juli 1938.

K) att riksdagen ville för sin del antaga följande provisoriska

Lag angående inskränkning i inmutningsrätten.

Härigenom förordnas som följer:

Lagen om förbud för inmutning av mineralfyndighet å kronojord inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län utsträcker att gälla även inmutning å enskild jord inom nämnda län, där ej Konungen därtill lämnar tillstånd.

Denna lag träder i kraft genast efter dess promulgerande och gäller till den 1 juli 1938.

I motionerna nr I:235 och II:353, vilka äro likalydande, hemställles, att riksdagen måtte besluta ändring av det i propositionen framlagda förslaget i enlighet med vad i motionerna närmare förordats (se nedan sid. 39) samt att utskottet måtte vidtaga de härför erforderliga ändringarna i den föreslagna författningstexten.

I fråga om de skäl som ligga till grund för de genom propositionen framlagda lagförslagen får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen. Beträffande motiveringen till motionärernas yrkanden hänvisas till motionerna.

Den nu gällande gruvlagstiftningen.

Enligt nu gällande gruvstadga av den 16 maj 1884 kan envar genom en viss rättslig procedur (*inmutning*) förvärva uteslutande rätt att bearbeta och tillgodogöra sig en mineralfyndighet (8 §). Detta gäller vare sig fyndigheten är belägen å inmutarens egen eller å annan persons mark.

Emellertid är *jordägaren* berättigad att till hälften med inmutaren deltaga i gruvarbetet och den därav fallande vinsten (16 §).

I motsats till vad som gällt i äldre tid, då praktiskt taget alla kända metaller och mineral voro föremål för inmutning, har alltsedan 1855 års gruvestadga *inmutbarheten* varit begränsad till vissa uppräknade malmer och mineraliska ämnen. Såsom föremål för inmutning och bearbetande av den som sig därtill anmäler uppräknas i nu gällande gruvestadga 1) malmerna till guld, silver, platina, kvicksilver, bly, koppar, järn med undantag av sjö- och myrmalmer, mangan, krom, kobolt, nickel, zink, tenn, titan, molybden, wolfram, vismut, antimon och arsenik samt 2) svavelkis, magnetkis och grafit. Å kronojord, som står under kronans omedelbara förvaltning eller blivit för kronans räkning till brukning på viss tid åt annan upplåten, kunna inmutas jämväl de mineralfyndigheter, vilka innehålla apatit och magnesit (1 §). Mineralfyndigheter av andra slag än de nu uppräknade — dock med undantag av stenkols- och saltfyndigheter, för vilka kategorier en särskild koncessionslagstiftning är gällande — hemfalla under jordägarens förfogande.

Ansökan om inmutning göres skriftligen hos bergmästaren i orten. I ansökningen skall bland annat uppgivas medelpunkten i det område ansökningen avser (inmutningspunkten) med så noggrann beskrivning å denna punkts belägenhet att någon osäkerhet därom ej kan uppstå (4 §). Ansökningen prövas av bergmästaren, som när så erfordras kan förelägga sökanden viss tid att komplettera sina uppgifter vid äventyr att ansökningen eljest förfaller (5 §). Vid prövningen tillses bland annat att inmutningen ej sker å sådan plats — t. ex. statsgruvefält eller område beläget på mindre avstånd än tvåhundra meter från boningshus — där enligt vad i gruvestadgan föreskrives inmutning ej är tillåten (3 §). Möter ej hinder för bifall till ansökningen, utfärdar bergmästaren ett tillståndsbevis, s. k. *mutsedel*, om vars innehåll gruvestadgan lämnar vissa föreskrifter. Det åligger inmutaren att inom sextio dagar från *mutsedeln*s utfärdande låta kungöra densamma i vederbörlig kyrka, vid äventyr av inmutningsrättens förlust om annan anmäler sig därtill innan kungörandet sedermera sker (6 §).

Inmutningsrätten, som gäller från den dag ansökningen inkom till bergmästaren, avser visst område med lodräta gränser på djupet (2 §). Detta område utgör under försöksarbetet en cirkel, som har en radie av etthundra meter och vars medelpunkt sammanfaller med den i *mutsedeln* angivna inmutningspunkten (11 §). Sådant område benämnes *inmutat område*. När sedermera genom försöksarbetet fyndigheten blivit blottad och prov å malmen erhållits, äger inmutaren genom särskild förrättning få sig anvisat visst arbetsområde, s. k. *utmål* (21 §). Detta område, som träder i stället för det inmutade området, är vanligen fyrkantigt och får upptaga högst tvåhundra meter i längd och bredd. Utmålet sammanfaller sålunda icke med det inmutade området; dock får utmålet ej läggas så att inmutningspunkten faller utom utmålet (26 §).

Med *inmutningsrätten* följer befogenhet att bearbeta och tillgodogöra sig icke blott själva den inmutade mineralfyndigheten utan även andra inmutningsbara mineral som finnas inom det inmutade området eller utmålet. Övriga

mineraliska ämnen inom det ifrågavarande området få brytas i den mån sådant är erforderligt för gruvarbetets ändamålsenliga drivande, och därav får användas vad för gruvdriftens ändamål behöves. Vad sålunda icke användes får jämväl behållas, såframt det ej inom viss tid avhämtas av jordägaren, som därvid har att erlagga gottgörelse för brytnings- och uppfodringskostnader (8 §).

Minst fjorton dagar innan något arbete å det inmutade området börjas skall inmutaren på sätt närmare angives — vid äventyr av inmutningsrättens förlust och skyldighet att för all genom arbetet förorsakad skada ansvara såsom för åverkan — lämna bestyrkt avskrift av mutsedeln till såväl det inmutade områdets ägare som den vilken innehar och brukar det med nyttjanderätt. Därjämte åligger det inmutaren att, innan arbetet börjas, ställa vederbörlig pant eller borgen för den ersättning som han under försöksarbetet är skyldig utgiva till innehavaren av jorden. Vid försummelse härutinnan äger utmätningssmannen i orten, då han därom anlitas, inställa arbetet, till dess godtagbar säkerhet blivit anskaffad (13 §).

I fråga om arbetets bedrivande gälla olika regler för tiden före och tiden efter utmålsläggningen. Under förstnämnda period äger inmutaren allenast utföra det *försöksarbete*, som erfordras för fyndighetens undersökning och blottande. Han får därunder begagna eller anlägga väg till stället (11 §). Däremot får han icke, utan tillstånd av jordens innehavare, å det inmutade området uppföra andra byggnader än sådana som oundgängligen erfordras till försöksarbetets drivande (15 §). För den mark inmutaren begagnar under försöksarbetet skall han giva innehavaren av jorden full ersättning i årlig avgift, som för varje år förskottsvis betalas. Även skada och intrång som förorsakas av försöksarbetet är inmutaren skyldig att ersätta (11 §). I händelse av tvist om beloppet av den årliga avgiften eller annan ersättning skall frågan prövas av skiljemän i närmare angiven ordning (12 §). — Det allmänna intresset av att en mineralfyndighet, till bergsbrukets förkovran, snarast möjligt blir undersökt har kommit till uttryck i en särskild bestämmelse om skyldighet för inmutaren att, vid äventyr av inmutningsrättens förlust, inom viss tid påbörja försöksarbetet. Denna tid utgör åtta månader från mutsedels utfärdande eller, om inmutningspunkten är belägen i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands eller Västernorrlands län, ett år från nämnda tidpunkt (14 §). Det försöksarbete som erfordras för anvisande av utmål skall vara fullgjort och ansökning om utmål ingiven till bergmästaren senast inom tre år från mutsedels utfärdande. Försummelse härutinnan medför inmutningsrättens förlust. Under vissa förutsättningar äger dock bergmästaren medgiva förlängd tid av högst två år för arbetets utförande (21 §).

Under försöksarbetet kan jordägaren, när han vill, hos inmutaren anmäla sig till begagnande av sin *jordägareandel* till fullo eller till någon viss del. Dylik anmälan skall, med visst undantag, göras senast vid utmålsläggningen. Från den tid anmälan bevisligen skett njuter jordägaren delaktighet i anläggningen. Han är emellertid därvid skyldig att vidkännas motsvarande andel i alla kostnader, som för arbetets bedrivande efter nämnda tid erfordras, ävensom att i enahanda förhållande ersätta värdet av de för arbetet nödiga och nyt-

tiga byggnader, redskap och förråd som dessförinnan blivit anskaffade. I kostnad som inmutaren tidigare haft för fyndighetens undersökning och blottande är jordägaren ej skyldig att taga del, såvitt sådan skyldighet ej följer av vad nyss nämnts. Tvist om beloppet av den ersättning jordägaren bör giva avgöres av skiljemän (18 §). Försummar jordägaren att inom föreskriven tid anmäla sig till begagnande av sin rätt, förlorar han sin jordägareandel (20 §). Inmutaren blir härigenom ensam ägare till gruvan. — Beträffande *kronans rätt till jordägareandel* gälla vissa särskilda bestämmelser. Ligger fyndigheten å kronojord som innehaves under ständig besittningsrätt eller är anslagen till boställe, tillfaller jordägareandelen åbon respektive boställsinnehavaren. Vidkommande kronojord av annat slag, den s. k. odisponerade kronojorden, har kronan däremot rätt till jordägareandelen. Begagnar kronan ej sin andel, tillfaller denna inmutaren. Emellertid får inmutaren denna förmån ej, såsom i vanliga fall, utan vederlag utan blir skyldig att årligen till kronan erlagga en avgäld, motsvarande sjuttiofemtedelen av värdet av alla de inmutningsbara ämnen som under året brutits och uppfodrats (17 §).

När ansökan om utmål blivit gjord, är bergmästaren skyldig att, så fort ske kan och tjänlig årstid är för handen, på stället företaga den sökta *utmålsläggningen* (22 §). Vid förrättningen biträdes bergmästaren av två gode män. Särskild kallelse med uppgift om tiden och stället för förrättningen skall meddelas jordägaren minst trettio dagar förut. Inom samma tid skall kungörelse om förrättningen uppläsa i kyrkan. Skall utmålet läggas å kronojord, gör förrättningsmannen härom anmälan hos Konungens befallningshavande för förordnande av allmänt ombud (23 §). Vid förrättningen utstakas utmålet på marken; karta upprättas och beskrivning av utmålet intages i förrättningsprotokollet (28 §). Utöver utmålet äger gruvägaren vid förrättningen få sig anvisad nödig väg samt plats åt de för gruvdriften erforderliga kraftledningarna (32 §). Gruvägaren bestämmer själv huru stor del av utmålet som bör inlösas för att disponeras för arbete ovan jord. Område i dagen, som icke blivit inlöst, får gruvägaren icke begagna. Han får ej heller å inlöst område uppföra andra byggnader än sådana som erfordras för gruvdriften (30 §). Om gruvägaren till en början endast inlöser en del av utmålet, har han möjlighet att i fall av behov få sitt arbetsområde i dagen utvidgat vid en senare förrättning (35 §). — Vid utmålsförrättningen bestämmes den *lösen* gruvägaren har att erlagga för mark som till honom avträdes. Sämjas ej parterna om beloppet, fastställes detta av förrättningsmannen och gode männen efter markens uppskattning till det värde annan mark av enahanda beskaffenhet och godhet i orten högst gäller, med beräkning att jordägaren ansvarar för räntor och utskylder av jorden. Är marken intecknad, skall lösesumman nedsättas hos Konungens befallningshavande, om ej inteckningshavarna medgiva att jordägaren får lyfta densamma. Fördelning av sålunda nedsatt belopp verkställs i den ordning som gäller för fördelning av köpeskilling för utmätningssvis såld fast egendom. Betalning eller nedsättning av lösesumman jämte ränta skall fullgöras inom nittio dagar från utmålsförrättningen vid äventyr att gruvägaren förverkar utmålet och sin på mutsedeln grundade rätt (31 §).

Gruvägaren är jämväl skyldig att giva full *ersättning för skada och intrång*, som jordens ägare eller innehavare tillskyndas av utmålet, ävensom ersättning för anvisad väg och plats för kraftledning. Även dylik ersättning kan bestämmas vid utmålsförrättningen (33 §). — Ett en gång utlagt utmål kan under vissa förutsättningar, efter prövning av bergsöverstyrelsen (kommerskollegium), utvidgas genom ny förrättning. Härvid får utmålet i sin helhet efter tillökningen icke överskrida den för utmål i allmänhet gällande maximibegränsningen av fyra hektar (37 §). Däremot kunna särskilda utmål, som gränsa intill varandra, under vissa omständigheter sammanläggas till ett enda utan avseende därå att det sammanlagda utmålet innefattar större vidd än eljest är tillåtet (38 §).

En för gruvlagstiftningen säregen institution äro de regler som angå *försvar av gruvrättighet*. Till grund för dessa regler ligger den från regalrättstiden nedärvda uppfattningen att en gruvägare som blivit tillerkänd förmånen att få utnyttja en mineralfyndighet bör visa sig detta förtroende värdig genom att — i samhällsekonomiens intresse — göra gruvan fruktbärande, och att han därför genom underlåtenhet att driva gruvan bör ådraga sig påföljden av gruvrättens förverkande. Enligt gruvestadgan åligger det gruvägaren att i regel varje kalenderår utföra visst s. k. *försvarsarbete*, vilket skall avse verklig gruvdrift eller eljest vara av beskaffenhet att det kan lända gruvanläggningen till nytta. Detta arbete skall inom varje inmutat område eller utmål bedrivas i den omfattning, att för varje kalenderår verkställes minst så mycket gruv- eller gruvbyggnadsarbete att värdet därav motsvarar kostnaden för bergsprängning i gruvan av tio kubikmeter i fast klyft (berg) eller, räknat i upplagt berg, aderton kubikmeter. Dock är det tillåtet att under ett år fullgöra arbetsskyldigheten för flera, högst fyra därefter närmast följande arbetsår, såframt vederbörlig anmälan därom göres inom föreskriven tid (39 §). Gruvägare som innehar flera intill varandra gränsande utmål kan ock av bergsöverstyrelsen erhålla tillstånd att under ett eller flera år genom arbete inom något eller några av utmålen fullgöra arbetsskyldigheten för dem alla (40 §). — Sedan arbetsskyldigheten i en gruva blivit fullgjord för minst tre år och utmål blivit gruvan tilldelat, kan försvarsarbetet, om gruvägaren så vill, utbytas mot en årlig avgift av femtio kronor för vart utmål. Denna avgift, vanligen benämnd *försvarsavgift*, skall inbetalas till Konungens befallningshavande för varje arbetsår innan dess utgång. Avgiften fördelas så, att hälften tillfaller kronan och hälften den jordägare på vars mark utmålet är beläget (41 §). — Från försvarsarbete respektive försvarsavgift kan bergmästaren, efter skriftlig ansökan, bevilja befrielse, s. k. *vilostånd*, för högst fyra arbetsår (kalenderår) åt gången. Villkoren här för äro dels att det förefinnes väsentliga hinder mot gruvdriftens fullföljande, vilka icke kunnat av gruvägaren förekommas, eller att andra giltiga anledningar till vilostånd uppgivas och styrkas, dels ock att arbetsskyldigheten tidigare fullgjorts för minst tre arbetsår och utmål blivit gruvan tilldelat (42 §). När det kan befaras att på grund av viloståndet annan i arbete varande gruva kommer att besväras av ökat vattentillopp, erfordras härjämte

samtycke av nämnda gruvas ägare. Dock är sådant ej nödvändigt, om sökanden visar att överenskommelse träffats med den andra gruvägaren om vattnets undanhållande under viloståndstiden eller sökanden ställer pant eller borgen för skadan (43 §). Viloståndstiden kan, när särskilda omständigheter därtill föranleda och jordägaren så medger, genom beslut av bergsöverstyrelsen förlängas under ytterligare högst fyra arbetsår (44 §). Nytt vilostånd får icke meddelas, med mindre arbetsskyldigheten blivit fullgjord eller försvarsavgift erlagts för minst tre arbetsår från den tid förut beviljat vilostånd eller förlängning därav gått till ända (45 §).

Försummelse att iakttaga reglerna om försvar medför att gruvrätten kan gå förlorad genom att gruvan av domstol förklaras *sönad* vid utgången av det arbetsår under vilket försummelsen ägt rum. För att en gruva skall bliva sönad erfordras emellertid att talan härom anställes inom två år från sistnämnda tidpunkt (47 §). När gruva blir sönad eller inmutningsrätten eljest — på någon av de grunder tidigare nämnts — blir förverkad, innebär detta att förhållandena i avseende å rätten till själva fyndigheten återföras till det läge vari de befunno sig före inmutningens tillkomst. Enligt uttrycklig bestämmelse skall såväl jordägareandelen i gruvan som den mark vilken varit till gruvägaren upplåten hemfalla till jordägaren utan ersättning. Om den övergivna gruvan blir föremål för ny inmutning, blir sålunda jordägaren berättigad att ånyo njuta jordägareandel i fyndigheten och att bekomma lösen för avträdd mark. I fråga om rätten till bruten malm och utförda anläggningar finnas ej uttömmande regler. Då det föreskrives att ur gruvan uppfordrad malm må kunna för ägarens räkning kvarligga avgiftsfritt å marken under två år, anses härav följa att förre gruvinnehavaren efter utgången av nämnda tid förlorar all rätt till sådan malm i den mån den finnes kvar vid gruvan. De i gruvan befintliga, för dess styrka och bestånd verkställda byggnader tillfalla ny inmutare utan lösen (48 §).

Enligt i gruvestadgan upptagna bestämmelser om ordningen för gruvdrift utövas genom bergverksstyrelsen, d. v. s. kommerskollegium och bergsstaten, en viss *statlig kontroll* över gruvdriften. Bergverksstyrelsen har att tillse att nödig trygghet beredes arbetsmanskaper och att icke genom sättet för gruvbrytningen gruvans framtida bestånd äventyras eller fara för annans egendom uppstår (50 §). I avseende å gruvbrytningen innehåller gruvestadgan vissa detaljföreskrifter, som avse att minska risken för olyckshändelser (51 §). Bergmästaren har i nämnda hänseende befogenhet att förelägga gruvägaren att inom viss tid hava utfört erforderlig anstalt vid äventyr, förutom ansvarspåföljd, att det föreskrivna arbetet på gruvägarens bekostnad verkställas genom bergmästarens försorg eller att gruvarbetet inställes till dess anstalten blivit gjord (52 §). Medför gruvarbete synnerlig våda för arbetsmanskaper eller drives det på sådant sätt att uppenbar fara för gruvans bestånd eller annans egendom därigenom uppstår, äger bergmästaren förbjuda gruvarbetet (53 §). — Beträffande gruvrättighets övergång å ny ägare finnes en ordningsföreskrift, enligt vilken den nye ägaren har att inom nittio dagar anmäla sitt förvärv hos bergmästaren (56 §). I förevarande del av gruvestadgan finnas

vidare föreskrifter om upprättande av gruvkarta och årlig statistik ävensom vissa straffbestämmelser.

Om två eller flera personer deltaga i samma gruvrörelse — vare sig detta sker på grund av reglerna om inmutares och jordägares andelsrätt eller på annan grund — äro delägarna skyldiga att för gruvans förvaltning årligen utse en *gruvföreståndare*, som har att vid stadgad påföljd iakttaga bestämmelserna om ordningen för gruvdrift (61 §). Rättsförhållandet mellan flera delägare är i övrigt beroende av vad dessa sinsemellan avtalat (67 §). Angående dylik *samäganderätt i gruva* innehåller gruvestadgan emellertid följande subsidiära bestämmelser. Gruvföreståndaren äger från delägarna infordra nödiga tillskott för fullgörande av försvarsarbete eller erläggande av försvarsavgift (62 §). Underlåter delägare att betala sådant infordrat tillskott eller tillskott som blivit beslutat å gruvstämma, kan han, under omständigheter som närmare angivas, till övriga delägare förverka sin lott i gruvan och dess tillhörigheter. I sådant fall njuter han dock ersättning för sin andel i gruvan tillhörande jordegendom och blir jämväl fri från skyldigheten att betala tillskottet (65 §). Gruvstämma — varom kallelse skall utfärdas i viss angiven ordning — utlyses av gruvföreståndaren eller av ägare till minst hälften i gruvan (63 §). Vid omröstning beräknas varje delägars röstetal efter den andel han äger i gruvan. För beslut gäller i regel enkel majoritet. Emellertid må lån ej upptagas utan att alla delägare samtyckt därtill (64 §). Ett annat undantag från regeln om enkel majoritet föreligger beträffande beslut om brytningens omfattning. Vilja några delägare bryta mera och andra mindre, skall nämligen vid lika röstetal den ha vitsord, som önskar den större brytningen. I sådant fall skall denne emellertid ensam förskjuta tillskott, som utöver behovet för den mindre brytningen erfordras, och för sådant förskott ej ha annan fordringsrätt än att för förskottet jämte fem procent ränta hålla sig till den malm, som för meddelägarnas andel i gruvan motsvarar skillnaden mellan den större och den mindre brytningen (66 §).

Gruvestadgan har, såsom redan nämnts, ej numera tillämpning på *stenkols- och saltfyndigheter*. När de skånska stenkolsfälten under senare hälften av 1800-talet blevo föremål för exploatering i större skala, visade sig nämligen den fria inmutningsrätten leda till avsevärda olägenheter. På grund av stenkolsflötsernas vidsträckta utbredning och ringa mäktighet måste för deras bearbetande tagas i anspråk mycket större vidder än för bergmalmer. De svårigheter denna omständighet kunde förorsaka jordbruket på de bördiga slättbygder där stenkolen fanns skärptes ytterligare genom en vid nämnda tid förekommande ohejdad spekulation i inmutningar av vilka endast en ringa del kunde leda till fruktbärande gruvarbete. I följd av det missnöje med inmutningssystemet som sålunda uppkom bland jordbrukarna antogs 1886 en särskild lag angående eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter (stenkolslagen). Denna lag utvidgades 1917 till att omfatta jämväl saltfyndigheter samt 1933 till att gälla även i avseende å olje- och gasfyndigheter.

I olikhet mot gruvestadgan är stenkolslagen uppbyggd på *koncessionssystem*.

Rättighet att eftersöka och bearbeta stenkols-, salt- samt olje- och gasfyndigheter är sålunda beroende på särskilt tillstånd (koncession), som meddelas av Konungen. Eftersom å ena sidan koncessionen kan omfatta ett jämförelsevis stort område — högst ettusensexhundra hektar — men å andra sidan inom detta område endast en mindre ytvidd behöver anvisas för arbetet i dagen, undvikas härigenom vissa olägenheter som, icke minst med hänsyn till skyldigheten att utföra försvarsarbete, skulle ha uppkommit om en fyndighet av förevarande slag enligt inmutningssystemet bearbetats inom en mängd smärre utmål. Jordägaren har icke enligt stenkolslagen någon andelsrätt i fyndigheten. Han är emellertid i stället berättigad att, utan deltagande i kostnaden för arbetet, av koncessionsinnehavaren erhålla en avgift motsvarande värdet av en sjuttiofemtedel av vad å området vinnes och i dagen uppfordras. Dock äger koncessionsinnehavaren å denna avgift avräkna så stor del, som belöper på området i dagen i förhållande till hela det område koncessionen omfattar. — Även stenkolslagen innehåller bestämmelser om arbetsskyldighet och vilostånd samt åtskilliga ordningsstadganden.

Den enligt gruvestadgan föreliggande fria inmutningsrätten har föranlett betänkligheter jämväl ur andra synpunkter än nyss berörts. Då i slutet av förra århundradet de stora lappländska järnmalmsfyndigheterna började bearbetas, yrkades från skilda håll att staten borde gripa in för att åt det allmänna trygga åtminstone en del av de vinster, som eljest skulle tillfalla enskilda. Sålunda framkom förslag om att inmutningsrätten borde upphävas i fråga om fyndigheter å kronojord för att ersättas med ett koncessionssystem. Emellertid betonades även den synpunkten att utnyttjandet av malmtillgångarna borde ske med hänsyn till den inhemska järntillverkningens framtida behov och med hänsyn till kommande generationers berättigade anspråk att bliva delaktiga i nämnda tillgångar. I följd av dylika meningssyftningar tillkommo år 1902 vissa *provisoriska lagbestämmelser* angående rätten till gruvdrift å odisponerad kronojord i Norrbottens län. Dessa bestämmelser, vilka varje år förnyades och år 1907 utsträcktes att gälla även Västerbottens och Jämtlands län, inneburo att å jord av nämnda beskaffenhet inmutning finge ske endast för kronans räkning. Den under krigstiden rådande bristen på metaller föranledde emellertid yrkanden att inmutningsförbudet måtte upphävas, såvitt anginge kopparmalm, nickelmalm och svavelkis. I följd härav kom den förutvarande provisoriska lagstiftningen att ersättas genom en likaledes provisorisk lag av den 31 maj 1918, enligt vilken inmutningsförbudet begränsades till att avse järnmalmsfyndighet, varemot andra fyndigheter skulle få inmutas med vissa inskränkningar. Sistnämnda lag — vari beträffande ifrågavarande kronojord upptogos en del särskilda bestämmelser angående verkan av inmutning samt om det inbördes förhållandet mellan inmutare och jordägare — ägde efter årligen skedd prolongering giltighet till den 1 maj 1926, då den likaledes provisoriska lagen den 28 april 1926 om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län trädde i kraft. I denna lag stadgades att inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län inmutning för annans än

kronans räkning ej finge ske å odisponerad kronojord utan Kungl. Maj:ts för särskilt fall givna tillstånd. Sedan 1926 års lag genom särskilda författningar prolongerats till den 1 januari 1933, erhöll den genom lag år 1932 fortsatt giltighet från och med sistnämnda dag.

Det statliga intresset i avseende å gruvnäringen har kommit till uttryck jämväl i det genom lagändring år 1910 möjliggjorda utläggandet av *statsgruvefält*. Syftet härmed är huvudsakligen att undgå de olägenheter, som kunna vara förenade med att enskilda tillåtas verkställa inmutningar kring området för en fyndighet som tillhör kronan eller företag vari kronan har del. Med anordningen torde emellertid även vara avsett att åt kronan bevara rätten till värdefullare mineraltillgångar å kronojord. Har ett område genom beslut av Konung och riksdag förklarats skola utgöra statsgruvefält, medför detta jämlikt 3 § 1 mom. gruvestadgan att inmutning därstädes ej får äga rum. Statsgruvefält utläggas endast å odisponerad kronojord. För närvarande äro statsgruvefälten till antalet 16. De äro samtliga belägna i övre Norrland.

De i propositionen framlagda lagförslagens tillkomst.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 februari 1920 tillkallade chefen för justitiedepartementet den 20 i samma månad borgmästaren Jakob Pettersson, bergmästaren C. I. Asplund, numera presidenten Gunnar Bendz, numera landshövdingen Bernhard Eriksson, domänintendenten Bernhard Nilsson, direktören Gustaf Wallin samt godsägaren Petrus Ödström att såsom sakkunniga biträda inom justitiedepartementet med utarbetande av förslag till ny gruvlagstiftning. Den 26 november 1920 uppdrog chefen för justitiedepartementet, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande samma dag, åt professorn Arvid Johansson att jämte förenämnda personer såsom sakkunnig biträda inom justitiedepartementet med utarbetande av omförmälda förslag.

De sakkunniga avlämnade den 21 juni 1923 betänkande¹ med förslag till gruvlag. Betänkandet åtföljdes av en historisk redogörelse över gruvlagstiftningsfrågans tidigare behandling, vissa översikter över utländsk gruvlagstiftning ävensom en promemoria angående gruvegendomens rättsliga natur i några främmande rättssystem och gruvegendom såsom underlag för kredit. Reservationer mot väsentliga delar av de sakkunnigas förslag anfördes av herrar Asplund och Eriksson. Därjämte avgåvos särskilda yttranden av herrar Pettersson, Bendz och Johansson i fråga om vissa punkter i förslaget.

Över betänkandet avgåvos under år 1924 utlåtanden av kommerskollegium, efter bergmästarnas hörande, socialstyrelsen, järnkontoret, ingenjörsvetenskapsakademien, svenska teknologföreningen, Sveriges industriförbund, svenska vattenkraftföreningen, föreningen bergshandteringens vänner samt värmländska bergsmannaföreningen.

Kungl. Maj:t uppdrog härefter den 13 mars 1925 åt socialiseringsnämnden — vilken tidigare erhållit i uppdrag att verkställa utredning angående lämp-

¹ Statens off. utredn. 1924: 16.

ligheten av och betingelserna för ett överförande i samhällets ägo eller under samhällelig kontroll av naturtillgångar och produktionsmedel, som vore för landets ekonomi och befolkningens välbefinnande av större vikt eller eljest prövdades böra omhänderhavas av samhälleliga organ — att inkomma med yttrande angående de allmänna principerna för en ny gruvlagstiftning och det förslag till dylik lagstiftning, som utarbetats och framlagts av nämnda sakkunniga. Vid avgivande av sitt yttrande skulle nämnden vara oförhindrad att uttala sig om de övriga spörsmål, vilka komme under övervägande i samband med frågan om en ny gruvlagstiftning. Dock skulle en utredning angående åtgärder, som kunde vara erforderliga för utnyttjande av statens rätt såsom innehavare av vissa gruvföretag, icke få fördröja avgivandet av yttrande i fråga om en ny gruvlagstiftning.

Till fullgörande av sitt uppdrag avlämnade socialiseringsnämnden i augusti 1927 ett yttrande angående allmänna principer för en ny gruvlagstiftning.¹ Vid yttrandet fanns fogad en av ledamöterna Falkman och Lindblad avgiven gemensam reservation beträffande vissa delar av nämndens yttrande.

Över socialiseringsnämndens yttrande anmodades kommerskollegium att efter samtliga bergmästares hörande avgiva utlåtande, varjämte järnkontoret, ingenjörsvetenskapsakademien, svenska teknologföreningen och Sveriges industriförbund lämnades tillfälle att yttra sig. Samtliga nu nämnda myndigheter och sammanslutningar inkommo med utlåtanden.

Frågan om en ny gruvlagstiftning blev därefter föremål för fortsatt beredning inom justitiedepartementet. Därvid utarbetades med ledning av förenämnda sakkunnigas lagförslag, socialiseringsnämndens yttrande samt övriga i ärendet avgivna utlåtanden ett nytt förslag till *gruvlag* jämte, såsom följdförfattningar, förslag till *lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående in-teckning i fast egendom* samt *lag angående ändrad lydelse av 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 31) om in-teckning i tomträtt och vattenfallsrätt*.

Nyssnämnda tre lagförslag remitterades den 29 maj 1936 till lagrådet, som avgav utlåtande däröver den 6 december 1937.

I anledning av uttalanden inom lagrådet upprättades inom justitiedepartementet jämväl förslag till *lag angående ändrad lydelse av 10 och 11 §§ lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag*.

I propositionen finnes intagen redogörelse för äldre förslag till reform av gruvlagstiftningen (sid. 42—54), 1920 års gruvlagstiftningssakkunnigas förslag (sid. 54—62), däröver avgivna yttranden (sid. 62—72), socialiseringsnämndens förslag (sid. 73—84) samt de däröver avgivna yttrandena (sid. 84—99).

De i propositionen framlagda lagförslagens innehåll.

Det framlagda förslaget till *gruvlag* är i likhet med gällande rätt baserat på inmutningssystem. Den andelsrätt med hälften i gruvan, som

¹ Statens off. utredn. 1927: 14.

för närvarande tillkommer jordägaren, föreslås emellertid skola ersättas med en motsvarande andelsrätt för kronan. Förslaget innehåller i övrigt väsentligen följande.

1 kap. innehåller vissa *allmänna bestämmelser*, varigenom särskilt inmutningsrättens begrepp närmare preciseras. 1 § fastslår den allmänna grundsatsen att envar äger förvärva inmutningsrätt. Begreppet inmutningsrätt har i paragrafen bestämts sålunda, att inmutningen utgör den lagliga förutsättningen för rätten överhuvudtaget att — vare sig å egen eller annans mark — undersöka och bearbeta inmutningsbara mineral. Å det område som i utfärdad mutsedel anvisas (inmutat område) äger inmutaren anställa undersökningsarbete, och inmutaren äger därefter vid särskild förrättning få sig anvisat visst arbetsområde (utmål), inom vilket han äger tillgodogöra sig inmutningsbara mineral (2 §). Inmutarens rätt är icke underkastad någon tidsbegränsning.

I 2 kap. upptagas närmare bestämmelser om *inmutning*. Dessa avvika på åtskilliga punkter från motsvarande bestämmelser i gruvestadgan. I samband med att maximistorleken på utmål höjts till sexton hektar — varom mera nedan — har radien i inmutat område ansetts böra bestämmas till tvåhundra meter (4 §). Ansökningen om inmutningsrätt skall innehålla detaljerade uppgifter i olika avseenden samt vara åtföljd av en kartsbild över det med ansökningen avsedda området ävensom en ansökningsavgift av 10 kronor jämte förskott till stämpel och lösen för mutsedel samt till beräknad kostnad för mutsedelns kungörande (6 §). Skyldigheten att kungöra mutsedel skall icke, såsom enligt gällande rätt, åligga inmutaren utan bergmästaren (10 §).

I 3 kap. meddelas bestämmelser varigenom *undersökningsarbetet* närmare regleras. Jämfört med gruvestadgan gör förslaget en skarpare åtskillnad mellan å ena sidan det arbete inmutaren äger bedriva under försökstiden och å andra sidan den egentliga gruvdriften. Enligt förslaget skall inmutaren under tiden före utmålsläggningen äga rätt att inom det inmutade området vidtaga alla de åtgärder, som äro erforderliga dels för att ådagalägga att därinom förekommer inmutningsbar fyndighet och dels för att vinna närmare kännedom om denna fyndighets storlek, beskaffenhet och brytvärdhet (13 §). Däremot får inmutaren icke använda de under arbetet brutna produkterna på annat sätt eller i större omfattning än som är nödvändigt för undersökning av produkternas beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning (14 §). Särskilda stadganden föreslås, som äsyfta att möjliggöra kontroll över att inmutaren icke överskrider sin befogenhet i oförmälda avseenden (15 och 16 §§). Vidare upptagas i förslaget bestämmelser angående skyldighet för inmutaren att vid äventyr av inmutningsrättens förlust inom viss tid ingiva ansökning om utmål (19 § jfr 20 §). Härutinnan har bibehållits den nuvarande treårsfristen; emellertid givas närmare föreskrifter angående rätten till förlängning av nämnda tid, för att bergmästaren därigenom skall få tillfälle att mera noggrant pröva ansökning om dylik förlängning.

Om *erhållande av utmål och förändring av utmål* givas i 4 kap. utförliga regler. Då det för utmålsförrättningens underlättande och påskyndande ansetts vara av icke ringa vikt, att redan själva ansökningen om utmål lämnar

så rikhaltigt material som möjligt för belysande av de frågor som kunna inverka på utmålet utläggande, föreslås detaljerade föreskrifter om vad nämnda ansökan skall innehålla samt vilka handlingar skola fogas vid densamma (21 §). Kungörelse om utmålsförrättning skall — på sätt jämväl föreslås beträffande vissa andra kungörelser — införas i allmänna tidningarna och tidning inom orten, varjämte den i rekommenderat brev skall översändas till sakägare (23 §) ävensom, med hänsyn till den andelsrätt som enligt förslaget tillkommer kronan, till den myndighet som förvaltar kronans gruvegen-dom (25 §). För att erhålla utmål måste inmutaren visa, att inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande inmutningsbart mineral som lämpar sig för teknisk bearbetning samt förekommer i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift (2 och 30 §§). Maximistorleken av utmålet, vilken enligt gruvestadgan är fyra hektar, föreslås ökad till sexton hektar (30 §). Rätten för gruvägaren att få sig anvisad mark utanför utmålet skall utvidgas i vissa hänseenden (34 §).

I 4 kap. upptagas även bestämmelser om den ersättning gruvinnehavaren skall utgiva för mark, som av honom tages i anspråk, och för skada och intrång. Sådan jordlösen och annan ersättning skola enligt förslaget — till skillnad mot vad nu gäller — bestämmas till fulla värdet av marken, respektive full gottgörelse för förlusten, samt hälften därutöver (37 §). Ehuru syftet med förhöjningen närmast är att bereda jordägaren en särskild förmån, har den nya beräkningsgrunden ansetts böra tillämpas jämväl beträffande ersättning till annan sakägare. Under det att enligt gruvestadgan lösen för mark skall gäldas till jordägaren, som i sin ordning har att hålla en eventuell innehavare av nyttjanderätt till marken skadeslös för förlusten av rätten, skall enligt förslaget ersättning bestämmas särskilt för varje sakägare. Lösen och annan ersättning skola, i händelse av tvist, fastställas vid utmålsförrättningen (38 §); om emellertid sedermera uppstår skada eller intrång, som ej förutsetts vid förrättningen, må särskild talan om ersättning därför föras vid domstol (39 §).

Vidare upptagas i 4 kap. bestämmelser om utmålsförrättnings avslutande, om fullföljd av talan, om utbetalning av ersättningsmedel och om förändringar med avseende å utmål, vilka bestämmelser innebära åtskilliga modifikationer av vad nu gäller.

Ovannämnda rätt för kronan till andel i gruvföretag regleras i 5 kap. Det grundläggande stadgandet upptages i 46 §, enligt vilken, där inmutning sker av annan än kronan, denna är berättigad att i gruvföretaget njuta andel med hälften (kronoandel); andelen kan begagnas till fullo eller till viss del. Anmälan om kronans begagnande av kronoandel skall ske sist inom en månad efter det regelbunden brytning av inmutningsbara mineral pågått under en tid av sex månader från det bergmästaren erhållit underrättelse om påbörjande av sådan brytning, dock skall anmälan alltid kunna ske inom två år från utgången av det år under vilket utmålsförrättningen avslutats (47 §). Denna respittid är således längre än den som för närvarande medges jordägaren för anmälan om begagnande av sin jordägareandel. Då kronan begagnar sin

andel är kronan skyldig att vidkännas motsvarande andel av de kostnader som för arbetets bedrivande därefter erfordras (48 §). Kronan är vidare pliktig att ersätta inmutaren för viss dessförinnan av denne anskaffad egendom och nedlagd kostnad (49 §); tvist härom skall avgöras i särskild ordning av skiljemän (49 § jfr 18 §). Har kronan ej inom föreskriven tid gjort anmälan om kronoandelens begagnande, skall inmutaren ensam ha rätt till gruvföretaget (50 §).

I 6 kap. meddelas bestämmelser om *rätt till brytning inom utmålet*. Dessa bestämmelser överensstämman i huvudsak med motsvarande regler i gruvestadgan med den jämkning som föranledes av den i förslaget upptagna andelsrätten för kronan.

De i 7 kap. upptagna bestämmelserna om *försvarsavgift så ock om förverkande av rätt till gruva* innehålla viktiga avvikelser från den nu gällande ordningen. Nuvarande regler om arbetsskyldighet (försvarsarbete) avskaffas, liksom ock de därmed sammanhängande bestämmelserna om vilostånd. Det skall i stället åligga gruvinnehavaren, vare sig arbete bedrives eller icke, att från och med året efter det varunder utmålsförrättningen avslutats utgiva en årlig försvarsavgift av 10 kronor för varje hektar eller överskjutande del av hektar av utmålets areal. Av avgiften tillfaller — liksom för närvarande — hälften kronan och hälften jordägaren. Avgiften skall erläggas förskottsvis för varje år senast den 31 december föregående år (55 §). Om gruvinnehavaren försummar att inom stadgad tid erlægga försvarsavgiften, skall han senast den 31 mars påföljande år till bergmästaren erlægga dubbel avgift, vid äventyr om det försummas att rätten till gruvan förverkas (56 §). Förverkandepåföljden skall inträda omedelbart; man behöver således icke, såsom enligt gruvestadgan, vid domstol föra talan om att gruvan skall förklaras sönad. Vid förverkandet skall den mark, som varit upplåten för gruvdriften hemfalla till jordägaren. Övrig förverkad egendom tillfaller kronan enligt närmare angivna regler (57 §).

Angående *samäganderätt i gruva* meddelas i 8 kap. bl. a. vissa nya regler. Sålunda ha å ena sidan upptagits stadganden i syfte att trygga minoritetsdelägares rättsställning, och å andra sidan ha bestämmelserna utformats så att delägare som ej vill riskera något utlägg därmed även går miste om möjligheten till vinst. De föreslagna bestämmelserna om samäganderätt skola tillämpas endast i den mån ej annorlunda avtalats (58 §). Vissa föreskrifter angående anställande av gruvföreståndare och dennes befogenheter skola dock ha karaktären av tvingande rättsbud (60 och 61 §§).

I 9 kap. upptagas vissa nya bestämmelser om *övergång av rätt till gruva*. Överlåtelse av rätt till gruva eller andel däri skall upprättas skriftligen och är ej gällande mot överlåtarens borgenärer, förrän anmälan om överlåtelsen gjorts hos bergmästaren (65 §). Förvärvaren är pliktig att inom viss tid göra sådan anmälan, vid påföljd av bötesstraff (66 §).

De i 10 kap. upptagna bestämmelserna om *tillsyn över gruvdriften* innehålla nyheter i vissa hänseenden. Sålunda föreslås bland annat utsträckning av den bergmästaren tillkommande rätten att vaka över gruvans framtida

bestånd till att även i viss mån gälla sättet för hushållningen med mineraltillgången (69 och 71 §§). Vidare upptages en bestämmelse om straff (dagsböter) för den som utan att ha förvärvat inmutningsrätt å egen eller annans grund bearbetar inmutningsbar mineralfyndighet (73 §).

I 13 kap. upptagas slutligen *särskilda bestämmelser*, avseende bland annat klagan över bergmästarens beslut, forum och åtalsrätt.

Enligt *övergångsbestämmelserna* skall den föreslagna gruvlagen träda i kraft den 1 januari 1940, varvid, förutom gruvestadgan, även 1926 års lag om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län upphäves. Den nya lagen skall i princip ej äga tillämpning på rättsförhållanden som grundlagts genom inmutning, som blivit sökt före lagens ikraftträdande, eller genom utmålsläggning, som blivit verkställd före nämnda tidpunkt. Från denna regel göres dock undantag i flera viktiga avseenden. Sålunda skola bland annat de nya reglerna (i 7—10 kap.) om försvar av gruvrättighet, samäganderätt, övergång av rätt till gruva samt tillsyn över gruvdriften med vissa modifikationer gälla jämväl gruvor som tillkommit före lagens ikraftträdande.

De tre övriga i propositionen framlagda lagförslagen innehålla huvudsakligen jämkningar av formell innebörd.

Vid remissen till lagrådet anförde *föredragande departementschefen*, statsrådet Schlyter — efter att ha redogjort för gruvlagstiftningssakkunnigas och socialiseringsnämndens förslag jämte däröver avgivna yttranden — bland annat följande:

»Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har frågan om en reform av gruvlagstiftningen sedan lång tid tillbaka varit föremål för övervägande. Den nu gällande gruvestadgan är i vissa stycken föråldrad och företer åtskilliga brister i rättstekniskt avseende. En omarbetning av bestämmelserna har redan därför varit av behovet påkallad. De krav som gjort frågan om en reform aktuell ligga dock till stor del på ett annat plan. De avse icke blott jämkningar i förhållandet mellan enskilda intressenter utan beröra även det principiella spørsmålet om en lämplig avvägning mellan de enskildas och folkhushällets intressen. Den styrka varmed dessa krav gjorts gällande göra det nödvändigt att i detta sammanhang taga under omprövning, i vad mån en ändring i de hittillsvarande huvudprinciperna för vår gruvrätt bör komma till stånd. Därvid bör naturligtvis tagas till yttersta ögonmärke, att de olika intressena avvägas på det sätt som bäst främjar hela landets ekonomiska välfärd. En strävan i denna riktning torde emellertid med hänsyn till själva utgångsläget förutsätta, att frågan om statens förhållande till gruvnäringen i främsta rummet blir föremål för uppmärksamhet.

Att *behovet av statlig verksamhet* framträder med större styrka inom gruvnäringen än inom de flesta andra industrigrenar bottnar delvis i förhållanden som äro speciella för gruvnäringen. Det absoluta beroendet å ena sidan av mineralfyndighetens geografiska belägenhet och å andra sidan av förädlingsindustriens av skilda faktorer bestämda lokalisering innebär i de flesta fall, att från början betydande svårigheter möta för fyndighetens nyttiggörande. Dessa svårigheter kunna mången gång undanröjas genom att staten på ett eller annat

sätt medverkar till anordnandet av tillfredsställande kommunikationsmöjligheter. Även andra tekniska och kommersiella problem, vilka måste lösas för att en ekonomiskt lönande gruvbrytning skall komma till stånd eller vidmakthållas, kunna från statens sida motivera positiva ingrepp, varigenom förhållandena tillrättaläggas för en vinstgivande produktion. Dylika problem, som i hög grad äro beroende av det ekonomiska livets ständiga skiftningar, kunna ej lösas en gång för alla utan måste bliva föremål för oavslutlig uppmärksamhet. Om staten sålunda i den allmänna folkhushållningens intresse vidtager anstalter eller gör särskilda uppföringar till tryggnad av produktionsmöjligheterna, ankommer det även på staten att såsom målsman för detta intresse fortlöpande bevaka, att mineralfyndigheterna utnyttjas på ett sätt som icke låter syftet med statens åtgärder bliva förfelat. Redan ur denna synpunkt kan ett direkt statligt inflytande inom gruvdriften synas önskvärt.

Vad som framför allt giver gruvnäringen dess särskilda karaktär torde vara den omständigheten att driften är baserad på utnyttjande av en naturtillgång, som icke kan successivt förnyas efter hand som den tages i anspråk. Detta förhållande måste giva upphov till hushållningsproblem som knappast kunna tillfredsställande lösas av annan än staten. Sålunda lärer det vara en uppgift för staten att sorgfälligt avväga den nu levande generationens intresse av fyndigheternas utnyttjande mot framtidens berättigade anspråk på delaktighet i dessa rikedomar. Ett viktigt önskemål är att mineralfyndigheternas exploatering sker i den ordning, som ur synpunkten av vår nationella hushållning innebär malmens mest effektiva användning. Här upprullas exempelvis frågan huruvida det är möjligt att i större omfattning än för närvarande låta vår järnmalm undergå förädling inom landet. Även andra problem, angående exempelvis gruvnäringens förhållande till den på tillverkning av kvalitetsstål inriktade järnindustrien i Mellansverige, torde kunna påfordra en planmässig malmpolitik med iakttagande, där så finnes erforderligt, av återhållsamhet beträffande brytning eller export av mineral av viss beskaffenhet.

Behovet av statlig kontroll framträder särskilt med hänsyn därtill, att ett motsatsförhållande mellan det enskilda vinstintresset samt folkhushållningens intresse av en ändamålsenlig gruvbrytning på längre sikt lätt nog kan komma till uttryck i själva det tekniska förfarandet. På staten ankommer att i görigaste mån förebygga, att gruvbrytningen försiggår på ett sätt, som med förbiseende av framtidens krav endast är inriktat på högsta möjliga tillfälliga vinst. Med nuvarande kontrollsystem torde det emellertid knappast vara möjligt att — utom i mera speciella fall — förhindra de ogynnsamma verkningar som uppkomma, om ett gruvföretag inriktas på korttidsdrift.

Inom gruvnäringen framträda även sociala problem av ganska säregen natur. Här må erinras om sådana fall då ett gruvföretag, på grund av ogynnsamma konjunkturer eller mineraltillgångens alltför snabba uttömmande, måste nedläggas, utan att erforderliga åtgärder hunnit vidtagas för att möta denna situation. För den arbetarbefolkning, som vid gruvföretagets tillkomst lockats att bosätta sig i den merendels ödsliga trakt där fyndigheten är belägen, kunna svåra verkningar uppkomma. I tider av allmän arbetsbrist måste en

omflyttning av dessa arbetare möta stora svårigheter, och kostnaderna för det allmänna bliva ej sällan betydande. För den kommun inom vilken gruvsamhället ligger kunna verkningarna bliva ekonomiskt ruinerande. Stora kapitalförluster kunna uppkomma genom att allmänna byggnader och anläggningar i följd av gruvföretagets nedläggande helt eller delvis bliva överflödiga. Problem av denna art ställa särskilda krav på en förutseende bedömning och motivera statliga åtgärder till skyddande av de allmänna intressena. Icke minst med hänsyn till dylika problem är det även ett viktigt önskemål, att icke gruvföretag igångsättas, vilka sakna den nödiga ekonomiska bärkraften eller som eljest ur samhällsekonomisk synpunkt äro onödiga eller olämpliga.

Ett statligt inflytande inom gruvnäringen torde slutligen kunna motiveras jämväl ur den synpunkten att, såvitt angår fyndigheter av större värde, det knappast torde vara rimligt, att de vinster som kunna härröra från dessa naturrikedomar alltför ojämnt hopa sig på relativt få händer. De fördelar som stå att vinna genom mineraltillgångarnas utnyttjande torde, i den mån så kan ske utan förfång för gruvnäringens produktivitet, böra i skälig omfattning komma hela folket till godo.

Av vad sålunda anförts torde framgå, att ett ur folkhushållningens synpunkt rationellt utnyttjande av mineralfyndigheterna knappast kan ernås, därest dessa utan ledning och kontroll från statens sida underställas de enskildas fria förfoganderätt. Detta är helt visst icke någon ny erfarenhet. Samhälleliga intressen ha i alla tider, om ock i växlande grad, kommit till synes inom gruvrätten. Vad angår den nu gällande gruvestadgan har denna emellertid tillkommit på en tid, då en starkt individualistisk åskådning satt sin prägel på hela samhällsekonomin. Det torde också vara uppenbart, att det statliga inflytande som ur olika synpunkter måste anses önskvärt icke inom gällande gruvlagstiftning tillgodosetts i den omfattning som får anses överensstämma med nutidens krav. Detta bestyrkes ej minst därav, att alla de reformförslag som under de senaste decennierna framkommit på detta område åsyftat att bereda det allmänna en starkare ställning inom gruvnäringen.»

Departementschefen upptog därefter till behandling frågan om valet mellan koncessionssystem och inmutningssystem och förklarade sig därvid i likhet med bland andra gruvlagstiftningssakkunniga och socialiseringsnämnden ha kommit till det resultatet, att någon övergång till koncessionssystem ej borde ske. Departementschefen anförde vidare:

»Den jämförelsevis passiva hållning, som statsmakterna under större delen av 1800-talet intagit med avseende å kronans privatekonomiska intressen i gruvnäringen, efterträddes redan före sekelskiftet av en mera positiv inställning. I lagstiftningen kom den förändrade åskådningen först till synes i den år 1899 genomförda reform, enligt vilken jordägareandelen å odisponerad kronojord skulle tillkomma kronan och ej, såsom förut, inmutaren. Ett nytt steg i samma riktning togs 1902 genom den provisoriska lagstiftning, som haft till syfte att förhindra inmutning för annans än kronans räkning å odisponerad kronojord i vissa delar av Norrland. Under den följande tiden markerades ytterligare statens strävan att för egen räkning förvärva gruvegendom eller

delägarskap i sådan egendom. Enligt det avtal som år 1907 träffades mellan staten, å ena, samt Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund och dess norrländska dotterbolag, å andra sidan, överlämnade staten samtliga sina jordägareandelar i Kirunavara, Luossavara och Gellivare malmfyndigheter till Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag men erhöll till gengäld preferensaktier i sistnämnda bolag till belopp motsvarande hälften av bolagets aktiekapital. I avtalet — som blivit ersatt av senare överenskommelser med ändrade bestämmelser i avseende å de närmare villkoren — förbehölls staten rätt att vid viss tidpunkt inlösa stamaktierna, vilka innehavas av trafikbolaget. Genom 1907 års avtal blev vidare staten ensam ägare till vissa malmfyndigheter, däribland de viktiga järnmalmsfälten Ekströmsberg och Mertainen. Under år 1908 inköpte staten de jämförelsevis betydande järnmalmsfyndigheterna Svappavaara och Leveäniemi. Genom nya upptäckter å kronojord, inmutningar, som för statens räkning verkställt av Sveriges geologiska undersökning, samt nya malmfältsavtal har statens gruvegendom under senare år ytterligare ökat. För statens gruvintressen har beretts ett särskilt skydd genom det år 1910 införda förbudet mot inmutning å sådan kronojord som förklarats skola utgöra statsgruvefält.

Den utvidgning av statens privatekonomiska intressesfär, som utvecklingen sålunda medfört, har naturligen i och för sig underlättat möjligheten för staten att utöva inflytande på malmhushållningen. En vidare utveckling i samma riktning synes ägnad att skapa förutsättningar för staten att fullfölja sina särskilda uppgifter inom gruvnäringen på ett lämpligare och smidigare sätt än genom speciella lagbud eller andra i kraft av statens höghetsrätt vidtagna åtgärder. Nämnda utveckling skulle tydligen märkbart kunna befrämjas, om åt staten bereddes möjlighet att — i annan ordning än genom privata avtal — förvärva andelsrätt jämväl i sådan fyndighet, som inmutats å enskild jord för annans än kronans räkning. Beträffande denna fråga är socialiseringsnämndens förslag av särskild betydelse.

Socialiseringsnämnden, som ansett att ännu oupptäckta eller ej i bruk tagna mineraltillgångar borde förklaras utgöra statens egendom, har med utgångspunkt härifrån föreslagit, att jordägarens andelsrätt i gruva skulle borttagas samt att inmutaren och staten skulle berättigas att till hälften var deltaga i gruvarbetet. Tankegången i detta förslag synes värd allt beaktande. Det torde visserligen ej vara lämpligt att i en ny gruvlag införa en uttrycklig förklaring, att äganderätten till mineralen skall tillkomma staten. Ett dylikt stadgande skulle nämligen — såsom längre fram torde få närmare utvecklas — rättstekniskt sett vara svårt att förena med den begreppsbildning och de grundsatser, som för närvarande behärska vår allmänna jordrätt, och synes fördenskull icke, eller i varje fall icke i detta sammanhang, böra införas. Däremot torde det icke möta något hinder ur rättsteknisk synpunkt att låta den rätt som nu tillkommer jordägaren i stället tillfalla staten, att med andra ord låta jordägareandelen utbytas mot en *kronoandel*. En sådan reform — som allenast skulle avse fyndigheter som framdeles inmutas — torde vara ägnad att vidmakthålla och så småningom stärka det allmännas inflytande inom

gruvnäringen. Den intressegemenskap mellan staten och den enskilde, som den ifrågasatta anordningen i allmänhet skulle medföra, synes även i skilda hänseenden kunna bli till nytta för näringen såsom sådan.

När staten funne med sin fördel förenligt att bevaka rätten till kronoandel, skulle mellan inmutaren och staten uppstå ett kompanjonskap av den art som för närvarande är föremål för reglering i 7 kap. gruvestadgan under benämningen samäganderätt i gruva. Detta omedelbart på lagens stadgande tillkomna rättsförhållande — till vars närmare utformning jag längre fram torde få återkomma — lär emellertid regelmässigt komma att avlösas genom ett mellan parterna slutet avtal rörande formen och sättet för fyndighetens exploaterande. Vid förhandlingarna angående avtalsvillkoren torde utgångsläget för vardera parten rättsligt sett böra vara detsamma, och lagen skulle sålunda icke — såsom för närvarande i viss mån är fallet — öppna möjlighet för ett gynnande av en part, som icke från början vill ikläda sig de med företaget förbundna riskerna. Tydligt är emellertid, att staten även under denna förutsättning har goda möjligheter att vid avtalsslutet få det allmännas intressen beaktade i den utsträckning, som med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet finnes rimlig. På denna väg torde kunna uppnås åtskilliga av de fördelar som man avsett att vinna genom införande av koncessionssystem.

De former, i vilka en gruvdrift med staten såsom intresserad part skulle kunna bedrivas, måste antagas komma att växla efter de särskilda fallens natur. En bolagsbildning, därvid åt staten förbehålles visst aktieinnehav, kan komma att visa sig vara den naturligaste lösningen, särskilt när det gäller en fyndighet av större betydelse. Härvid kunna måhända sådana bestämmelser, som förekomma exempelvis i det mellan staten och Grängesbergsbolaget gällande avtalet, understundom bliva förebildliga. I andra fall åter kan det finnas lämpligast för båda parterna, att kronoandelen utarrenderas. Beträffande utarrendering av kronan enligt nuvarande regler tillkommande jordägareandel tillämpas för närvarande särskilda bestämmelser, för vissa fall kungörelsen den 20 oktober 1899 om begagnande av kronans jordägareandel i gruva. Genomföres den nu ifrågasatta lagändringen, lära dessa bestämmelser böra undergå revision, varvid torde få förutsättas att åt inmutaren medgives viss företrädesrätt att erhålla arrendet. Vad slutligen angår fyndighet, som av någon anledning ej finnes böra omedelbart bli föremål för bearbetning, lär det understundom kunna ifrågakomma, att staten förskaffar sig ensamrätt till fyndigheten genom att inlösa inmutarens andel. En dylik åtgärd, varigenom viss malm reserveras för framtida behov, kan tydligen vara särskilt motiverad i sådana fall, där hänsyn till landets självförsörjning under extraordinära förhållanden göra sig påmint.

Slutligen torde få erinras, att den ifrågasatta lagändringen uppenbarligen icke förutsätter att staten skall utnyttja sin rätt till kronoandel i alla uppkommande situationer. Bortsett från det självklara önskemålet, att staten så vitt möjligt bör undvika att inträda i förlustbringande företag, kunna omständigheterna, när det gäller en fyndighet av mindre betydelse, ofta nog vara

sådana, att staten lämpligen bör avstå från att göra andelsrätten gällande. Genom en vidsynt tillämpning av detta förfaringssätt torde staten — utan att det allmännas intressen därigenom trädas för nära — kunna göra det lättare för enskilda företagare, vilka med nuvarande rättsregler måhända icke skulle ha förmått övervinna den belastning som jordägarens andelsrätt kan innebära, att få till stånd en ekonomiskt bärkraftig produktion.

Förslaget om införande av en staten tillkommande andelsrätt har i de avgivna *yttrandena* blivit föremål för skiftande omdömen. Den framkomna kritiken synes i viss mån koncentrera sig kring frågan huruvida och i vad mån staten bör såsom självständig företagare bedriva gruvbrytning omedelbart för egen räkning. Härutinnan gives från flera håll uttryck åt farhågan att en dylik statlig gruvdrift skulle bli oekonomisk samt på olika sätt kunna verka till skada för det enskilda näringslivet. Någon anledning att här upptaga till verklig diskussion, i vad mån påståenden av denna art kunna anses i och för sig befogade eller icke, synes emellertid knappast föreligga. Tydligt är att nämnda fråga icke står i något nödvändigt samband med den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden. Denna kan visserligen — i likhet med den av gruvlagstiftnings-sakkunniga föreslagna inlösningsrätten — motiveras bland annat ur synpunkten att bereda statsmakterna tillfälle att taga under omprövning, på vad sätt statens förhållande till gruvdriften närmare bör ordnas. Men förslagets genomförande är uppenbarligen icke avgörande för frågan huruvida en statlig gruvdrift i nyssnämnda mening verkligen skall komma till stånd. Det måste förutsättas, att en statlig verksamhet av detta slag ej igångsättes, utan att sorgfällig undersökning skett angående möjligheten att finna en lämplig form härför. Jag kan emellertid icke dela deras uppfattning, som ansett att en sådan undersökning bör ske redan i detta sammanhang.

Mot socialiseringsnämndens förslag har invänts att staten, genom att i allt för många fall bevaka sin andelsrätt, skulle i det stora hela åsamkas större utgifter än inkomster. Beträffande denna invändning må först erinras, att kronans privatekonomiska utbyte av andelsrätten under en viss period uppenbarligen icke utgör någon mätare av den ifrågasatta anordningens betydelse för vår nationella hushållning i allmänhet. Även om staten under en längre tid finge vidkännas utgifter som överstege inkomsterna, vore det därmed icke avgjort, att andelsrätten ur det allmännas synpunkt vore skadlig. Emellertid synes ifrågavarande invändning vara grundad på en alltför pessimistisk uppfattning, dels beträffande utsikterna till fortsatta värdefulla malmupptäckter i vårt land, dels ock i avseende å statens förmåga att utnyttja andelsrätten med viss urskillning. Därest denna invändning vore riktig, skulle den för övrigt drabba hela den gruvpolitik som statsmakterna fört under de senaste decennierna. När det ansetts fördelaktigt för staten att erhålla andelsrätt i fyndighet som upptäckes å kronojord, kan det uppenbarligen icke anses bli till nackdel för staten, om den jämväl berättigas till andel i fyndighet å enskild jord. Att det ur statlig synpunkt anses önskvärt att förvärva gruvrättigheter framgår även av den malmetning, som med icke oväsentliga kostnader varje år bedrives genom statens egna organ. Ehuru det

troligen icke kan undvikas att staten i en del fall — liksom varje annan gruvintressent — åsamkas förluster, måste det givetvis antagas, att dessa i längden komma att vida övervägas av de vinster som mera värdefulla mineralfyndigheter efter hand lämna. För att i görligaste mån förebygga att staten inträder i företag som sedermera visa sig förlustbringande, kan det emellertid vara påkallat att i någon mån utsträcka den respittid som för närvarande gäller med avseende å anmälan om begagnande av jordägareandel. Staten lärer sålunda icke, såsom socialiseringsnämnden ansett, behöva göra anmälan redan vid utmålsläggningen, utan torde, på sätt gruvlagstiftningssakkunniga föreslagit beträffande jordägaren, en respittid av minst två år efter utmålsläggningen böra medgivas staten.

Från andra håll har gjorts gällande, att införandet av andelsrätt för staten vore ägnad att försvaga inmutarens ställning, så att härigenom malmletningen och den enskilda företagsamheten i övrigt komme att gå tillbaka. Ett sådant generellt omdöme torde icke kunna anses riktigt. Att jordägarens andelsrätt ersättes med motsvarande andelsrätt för staten medför icke någon rubbning i inmutarens rättsställning. Visserligen torde få antagas, att en inmutare ej sällan skulle anse det för sig vara fördelaktigare, om han hade en privat jordägare än om han hade staten till medintressent. Sålunda är det ju tänkbart, att inmutaren i förra fallet har större utsikter att till billigt pris förvärva ensamrätt till en värdefull mineralfyndighet än i senare fallet. Och för vissa enskilda intressen kan det måhända även ur andra synpunkter förefalla mindre bekvämt att få staten till medpart. Emellertid lära förhållandena i nu berörda hänseenden vara ganska skiftande. Ofta nog torde läget vara sådant, att det för inmutaren närmast måste framstå såsom en fördel att staten inträder i företaget. Staten är ju dock — såsom socialiseringsnämnden erinrat — en part, som bland annat har möjlighet att tillföra det gemensamma företaget en säker och relativt billig kapitalinsats. Härtill kommer att staten, genom att helt eller delvis eftergiva andelsrätten, har möjlighet att, när så finnes önskvärt, medverka till konsolidering av ett företag, som måhända under nuvarande förhållanden icke skulle ha tålt den belastning som en jordägareandel kan utgöra, särskilt om den övergått i enskilda spekulanter händer.

Att en lagändring av den innebörd här åsyftas ej kan anses obehörigen kringskära det enskilda företagarintresset torde ytterligare bekräftas av en jämförelse med de tidigare lagförslag i vilka jordägarens andelsrätt blivit bibehållen. Såsom redan i annat sammanhang blivit antytt skulle enligt dessa förslag rättslaget komma att i ej oväsentlig mån förskjutas till inmutarens nackdel. Här må exempelvis erinras om den av gruvlagstiftningssakkunniga föreslagna bestämmelse, enligt vilken jordägare, som icke förklarade sig inträda i företaget, likväl skulle vara berättigad till en årlig avgäld uppgående till tjugufem procent av den nettovinst som under året uppkommit å gruvföretaget i den mån det avsett jordägarens ägovälde. Det synes otvivelaktigt, att en avgäld av denna art och omfattning, som icke skulle ha motsvarats av någon produktiv insats från jordägarens sida, skulle ha inne-

burit en avsevärd belastning för gruvföretaget. Någon motsvarande rätt till avgäld skall däremot — enligt vad nu föreslås — icke tillkomma staten. Även den möjlighet till 'passivt' utnyttjande av en gruvandel, som föreligger enligt nu gällande rätt och som från olika håll betecknats såsom en oegentlighet, torde böra borttagas.

Med hänsyn till vad sålunda anförts lär det icke kunna antagas, att den ifrågasatta andelsrätten för staten skall vålla något avbräck i den enskilda letar- och företagarkerksamheten. Betingelserna för denna bliva ingalunda sämre utan snarare bättre än vad de för närvarande äro beträffande kronojord, där inmutning är tillåten. En ytterligare stimulans för den enskilda malmletningen torde åvägabringas, därest — såsom jag ämnar föreslå — det hittills gällande förbudet mot inmutning å odisponerad kronojord inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län upphäves.

För att härefter övergå till de invändningar, som närmast blivit framställda ur synpunkten av jordägarens intresse, må först erinras, att andelsrätten för jordägarna i gemen icke kan anses särskilt betydelsefull. Vad angår den självägande bondebefolkningen i södra och mellersta delarna av landet är det knappast antagligt, att dess ekonomiska intressen i nämnvärd grad skulle kunna påverkas av den ifrågasatta reformen. Utsikterna till att framdeles några fynd av betydelse komma att göras inom dessa delar av landet äro i och för sig icke särskilt stora. Och för varje enskild fastighetsägare torde möjligheten att en gång i tiden förvärva jordägareandel i en brytvärd mineralfyndighet i allmänhet vara så försvinnande liten, att den ej är att räkna med. Vad Norrland angår kan det visserligen antagas, att enstaka malmupptäckter och även givande sådana komma att göras å bondejord. Att genom sådana lyckliga tillfälligheter vissa enskilda, under förutsättning av jordägareandelens bibehållande, skulle kunna skörda ekonomisk vinst, lär dock icke vara av nämnvärd betydelse ur synpunkten av jordbrukarnas samfälliga intressen. Erfarenheten lär för övrigt visa, att även vid upptäckt av brytvärd mineralfyndighet jordägaren ofta nog saknar möjlighet att utnyttja sin andelsrätt på sådant sätt att någon större ekonomisk fördel därav uppkommer. Då det vanligen ställer sig mycket svårt att på förhand bedöma värdet av en mineralfyndighet och ett aktivt deltagande i gruvbrytningen förutsätter förmåga att tillsläppa kapital och mod att riskera detsamma, har jordägaren merendels ej annat val, än att antingen avstå från begagnande av jordägareandelen eller att avyttra densamma till inmutaren för den summa denne vill erbjuda. En kategori av jordägare, som måhända har ett visst intresse av jordägareandelens bibehållande, är de bolag som innehåva stora delar av Norrlands skogsmarker. Emellertid torde det varken ur gruvnäringens synpunkt vara erforderligt eller ur social synpunkt önskvärt, att dessa bolag förvärva gruvrättigheter enbart på grund av sitt markägarande. I den mån de genom egen malmletning medverka till bergsbrukets utveckling synes inmutningsrätten utgöra tillräcklig belöning.

Borttagandet av jordägarens andelsrätt är särskilt motiverat med hänsyn därtill, att jordägaren ej längre kan antagas i denna sin egenskap göra några

nämnvärda insatser till gruvnäringens fromma. Såsom socialiseringsnämnden närmare utvecklat äro de reella faktorer, som en gång i tiden påkallat införandet av jordägareandel, ej mer för handen. Malmletningens teknik har undergått en fullständig omvälvning, och för uppspårande av de mineralförekomster som ännu återstå att upptäcka torde jordägarens speciella lokalkännedom knappast spela någon roll. I följd av handelns och kommunikationsväsendets utveckling samt nya metoder för malmernas bearbetande har gruvsdriften blivit allt mindre beroende av det virke och bränsle som jordägaren kunnat tillhandahålla från den gruvan närmast omgivande skogen. Jordägarens viktiga uppgift i äldre tid, att tillsläppa erforderliga dragare och transportredskap, har numera helt försvunnit. För anskaffande av nödigt kapital till gruvföretaget läser ej heller jordägarens medverkan under nutida förhållanden vara mycket att räkna med. Att jordägarens insats beträffande gruvnäringens utveckling numera måste anses obetydlig har ock bekräftats eller lämnats obesträtt i de flesta yttranden rörande förevarande fråga. Vad en bergmästare anfört därom att jordägare i vissa delar av landet alltjämt i ganska stor omfattning ägnade sig åt malmletning, för vilket ändamål även särskilda andelsföreningar bildades, synes icke kunna rubba de skäl som nyss anförts. En jordägare som på egen hand bedriver malmletning uppträder ju själv i egenskap av inmutare, och hans verksamhet i detta hänseende behöver ingalunda vara inskränkt till den av honom ägda fastigheten. Även efter jordägareandelens borttagande torde en malmupptäckt av större betydelse hos ortsbefolkningen framkalla ett starkare intresse för malmletning.

Såsom ett särskilt skäl att bibehålla jordägareandelen har från vissa håll framhållits, att en jordägare, som saknade nämnda förmån, lätt nog kunde bli benägen att på olika sätt försvåra malmletningen. Någon anledning till farhåga i detta hänseende synes emellertid knappast föreligga. Såsom socialiseringsnämnden erinrat läser en jordägare alltid, oberoende av andelsrätten, kunna påräkna ekonomisk fördel av att ett gruvföretag igångsättes på eller invid hans markområde. Gruvsdriften medför stigande markvärde samt bättre avsättningsmöjligheter och priser för jordbrukets, ladugårdens och skogens produkter. I detta sammanhang må även hänvisas till den ersättning för mark samt för skada och intrång, vilken tillkommer jordägaren. Jag delar i princip socialiseringsnämndens uppfattning att sagda ersättningsrätt lämpligen bör utsträckas, så att jordägaren erhåller ersättning med fulla värdet och hälften därutöver för mark som han avstår för gruvdrift liksom ock för skada eller förlust som genom gruvdriften förorsakas hans egendom. En ytterligare förmån torde beredas jordägaren genom de regler angående försvar av gruvrättighet, vilka jag ämnar föreslå och till vilka jag återkommer i specialmotiveeringen.

Några av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna ha, i likhet med reservanterna inom socialiseringsnämnden, betraktat jordägareandelens borttagande såsom ett 'obehörigt' ingrepp i enskild äganderätt, ett ingrepp som borde undvikas med hänsyn till samhällets intresse av rättsstatens upprätthållande. Den motivering som framförts till stöd för dylika invändningar är av

något växlande innebörd. I ett par yttranden åberopas gängse teorier rörande gruvrättens historiska utveckling. Det framhålles att äganderätten till mineralen enligt nu gällande rätt principiellt tillkommer jordägaren samt att jordägarens andelsrätt varit gällande i över tvåhundra år och sålunda ingått i det allmänna rättsmedvetandet.

Den sålunda framförda kritiken synes i någon mån bottna i föreställningen om äganderätten såsom en oföränderlig institution, vilken så att säga står över statens lagstiftande makt. Det torde knappast behöva framhållas att äganderätten i likhet med andra rättsinstitut inrymmes i den av staten instiftade och vidmakthållna rättsordningen och att dess närmare innehåll självfallet är underkastat de växlingar som utvecklingen vid varje särskild tidpunkt kan medföra. Att statsmakterna vid en reglering av gruvrätten skulle vara principiellt bundna av den nuvarande utformningen av jordägarens rättsliga ställning kan uppenbarligen ej med fog göras gällande. Huruvida jordägarens befogenheter böra förbliva orubbade eller undergå förändringar är en fråga som får bedömas ur synpunkten av allmänt gagn. Att hänsyn till en viss bestående ordning eller en viss historisk tradition kunna spela en roll vid en sådan bedömning torde emellertid icke böra bestridas. Därför läser den gamla tvistefrågan, huruvida staten eller jordägaren principiellt bör betraktas såsom ägare till mineralen — ehuru frågans lösning i ena eller andra riktningen ingalunda kan sägas ha avgörande betydelse för utformningen av en ny gruvlagstiftning — förtjäna att i detta sammanhang något beröras.

Inom rättsvetenskapen har denna fråga varit föremål för mycket delade meningar. Åtskilliga författare hävda den uppfattningen, att staten är ägare till mineralen eller att i varje fall äganderätten till de mineral som kunna bli föremål för inmutning eller koncession är skild från äganderätten till jorden. Andra författare anse däremot att äganderätten till mineralen tillkommer jordägaren. Den oklarhet, som sålunda gjort sig gällande och som även framträtt i det nu föreliggande lagstiftningsärendet, synes till stor del kunna tillskrivas den omständigheten att själva problemställningen är ägnad att vilseleda. Man har bland annat förmenat att i jorden befintliga mineral såsom utgörande beståndsdelar av fastigheten också borde anses ingå i fastighetsägarens egendom. Själva fastighetsbegreppet sådant det är i nyare lagstiftning utformat kan synas stödja en sådan slutsats. Emellertid bör man särskilja å ena sidan de regler som avse att angiva gränsen mellan fast och lös egendom och i sådant syfte bestämma begreppet fastighet och å andra sidan rättsgrundsatserna angående äganderättens innehåll, d. v. s. angående de olika befogenheter som ingå i äganderätten. En fastighet omfattar ej allenast själva jordytan med de tillbehör, som omförmälas i 1895 års lag angående vad till fast egendom är att hänföra, utan jämväl — ehuru något uttryckligt lagstadgande därom ej finnes — substantiella beståndsdelar av marken. Att mineralen sålunda utgöra en del av det objekt till vilket jordäganderätten hänförs sig, berättigar emellertid icke i och för sig till den slutsatsen, att nämnda äganderätt även innefattar en befogenhet att tillgodogöra sig mineralen. Vilka befogenheter en jordägare har i avseende å olika slags na-

turprodukter, som utgöra 'beståndsdelar' i eller 'tillbehör' till den fasta egendomen — t. ex. växande träd, mineral, skogsbär, svamp — är icke reglerat i 1895 års lag utan är ett helt fristående spörsmål. Rätten att förfoga över mineral har i äldre tid tillkommit kronan såsom ett regale men genom senare lagstiftning enligt vissa villkor tillerkänts inmutaren samt jordägaren. Några principiella hinder mot en lagstiftning, som i viss utsträckning återupplivar kronans rätt, torde icke kunna påvisas. Förhållandet kan uttryckas så, att de skäl, som vid en viss tidpunkt föranlett lagstiftaren att medgiva jordägaren en särskild förmån i avseende å mineralens tillgodogörande, numera finnas väga mindre än de skäl som tala för kronans rätt. Det historiska sammanhanget och det sätt varpå rättsreglerna utformats torde visa att jordägarens andelsrätt är av regalt ursprung; den har icke ansetts utgöra ett moment i själva jordägarerätten såsom sådan utan har i gruvnäringens intresse blivit tillerkänd jordägaren såsom en särskild förmån. Vid sådant förhållande lärers påståendet om jordägarens principiella ägarerätt till mineralen desto mindre kunna betraktas såsom ett reellt skäl mot en lagändring, varigenom jordägareandelen i gruva utbytes mot en kronoandel.

Någon avgörande vikt kan ej heller tilläggas den omständigheten i och för sig, att regeln om jordägarens andelsrätt i gruva varit gällande under en jämförelsevis lång tidsperiod. Om de sakliga grunder som en gång i tiden föranlett uppställandet av nämnda rättsregel numera upphört eller väsentligen avtagit i betydelse samt nya skäl tillkommit vilka tala för regelns upphävande, kunna hänsyn till traditionen uppenbarligen icke få hindra genomförandet av en reform. I detta sammanhang må erinras om att i de flesta främmande länder jordägaren icke åtnjuter någon lagligen fastslagen andelsrätt i mineralfyndighet. Ej ens i Tyskland, där gruvlagstiftningen liksom i vårt land sedan gammalt är byggd på inmutningssystem, har jordägaren någon sådan rätt. Enligt tysk lag tillfaller nämligen gruvrätten inmutaren, och jordägaren har allenast en rätt till ersättning för liden skada.

På grund av vad sålunda anförts är jag beredd tillstyrka att den jordägaren tillkommande hälftenrätten ersättes med en motsvarande andelsrätt för staten. Hänsyn till bestående rättsförhållanden kunna ej anses påkalla att mineralfyndigheter, vilka inmutats på grund av ansökan efter den nya lagens ikraftträdande men vilka äro belägna å mark som av jordägaren förvärvats före nämnda tidpunkt, skola följa reglerna i hittills gällande lag. Då jordägarens andelsrätt teoretiskt sett ej kan anses uppkomma förrän i samband med inmutningen, synes det bäst överensstämja med följdriktigheten, att den prioritetsgrundande inmutningsansökningen får beteckna skilljepunkten mellan tillämpningen av gammal och ny lag. Särskilt avseende synes knappast böra fästas vid den omständigheten att förvärvet av fastigheten kan anses ha medfört viss utsikt för jordägaren att på grund av en eventuellt framdeles skeende malmupptäckt bliva delägare i gruva. Då det emellertid ej får anses uteslutet, att en fastighet förvärvats med särskild tanke på möjligheten att inom dess område inrymmas en mineralfyndighet, kan det ur billighetssynpunkt vara motiverat att uppskjuta tidpunkten för la-

gens ikraftträdande under så lång tid, som skäligen kan anses erforderlig för efterforskningar i dylika fall.

Genom den föreslagna lagstiftningen aktualiseras frågan om *förvaltningen av kronans gruvegendom*. Beträffande denna fråga torde först få erinras att riksdagen under en följd av år medgivit, att Kungl. Maj:t ägde åt svenska medborgare, i den ordning Kungl. Maj:t bestämde, under en tid för varje gång av högst tjugu år mot årlig avgift och under villkor i övrigt, som det tillkomme Kungl. Maj:t att fastställa, upplåta begagnandet av kronan tillhörande jordägareandelar i gruvor, med rätt därjämte för den, som erhållit upplåtelse, att vid upplåtelse tidens utgång äga företräde till förnyad upplåtelse, därest sådan ifrågakomme. Detta medgivande av riksdagen, som tidigare avsett ett eller ett par år i sänder, gäller numera enligt beslut vid 1932 års riksdag tills vidare.

I enlighet med riktlinjer, som angivits i propositionen nr 65 till 1923 års riksdag, har Kungl. Maj:t i brev till kommerskollegium den 17 maj 1923 genomfört vissa provisoriska åtgärder beträffande förvaltningen av kronans gruvegendom. Ändamålet med dessa åtgärder har varit att — i avbidan på ny gruvlagstiftning och därmed sammanhängande definitiva anordningar för förvaltningens ordnande — åvägabrunga största möjliga enhetlighet på ifrågavarande förvaltningsområde. En närmare redogörelse för de vidtagna åtgärderna och dessas samband med förberedelserna till en ny gruvlagstiftning har lämnats i propositionen nr 208 till 1926 års riksdag.

Den sålunda genomförda provisoriska regleringen innebär att förvaltningen av kronans gruvegendom i regel ankommer på kommerskollegium. Härvid gäller emellertid den föreskriften, att om fråga uppkommer, huruvida gruvegendomen skall nyttiggöras genom utarrendering eller på annat sätt, kollegium skall ha att med eget förslag underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Vidare har gruvegendom i betydande omfattning direkt undantagits från kollegii förvaltning. Sålunda skola alla inmutningar, som av Sveriges geologiska undersökning verkställts eller komma att verkställas för kronans räkning, intill utmålsläggningen förvaltas av nämnda institution. Jordägareandelarna i fyndigheter, som inmutats å kronojord inom andra län än Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, förvaltas av länsstyrelserna i enlighet med bestämmelser i gruvestadgan, kungörelsen den 20 oktober 1899 om begagnande av kronans jordägareandel i gruva samt kungörelsen den 15 november 1907 med föreskrifter i fråga om bestämmandet å kronans sida av beloppet utav den arrendeavgift som skall erläggas för kronans jordägareandel i gruva m. m.; länsstyrelsernas förvaltningsbefogenhet är dock inskränkt till tiden för den första arrendeupplåtelsen. Åtskilliga fyndigheter, som kronan förvärvat i samband med 1907 och 1908 års malmfältsavtal, förvaltas av ett särskilt bolag, Mer-tainens gruvaktiebolag. Slutligen har åt domänstyrelsen uppdragits att förvalta en gruva, som av kronan förvärvats tillsammans med den mark varå den är belägen.

Såsom vid den provisoriska regleringens tillkomst blivit förutsatt, torde

bristen på enhetlighet i förvaltningssystemet såvitt möjligt böra undanröjas i samband med genomförandet av en ny gruvlagstiftning. En ytterligare anledning att företaga en ny reglering är givetvis den, att den föreslagna lagstiftningen i viss mån ställer ökade krav på den statliga förvaltningen, dels därigenom, att omfattningen av kronans gruvegendom måste antagas komma att växa snabbare än vad nu är fallet, och dels så tillvida, att kronans inträde i ett gruvföretag måste föregås av en noggrann bedömning av såväl vinstutsikterna som de med företaget förbundna riskerna.

Vid den sålunda förutsatta regleringen — vars utformning lär ankomma på handelsministerns föredragning — torde böra eftersträvas att åtminstone alla utmålslagda fyndigheter, som helt eller delvis tillhöra kronan, lämnas till förvaltning av en och samma centrala ämbetsmyndighet. Åt denna myndighet synes även böra uppdragas att representera kronan vid utmålsförrättningarna och att bevaka kronans andelsrätt, därvid dock möjlighet torde böra beredas att i tveksamma fall underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att träffa avgörande angående sättet för fyndighetens respektive kronoandelens nyttiggörande och att godkänna eventuellt upprättade förslag till avtal mellan kronan och inmutaren. I den mån från kronans sida påkallas särskilda tillskott av kapital, lär emellertid för Kungl. Maj:ts ställningstagande till omförmälda frågor riksdagens beviljande av anslag bliva avgörande.

Enär den föreslagna gruvlagstiftningen icke synes vara beroende av det sätt på vilket förvaltningen av kronans gruvegendom närmare regleras men sagda reglering å andra sidan är helt beroende av gruvlagstiftningens utformning, synas skäl tala för att det jämförelsevis omfattande detaljarbetet med ändringar i förvaltningssystemet får anstå, intill dess det visat sig, huruvida den föreslagna lagstiftningen varder genomförd. Då den nya lagens ikraftträdande, såsom i annat sammanhang förutsatts, torde böra uppskjutas någon tid, lär erforderligt rådrum för den organisatoriska regleringens genomförande ej komma att saknas.»

Inom *lagrådet* avgåvos följande yttranden beträffande förslaget till gruvlag i allmänhet.

Justitierådet Afzelius, regeringsrådet Aschan och justitierådet Forsberg anförde:

»Den nuvarande svenska gruvlagstiftningen är byggd på inmutningsrätten och jordägarens rätt till andel i gruvföretaget. Det remitterade förslaget bibehåller den förra men låter den senare ersättas av en likartad rätt för kronan.

Inmutningsrätten har under sin nu mer än tvåhundraåriga tillvaro i vårt land varit föremål för åtskilliga angrepp. Särskilt under senare hälften av 1800-talet ville det då starkt hävdade jordägareintresset däri finna ett obehörigt intrång i den rätt till fastighetens mineraltillgångar, vilken tillkomme jordägaren. I lagstiftningen kunde en dylik uppfattning dock icke göra sig gällande. Likasom tillförne ansågs alltså alltjämt den fria inmutningsrätten utgöra

en nödvändig betingelse för bergsbrukets utveckling. Enligt den åskådning, som erhöll avgörandet, skulle en sådan utveckling äventyras, om den bleve ställd i beroende av jordägarens initiativ, och denna näring skulle lida avbräck, om den måste undvara inmutarnas insatser av arbete och kapital för malmfyndigheters upptäckande och gruvrörelses bedrivande. Någon eftergift för anspråken på en vidgad rätt för jordägaren ernåddes icke, och inmutningsrätten kom att kvarstå som en anordning i allmänt ekonomiskt intresse. Så uppfattad blir frågan om inmutningsrättens framtida bibehållande i lagstiftningen oberörd av privaträttsliga synpunkter och kommer att helt bestämmas av lämplighetsskäl. Kan samma ändamål uppnås på annat och bättre sätt, möter ett avskaffande av inmutningsrätten näppeligen någon betänklighet av rättslig natur. Ansatser i dylik riktning hava icke saknats, såsom när under senare tid inmutningsrätten partiellt eller temporärt upphävts i fråga om kronojord. Men erfarenheten synes icke hava manat till fortgående på denna väg, ity att kronan, när den nu eftersträvar ökat inflytande på gruvdriften i landet, icke i någon väsentlig mån är beredd att ens såsom själv jordägare åtaga sig inmutarens uppgift.

Om den rättsliga grundvalen för den nuvarande jordägarandelen i gruvföretag hava från historiska och teoretiska utgångspunkter framställts skilda uppfattningar. Med allt det intresse, dessa meningsstrider erbjuda såsom ägnade att belysa en lång och växlande utveckling, kunna de dock näppeligen utöva något egentligt inflytande på den lagstiftningsfråga, som här ligger före. Så till vida är gällande lag fullt klar, att med jordägenderätten följer en rätt till fastighetens mineraltillgångar, låt vara starkt begränsad genom de befogenheter vilka tillerkänts inmutaren. Väl synes vara ifrågasatt, att denna rätt icke skulle hava den självständiga karaktär att den kan utövas oberoende av att jordägaren själv verkställer inmutning, men detta spörsmål torde sakna nämnvärd praktisk betydelse. Sådan den i verkligheten tillgodogöres, har jordägarandelen ägt bestånd under så lång tid att även emot en avlägsen rättshistorisk bakgrund dess avskaffande måste tilläggas betydelsen av ett ingrepp i obestriddig ägenderätt. Härmed är tydligen icke sagt, att ej en särskild på ägenderätten grundad befogenhet skulle kunna, likasom denna rätt i övrigt, på lagstiftningens väg underkastas förändring. Föredragande departementschefen har i anledning av vissa invändningar emot förslagets ståndpunkt ansett sig böra framföra några allmänna uttalanden om ägenderättens beroende av statens lagstiftande makt. Knappast kan vara av nöden att här närmare utveckla, hurusom en obenägenhet att i denna del biträda förslaget icke behöver hava sin grund i föreställningar om att ägenderätten skulle vara under alla förhållanden orubblig. Frågan må, såsom departementschefen yttrat, bedömas ur synpunkten av allmänt gagn. Vid ett sådant bedömande måste dock på övertygande sätt vara ådagalagt, att verkliga och betydande samhällsintressen med nödvändighet kräva att ägenderätten får vika och att det ökade statliga inflytande på landets gruvrörelse, vilket väl bör betraktas såsom det här föreliggande huvudsakliga syftemålet, icke kan vinnas utan tillitande av en dylik lagstiftningsåtgärd. Att röran-

de den allmänna nyttan av den ifrågasatta förändringen vitt skilda meningar stå emot varandra, har framgått av den omfattande utredning, som föreligger i ärendet. Den, vilken det åligger att uttala sitt omdöme om lagförslagets innehåll och genomförande, har att väga de å ömse sidor med stor grundlighet förebragta skälen. För vår del måste vi — i likhet med de båda sakkunnigdelegationer, som behandlat frågan, med reservanterna inom socialiseringsnämnden samt med åtskilliga ämbetsmyndigheter och andra, vilka yttarat sig i ärendet — anse jordägarens andelsrätt böra bibehållas i en ny gruvlagstiftning.

Nyss har framhållits, att inmutningsrättens upptagande i den nya lagstiftningen blir att betrakta såsom en lämplighetsfråga. Det praktiskt ekonomiska syfte man härmed vill tillgodose kräver emellertid, att åt inmutaren beredes en ställning, som kan antagas fullt motsvara hans uppgift. Även om förslaget icke med avseende å inmutningsrättens eget innehåll erbjuder något synnerligt nytt, blir dock i verkligheten inmutarens ställning ej oväsentligt förändrad. Förhållandet mellan inmutaren och den enskilde jordägaren torde i allmänhet hava utan svårighet ordnats på överenskommelsens väg, ofta genom den för dem båda lämpligaste lösningen att inmutaren med äganderätt förvärvat det för gruvan erforderliga markområdet. Där de båda enligt lagens regler taga del i företaget, sammanhållas de av det gemensamma intresset i fördel och risk. Såsom jordägare torde hittills kronan knappast i någon större utsträckning hava gjort annat bruk av sin rätt än att kronan av inmutaren uppburit en avgäld eller arrendeavgift. Det ligger i sakens natur, att om kronan begagnar sig av den nu avsedda rättigheten att, oberoende av jordäganderätt och i stället för den privata jordägaren, inträda i varje nytt gruvföretag, inmutaren kommer att intaga en ej obetydligt svagare ställning. Men även det sätt, varpå kronans befogenheter anges i förslaget, synes i viss mån ägnat att för inmutaren medföra större olägenhet än som med nödvändighet måste följa av det nya systemet. Sålunda kan kronan under längre tid än som för närvarande står jordägaren öppen förhålla sig helt avvaktande till frågan om inträde i företaget. Detta innebär, att på inmutaren lägges en ökad risk, och denna växer med ovissheten om arten av kronans framtida ingripande i företaget och dess skötsel. Visserligen vore det sannolikt ogörligt att söka i en gruvlags paragrafer återge ens allmänna grundlinjer för förvaltningen av kronoandelen, och än mindre kunna några detaljer i detta hänseende där finna plats. Men det vill dock synas som om en klarare insikt om vad härutinnan är att vänta borde tillhöra de nödvändiga förutsättningarna för att kunna med någon säkerhet beräkna den nya lagstiftningens verkningar. I detta avseende kan av förslaget åtföljande uttalanden knappast hämtas närmare ledning än att kronan håller skilda möjligheter öppna.

Vi tillstyrka alltså, att förslaget underkastas sådan omarbetning, som föranledes av att jordägarandelen bibehålles och att bestämmelserna om kronoandel utgå. Då den lösning som gives åt detta spörsmål har vidsträckt återverkan på skilda delar av förslaget, kunna de ändringar, vilka påkallas av

den nu gjorda hemställan, icke i detta sammanhang närmare behandlas. Den granskning, som nu kan företagas, torde i det stora hela få hänföra sig till förslaget sådant det föreligger med utgångspunkt från den i remissprotokollet angivna uppfattningen i här berörda huvudfråga.»

Justitierådet Sandström yttrade:

»Jag är i stort sett ense med lagrådets övriga ledamöter och anser mig — oaktat frågan icke har avgörande betydelse — endast böra i korthet, i anslutning till deras yttrande, angiva min uppfattning angående grunden till den andelsrätt i gruvföretag som enligt gruvestadgan tillkommer jordägaren.

Spörsmålet sammanhänger nära med frågan huruvida gruvestadgan principiellt uppställer inmutning såsom nödvändig förutsättning även för jordägarens rätt till försöksarbete och mineralbrytning beträffande inmutningsbar fyndighet eller om en s. k. prekär gruvrätt tillkommer jordägaren.

Det starkaste stödet för den uppfattning, vilken förnekar tillvaron av en jordägaren tillkommande prekär gruvrätt, hämtas i ordalagen i 4 § gruvestadgan, som föreskriver att »den, som vill å egen eller annans grund med arbete belägga och sig tillgodogöra någon till inmutning lovgiven mineralanledning, skall därom hos bergmästaren i orten göra skriftlig ansökning». Alltför stor betydelse synes emellertid ej böra tillmätas dessa ordalag. Man torde hava saknat anledning att i detta sammanhang uppmärksamma annan gruvrätt än den som varit av praktisk betydelse. En avsikt att genom stadgandet utesluta den praktiskt sett betydelselösa gruvdrift, som kunde tänkas utövad av jordägaren utan inmutning, skulle närmast ha inneburit att man velat markera tillvaron av en regalrätt (jfr förslagets ståndpunkt i denna fråga), en vid tidpunkten för tillkomsten av stadgandet eller dess tidigare förebild i 1855 års gruvestadga föga sannolik eventualitet.

Till stöd för den uppfattning, som hävdar tillvaron av jordägarens prekära gruvrätt, hava åberopats ett flertal skäl (jfr Hammarskjöld, Om gruvregal och gruvegendom i allmänhet enligt svensk rätt). Vart och ett av dessa må, taget för sig, icke synas väga alltför tungt såsom bevis. Sammantagna giva de dock den övertygelsen att antagandet om jordägarens prekära gruvrätt bättre överensstämmer med gruvlagstiftningens bestämmelser i allmänhet än den motsatta uppfattningen. Av dessa skäl skola här endast nämnas — jämte det förhållandet att gruvestadgan saknar straffbestämmelser för det fall att jordägaren bearbetar mineralfyndighet utan inmutning och att jordägaren sålunda kan opåttalt företaga sådant arbete — också den omständigheten att gruvestadgan (10 §) i fråga om mineralbrytning i förverkad gruva tydligen utpekar jordägaren — och ingen annan — såsom målsägare. I denna målsägarrätt torde få antagas ingå rätten att fordra utbekommande av det brutna eller värdet därav. I båda de nämnda avseendena har gruvestadgan haft betydligt större anledning att taga ställning till det behandlade spörsmålet än då det gällt utformandet av regeln angående ansökning om mutsedel.

Den historiska utvecklingen på gruvrättens område synes mig dessutom utvisa att den rätt, som vid regalrättens tillbakaträngande tillerkänts jordägaren

och så småningom tagit fastare form, måste ses mindre såsom en i gruvnäringens intresse honom tillerkänd särskild förmån än såsom en eftergift för hans på äganderätten grundade anspråk på rätt att tillgodogöra sig de i hans jord befintliga mineralerna.

Med hänsyn till det anförda kan jag icke ansluta mig till den av föredragande departementschefen i hans yttrande till remissprotokollet framförda meningen att jordägarens andelsrätt icke utgör ett moment i själva äganderätten. Enligt min uppfattning måste den, trots den särskilda konstruktion den för att anslutas till inmutningsrätten erhållit, anses utgöra en i äganderätten ingående befogenhet, principiellt likställd med jordägarens befogenhet att tillgodogöra sig andra beståndsdelar av fastigheten.»

Vid anmälan i statsråd den 4 januari 1938 av lagrådets utlåtande anförde *föredragande departementschefen*, statsrådet Westman, bl. a. följande:

»Lagrådet har tillstyrkt att en ny gruvlagstiftning, såsom föreliggande förslag till gruvlag innebär, grundas på inmutningssystem. Däremot har lagrådet icke ansett sig kunna biträda förslaget, i vad det avser att jordägarens andelsrätt ersättes av en motsvarande andelsrätt för kronan.

I anslutning till den sistnämnda huvudpunkten ha inom lagrådet gjorts vissa uttalanden angående den rättsliga grundvalen för den nuvarande jordägareandelen i gruvföretag. Ehuru jag i likhet med såväl min företrädare i ämbetet som lagrådet icke överskattar det inflytande, som hithörande teoretiska synpunkter böra utöva på den föreliggande lagstiftningsfrågan, torde jag likväl, med anledning av vad som förekommit inom lagrådet, få tillkännagiva min uppfattning angående de särskilda spörsmål som blivit vidrörda.

Jordägarens rätt i gruvföretag utbildades redan under den tid, då landets mineraltillgångar ostridigt voro att anse såsom kronans tillhörighet. Sagda rätt hade sålunda icke sin grund i allmänna rättsgrundsatser rörande jordägarerättens innehåll utan hade från början sitt stöd i uttryckliga medgivanden från statsmakternas sida i gruvförfattningarna. Denna rättstekniska anordning bibehölls vid de tid efter annan genomförda reformerna av gruvlagstiftningen och kvarstår principiellt oförändrad ännu i dag. Sådan andelsrätten nu föreligger avviker den starkt från de befogenheter, som i skilda hänseenden tillkomma en jordägare med avseende å den honom tillhöriga fastigheten. Jordägareandelen är för sin tillkomst beroende av anmälan inom viss tid. - Den kan, även där den kommit till praktisk användning, under vissa förutsättningar förverkas till den eller dem, som jämte jordägaren deltaga i gruvrörelsen. Den har, även i jordägarens hand, karaktär av lös egendom. Den omfattas icke av lagfarts- eller inteckningsbeslut rörande fastigheten. Och den kan, utan att härför erfordras särskilda formaliteter med hänsyn till blivande ägare av fastigheten, fritt omsättas i handeln utan varje samband med äganderätten till jorden. I betraktande av nu anförda omständigheter finner jag mig kunna dela den av min företrädare i ämbetet uttalade meningen, att jordägarens andelsrätt icke bör fattas såsom ett moment i själva jordägarerätten.

Vad en ledamot av lagrådet anförte därom, att enligt gällande lag inmutning

icke skulle utgöra en nödvändig förutsättning för jordägarens rätt att tillgodogöra sig inmutningsbara mineral eller att med andra ord en s. k. prekär gruvrätt skulle tillkomma jordägaren, kan jag icke finna övertygande. Den praktiskt sett betydelselösa lucka i lagen, som kan sägas föreligga i så måtto, att straffpåföljd saknas för det fall att jordägaren utan inmutning bearbetar en inom fastigheten befintlig, inmutningsbar mineralfyndighet, lär icke, vid bedömandet av gruvestadgans principiella ståndpunkt, utgöra något verkligt stöd för åsikten om en jordägaren tillkommande rättighet att företaga dylik gruvbrytning, en åsikt som, på sätt i remissprotokollet nämnts, direkt strider mot ordalydelsen i 4 § gruvestadgan. Att i jordägarens målsäganderätt vid vissa fall av olovlig brytning av inmutningsbara mineral även skulle innefattas ett anspråk på utbekommande av det brutna eller värdet därav är endast ett antagande, för vilket ej heller något känt rättsfall torde kunna åberopas såsom stöd. Härmed är likväl ej sagt, att en dylik skadestandsberäkning, därest fråga därom någon gång skulle uppkomma, vore utesluten, ty uppenbarligen kunna i ett dylikt fall vissa praktiska hänsyn och andra omständigheter spela en roll. Vilken mening man än må hysa beträffande sistnämnda spörsmål, torde man likväl få utgå från att stadgandet i 4 § gruvestadgan, även såvitt nu är i fråga, motsvarar vad lagstiftaren avsett. Härvidlag torde det vara tillräckligt att hänvisa därtill, att den med inmutnings-systemet förbundna proceduren bereder offentlig myndighet den kännedom om gruvföretagets tillvaro, som möjliggör utövandet av den i 6 kap. gruvestadgan föreskrivna tillsynen. Riktigheten av den åsikt till vilken jag här anslutit mig bestyrkes ytterligare av bestämmelsen i 48 § andra stycket gruvestadgan, där det i fråga om sönad gruvanläggning stadgas, att de i gruvan befintliga, för dess styrka och bestånd verkställda byggnader skola utan lösen tillfalla den som i laga ordning förvärvar rätt till gruvans bearbetande. Denna bestämmelse torde visa, att lagstiftaren utgått från att jordägaren icke utan inmutning har rätt att bearbeta en sönad gruva.

Att spörsmålet om den s. k. prekära gruvrätten överhuvudtaget kommit att spela en roll, sammanhänger med vissa, efter gruvestadgans tillkomst gjorda försök att teoretiskt förklara förhållandet mellan gruvrätten samt fastighetsbegreppet, sådant detta i senare tid kommit att uppfattas. Värdet av konstruktioner, avsedda att belysa den positiva rättens innebörd, är naturligen beroende av i vad mån desamma verkligen låta sig förena med lagreglernas innehåll. Såsom förut antytts har jag funnit den teoretiska uppfattning, varåt i remissprotokollet givits uttryck, ur denna synpunkt vara väl grundad. Emellertid har lagrådet — utan att dock dess flesta ledamöter direkt bestritt riktigheten av den i remissprotokollet förekommande utläggningen i ämnet — ansett sig böra uttala, att jordägareandelen, sådan den i verkligheten tillgodogöres, ägt bestånd under så lång tid, att även emot en avlägsen rätts-historisk bakgrund dess avskaffande måste tilläggas betydelsen av ett ingrepp i obestriddig äganderätt.

Med anledning av detta uttryckssätt torde till förebyggande av missförstånd få understrykas, att jordägareandelens avskaffande icke innebär in-

kräktande på någon redan existerande, välförvärvad rättighet; vad som avskaffas är endast den rättsregel på grund varav nya jordägareandelar skulle kunna uppkomma i följd av framtida inmutningar. Att jordägareandelens borttagande icke kan anses som ett obehörigt ingrepp i den bestående jordäganderätten har även framhållits i det yttrande, som vid granskningen i högsta domstolen av 1908 års förslag till en reform av gruvlagstiftningen avgivits av dåvarande justitierådet friherre Marks von Würtemberg och vilket återgivits i remissprotokollet. Även i övrigt innehåller detta yttrande synpunkter som i förevarande sammanhang förtjäna beaktande. Sålunda torde enligt den mening, som däri uttalats, vägande skäl icke kunna anföras till förmån för en rättsregel om jordägareandel, vilken gör det möjligt för en enskild fastighetsägare att utan någon särskild produktiv insats och av en ren tillfällighet komma i besittning av naturtillgångar i värde mångdubbelt överstigande det normala priset på fastigheten.

Såsom framgår av det förut anförda är jordägareandelens avskaffande en åtgärd som icke berör jordäganderättens innehåll. Jag kan ej medgiva riktigheten av de farhågor beträffande reformens konsekvenser med avseende å jordäganderättens upprätthållande, vilka uttalats av järnkontoret i en promemoria, som järnkontoret utöver sitt tidigare yttrande ingivit till justitiedepartementet efter remissen till lagrådet och som tillhandahållits lagrådet vid dess granskning.

De jordägarens intressen vilka grunda sig å jordäganderätten äro i det nu föreliggande förslaget erkända och tillgodosedda. Förslaget innebär sålunda att ersättningen till jordägaren för mark som avstås för gruvdrift samt för skada eller förlust som förorsakas genom gruvdriften ökas, så att gottgörelse skall utgå med fulla värdet och hälften därutöver. Jämväl de föreslagna nya reglerna om avgift för försvar av gruvrätt komma att verka till fördel för jordägaren, i det att andel i försvarsavgift kommer att tillfalla honom i betydligt större utsträckning än vad för närvarande är fallet.

För att övergå till den sida av saken, som enligt lagrådets mening har den utslagsgivande betydelsen, så ha i remissprotokollet, såsom lagrådet funnit, med stor grundlighet förebragts de skäl, som tala för ett stärkande av det allmännas inflytande inom gruvnäringen. Lagrådet har icke bestritt att dessa skäl förefinnas men synes ha ansett, att desamma icke uppväga de befarade olägenheterna av den föreslagna lagstiftningsåtgärden. Vad lagrådet härom anfört torde knappast innefatta någon synpunkt, som förut i ärendet lämnats obeaktad. Även om en inmutare i vissa fall skulle anse det vara fördelaktigare, om han hade en privat jordägare än om han hade staten till medintressent, kunna å andra sidan tänkas fall, där just kompanjonskapet med staten kan visa sig värdefullt för inmutaren. Någon verklig olägenhet torde i praktiken knappast behöva följa därav, att för staten beredes möjlighet att före inträdet i gruvföretaget avvakta resultatet av en provbrytning. Den respittid, som enligt förslaget skall åtnjutas av staten beträffande dess ställningstagande till frågan om inträde i företaget, är ej längre än den, som de sakkunniga föreslagit med avseende å begagnande av jordägareandel. Att staten, liksom för närvarande jordägaren, bör hava fria händer att utnyttja

andelsrätten på sätt som i det särskilda fallet synes mest ändamålsenligt, torde vara tydligt. För de skilda möjligheter, som härvidlag kunna ifrågakomma, har i remissprotokollet lämnats redogörelse.

Då övriga invändningar, som blivit framställda mot den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden, redan blivit bemötta i remissprotokollet på ett sätt som förefaller uttömmande och övertygande, torde anledning saknas att ånyo allsidigt belysa hithörande förhållanden. Jag delar uppfattningen att förslagets genomförande icke föranleder något avbräck i den enskilda företagsamheten på gruvnäringens område. Att jordägareandelens borttagande ej kommer att verka till skada för jordbrukets intressen har påvisats i remissprotokollet. Det torde kunna tilläggas att borttagandet av den möjlighet till jordspekulation, vartill den nuvarande regeln om jordägareandel kan giva upphov, utgör en vinst ur jordbrukspolitisk synpunkt.

Slutligen må erinras därom, att under hela den tid av omkring tre decennier, som förflutit sedan arbetet med en allmän revision av gruvlagstiftningen första gången upptogs, uppgiften städse varit att bereda det allmänna en starkare ställning än som följer av vår numera i åtskilliga stycken föråldrade gruvestadga. Olika förslag ha i detta syfte blivit framställda, däribland även sådana vilka utgått från jordägareandelens bibehållande. Lagrådet har — utan att dock förorda de grundlinjer enligt vilka dessa äldre förslag sökt lösa den nämnda uppgiften — ansett förslaget böra underkastas sådan omarbetning, som föranledes av att jordägareandelen bibehålles och att bestämmelserna om kronoandel utgå. På vad sätt önskemålet att bereda det allmänna en starkare ställning skulle från den av lagrådet angivna utgångspunkten kunna vinnas, därom lämnar lagrådets utlåtande icke någon antydning.

Under sådana förhållanden kan jag ej finna anledning att detta lagstiftningsärende ånyo uppskjutes. Lagrådets ställningstagande i den nu berörda huvudfrågan — vilken närmast är att bedöma från närings- och socialpolitisk synvinkel — synes mig icke böra föranleda ett övergivande av förslagets ståndpunkt.»

Utskottets yttrande.

En av huvudprinciperna i vår nuvarande gruvlagstiftning är att upptäckaren av en minerafyndighet har en omedelbart på lagen grundad rätt att få för egen räkning undersöka och bearbeta fyndigheten. Denna rätt förutsätter visserligen iakttagande av bestämda former — i främsta rummet sökande av inmutning — och den är så till vida begränsad, att lagen medgiver jordägaren att i gruvföretaget njuta andel med hälften. Emellertid kan sagda rätt icke åsidosättas genom ett administrativt förfogande från statens sida.

Detta *inmutningssystem*, som tillämpats i vårt land sedan århundraden tillbaka, lärer i det stora hela vara väl ägnat att stimulera till eftersökande av nya fyndigheter. Emellertid torde erfarenheten giva vid handen att systemet, sådant detsamma utformats i 1884 års gruvestadga, även kan medföra betydande nackdelar i form av osund spekulation, okontrollerad exploatering samt bristande hänsyn till de sociala behov som gruvdriften aktualiserar. Dy-

lika uppkomna missförhållanden, i förening med de risker för framtiden som, enligt vad erfarenheten från skilda länder visar, kunna inträda i följd av bristande samhällelig kontroll över mineralfyndigheternas utnyttjande, ha utgjort en anledning till de reformsträvanden, som framkommit på detta område och vilka i främsta rummet äsyftat att tillvarata det allmännas intressen inom gruvnäringen. Härvid har även den synpunkten med styrka gjort sig gällande, att vinsterna från dessa naturrikedomar borde i större omfattning än hittills komma hela landet till godo.

I syfte att lösa dessa spörsmål har ofta framställts till övervägande, huruvida icke den nuvarande ordningen med inmutningsrätt borde helt avskaffas och ersättas med ett *koncessionssystem*. Genom en dylik anordning skulle staten erhålla befogenhet att efter fri prövning meddela gruvrätten till den företagare, som med hänsyn till omständigheterna syntes vara den bäst skickade att utnyttja fyndigheten. Vid fastställandet av koncessionsvillkoren skulle staten, alltefter det särskilda fallets beskaffenhet, kunna tillgodose allmänna intressen av varjehanda slag. Genom den föreliggande motionen I:234 har yrkande om införande av koncessionssystem ånyo framkommit.

Valet mellan inmutnings- och koncessionssystem synes i hög grad beroende därav, vilken vikt man vill tillerkänna den av enskilda bedrivna malmletningen. Då koncessionssystemet icke medger upptäckaren en ovillkorlig rätt att bearbeta den funna mineraltillgången, kan detta system uppenbarligen icke i samma grad som den fria inmutningsrätten uppmuntra till eftersökande av nya fyndigheter. Motionärens förordande av koncessionssystemet står sålunda i nära samband med det i motionen likaledes framställda yrkandet, att den av staten bedrivna malmletningen borde privilegieras och att privat upptäcksverksamhet icke borde tillåtas annat än i särskilda fall.

Utskottet anser att en så fullständig kännedom som möjligt om vilka mineraltillgångar vårt land inrymmer är ett beaktansvärt samhällsintresse och att en sådan kännedom — långt ifrån att behöva åtföljas av ett oekonomiskt förslösande av dessa tillgångar — fastmera utgör en viktig förutsättning såväl för en på längre sikt bedriven planmässig malmhushållning som för en rationell inriktning av utvecklingen inom kommunikationsväsen och näringsliv i övrigt. Av vad i ärendet framkommit drager utskottet ytterligare den slutsatsen, att staten åtminstone för närvarande icke är beredd att riskera de ansevärda kapitalbelopp, vilka särskilt med hänsyn till de speciella naturbetingelserna i vårt land skulle erfordras för att tillräckligt effektivt ersätta den privata upptäcksverksamheten med statlig malmletning. Under sådana förhållanden vill utskottet uttala sin anslutning till den grundtanken — som kommit till uttryck i såväl äldre förslag som den föreliggande propositionen — att tillgodoseendet av det allmännas intressen inom gruvnäringen bör ske med bibehållande av själva inmutningsprincipen.

Propositionen söker lösa den sålunda förelagda uppgiften väsentligen därigenom, att *kronan berättigas till delaktighet* i de fyndigheter som framdeles inmutas, oberoende av huruvida dessa äro belägna å kronojord eller enskild jord. Utskottet delar uppfattningen, att på denna väg åtskilliga av de fördelar kunna uppnås, som man avsett att vinna genom införande av koncessions-

system. Då kronan enligt förslaget skall åtnjuta lika stor andel i fyndigheten som inmutaren måste det nämligen antagas, att kronan blir i tillfälle att med inmutaren ingå sådant avtal angående fyndighetens nyttiggörande, som väsentligen tillgodoser icke blott kronans rent privatekonomiska intresse utan även andra samhällseliga önskemål, såsom exempelvis reserverande av malm för särskilda ändamål, sociala välfärdsanordningar för arbetarna samt åtgärder till stöd för vederbörande kommun när driften nedlägges. Dylika syften torde i allmänhet kunna uppnås oberoende av den form kronans delaktighet i företaget iklädes, om detta konstitueras såsom aktiebolag eller om kronoandelen — såsom kan antagas bliva regel vid fyndigheter av mindre betydelse — utarrenderas till inmutaren. Det torde även kunna förutses att kronan understundom skall finna med sin fördel förenligt att genom köp av inmutarens andel förvärva ensamrätt till viss fyndighet eller att avtalsvis förbehålla sig sådan framtida inlösningsrätt, som i det särskilda fallet kan befinnas lämplig.

Utskottet finner den föreslagna anordningen vara förenad särskilt med den fördelen, att den möjliggör en smidig tillämpning, därvid all hänsyn kan tagas till fyndigheternas storlek, beskaffenhet och värde samt till de skilda betingelser i övrigt varunder olika gruvföretag arbeta. I de föreliggande motioner, vari hemställts om avslag å propositionen, har antytts att andra utvägar än den föreslagna skulle finnas för tillgodoseende av det allmännas intressen inom gruvnäringen. Utan att vilja förneka detta får utskottet likväl erinra att gjorda försök att lösa ifrågavarande problem genom särskilda detaljbestämmelser i gruvlagen icke visat sig utfalla tillfredsställande. Vad beträffar möjligheten för staten att vid sidan av gruvlagstiftningen genom speciella föreskrifter av handels- eller socialpolitisk natur hävda det allmännas intressen i vissa uppkommande situationer, så torde denna möjlighet — vilken givetvis kvarstår oberoende av förslagets genomförande — icke kunna ersätta de fördelar som stå att vinna genom kronans delaktighet i gruvföretagen. Dylika speciella föreskrifter kunna vara svåra att anpassa efter de växlande förhållandena och framstå lätt såsom ett besvärande tvång vid näringens utövande.

Med avseende å den tidrymd, inom vilken kronan har att anmäla sig till begagnande av kronoandel, anser utskottet sig icke böra förorda avvikelser från den i förslaget intagna ståndpunkten, att kronan skall kunna avvakta resultatet av en regelbunden brytning under sex månader och att anmälan alltid skall kunna ske inom två år från utgången av det år under vilket utmålsförrättningen avslutats. Den ovillkorliga rätt till hälftenandel i fyndigheten, som enligt förslaget skall tillkomma inmutaren, vore näppeligen motiverad, om icke denne hade att bära de risker, som kunna vara förenade med hans ställning såsom initiativtagare och pionjär. Då det undersökningsarbete som bedrives före utmålsläggningen icke lärer vara tillräckligt för att skapa någon säker kännedom om fyndighetens brytvärdhet, synes det principiellt böra åvila inmutaren att genom igångsättande av verklig gruvdrift åstadkomma ett mera påtagligt bevis härom. Enligt utskottets tanke bör det icke möta någon större svårighet för inmutaren att före gruvdriftens början kalkylera, dels med att kronan icke inträder i företaget, i vilket fall gruvrätten tillfaller inmutaren

ensam, och dels med det motsatta alternativet, av vilket följer att kronan i förhållande till sin andel gottgör inmutaren för dennes anläggningskostnader. Då i sistnämnda fall kronan har att ersätta inmutaren jämväl för sådana efter utmålsförrättningen utförda tillredningsarbeten som äro nödiga eller nyttiga för fortsatt gruvdrift, måste det antagas att kronan icke utan tvingande skäl utnyttjar hela den respittid som lagen medgiver.

De bestämmelser i förslagets 8 kap., som avse att reglera förhållandet mellan inmutaren och kronan, innan dessa ännu träffat någon uppgörelse angående formen och sättet för fyndighetens utnyttjande, innebära icke, såsom i viss mån är fallet med motsvarande regler enligt gällande rätt, ett obehörigt gynnande av den part, som vill förhålla sig passiv och förskaffa sig vinstmöjlighet utan att taga någon risk. Utskottet finner dessa bestämmelser vara ändamålsenliga. Då desamma allenast äro av subsidiär beskaffenhet och i praktiken torde få sin huvudsakliga betydelse därutinnan, att de kunna bidra till att fixera själva utgångsläget för parternas förhandlingar, kan utskottet icke tillstyrka det i motionen I: 233 framställda yrkandet om mera preciserade regler för kronans deltagande i brytningen. Med anledning av vad motionärerna anfört torde få erinras, att frågor om anslag till anläggningar för gruvdriften bliva att bedöma enligt de särskilda reglerna i 63 § och att utgången av sådana frågor icke är beroende av lottning.

Den föreslagna principen om kronoandel medför icke såsom konsekvens att staten behöver såsom självständig företagare bedriva gruvbrytning omedelbart för egen räkning. På sätt i förslagets motivering utvecklats torde det emellertid ur skilda synpunkter vara påkallat att undanröja den brist på enhetlighet, som kännetecknar den nuvarande förvaltningen av kronans gruvegendom. Mot de riktlinjer för en reform härutinnan, vilka angivits av departementschefen, har utskottet ej något att invända. Utskottet finner emellertid det i motionerna I: 232 och II: 352 uttalade önskemålet om ett särskilt förhållande av statens funktioner, å ena sidan såsom överhet och lagstiftare och å andra sidan såsom privatekonomisk intressent i gruvrörelsen, förtjäna att beaktas vid den administrativa reglering, som avses skola företagas.

Införandet av principen om kronoandel har enligt förslaget möjliggjorts genom att *den andelsrätt, som för närvarande tillkommer jordägaren*, ej avses skola upptagas i den nya lagstiftningen. I överensstämmelse med uppfattningen att en sådan förändring ej gör intrång i någon redan existerande välförvärvad rättighet tillerkänner förslaget icke jordägaren compensation motsvarande den fördel, som begagnandet av jordägareandel skulle ha medfört för honom i ett givet fall. Å andra sidan läser den i förslaget vidtagna anordningen, att varje utmål skall årligen försvaras med viss avgift, varav jordägaren bekommer hälften, verka till förmån särskilt för de jordägare, på vilkas mark utmål läggas, ehuru utsikterna för upptagande av gruvdrift te sig ovissa. Jämväl den enligt förslaget med femtio procent ökade ersättningen för mark som avstås för gruvdrift samt för skada eller förlust som förorsakas genom gruvdriften torde i vissa fall innebära en icke oväsentlig förmån för jordägaren.

När det gäller att bedöma, vilken ställning inom gruvlagstiftningen bör tillerkännas jordägaren, synes emellertid avseende få fästas därvid, att mineralen såsom beståndsdelar av marken inrymmas i jordägarens ägovälde, en omständighet som redan i och för sig giver jordägaren möjlighet att — om än i annan form än genom idkande av verklig gruvdrift — utnyttja den substans vari mineralen ingå. Härtill kommer att principen om jordägareandel upprätthållits under en jämförelsevis lång tidsperiod. Ehuru det ej kan förnekas, att jordägareandelen i det stora flertalet fall antingen icke begagnas eller ock medför en allenast obetydlig vinst, torde med hänsyn till nyssberörda förhållanden förslaget i viss utsträckning böra jämkas till jordägarens förmån. Utskottet har härvidlag ansett sig böra förorda den lösning, som föreslagits i motionerna I: 235 och II: 353 och som innebär att jordägaren — på sätt jämväl föreskrivits i 1886 års stenkolslag — tillförsäkras viss rätt till andel i avkastningen av varje gruvföretag å hans mark. Såsom motionärerna erinrat skulle med en sådan anordning jordägaren icke bliva lottlös ens i de fall, där han enligt nuvarande ordning, på grund av de med gruvrörelse förenade riskerna eller av andra skäl, icke kan utnyttja sin andelsrätt och således blir utan varje ekonomiskt utbyte av företaget.

Utskottet anser det av praktiska skäl lämpligt att ifrågavarande rätt för jordägaren utformas såsom en bruttoavgäld. I fråga om avgäldens storlek erbjuda sig jämförelsepunkter i nu gällande författningar. Avgälden skall enligt stenkolslagen — bortsett från visst avdrag — motsvara värdet av en sjuttiofemtedel av de stenkol och i sammanhang därmed förekommande eldfasta leror vilka å koncessionsområdet vinnas och i dagen uppfordras. Enligt 17 § gruvestadgan är den avgäld, som utgår till kronan för det fall kronan ej begagnar sin jordägareandel, likaledes bestämd till sjuttiofemtedelen av värdet av alla de inmutningsbara ämnen, som under året brutits och uppfordrats. Systemet med avgäld har emellertid sin största användning vid utarrendering av kronans jordägareandelar i gruvor. Enligt kungörelsen den 20 oktober 1899 om begagnande av kronans jordägareandel i gruva skall arrendeavgiften för varje kalenderår motsvara viss del av värdet av alla de inmutningsbara ämnen, som under året eller den del därav arrendet omfattar brutits och uppfordrats ur gruvan. Samma författning innehåller även en bestämmelse om att länsstyrelsen ej får antaga annat arrendebud än som lyder å minst femtionedelen av värdet av brutna och uppfordrade inmutningsbara ämnen. Utskottet har med ledning av oförmälda författningsbestämmelser och med fäst avseende vid den förmån, som de föreslagna nya reglerna om försvar av gruvrätt komma att innebära för jordägaren, ansett den nu ifrågavarande avgälden böra bestämmas till en procent av värdet av alla de inmutningsbara mineral som inom utmålet brutits och uppfordrats.

Vad i nyssnämnda motioner uttalats därom, att avgäldens storlek borde begränsas uppåt med tanke på fall där den eljest bleve oskäligt hög, anser utskottet likaledes förtjäna beaktande. Utskottet, som till stöd för sitt bedömande av denna fråga tagit del av vissa uppgifter rörande kronans inkomster av utarrenderad gruvegendom, finner ett maximibelopp å 5,000 kronor för år och utmål utgöra en rimlig begränsning. Vidare synes det påkallat att införa

en begränsning av jordägarens rätt till avgäld jämväl i fråga om tiden. Utskottet föreslår härutinnan, att avgälden skall upphöra att utgå, sedan regelbunden brytning av inmutningsbara mineral pågått inom utmålet under sammanlagt tjugu år.

Utskottet vågar antaga, att uträkningen av avgäldens årsbelopp icke i allmänhet skall giva upphov till meningsskiljaktighet mellan gruvföretaget och jordägaren. För sådana fall, där emellertid en rättstvist uppkommer, torde det vara ändamålsenligt att låta tvisten avgöras av skiljemän. Det av utskottet i sådant syfte föreslagna stadgandet, som innefattar en hänvisning till 18 § i förslaget, innebär bland annat, att skiljedomskostnaderna icke komma att åvila jordägaren, såvida han icke uppenbarligen påkallat förfarandet utan skäl. I detta sammanhang vill utskottet jämväl hemställa, huruvida icke den nämnd, som under nuvarande förhållanden har att från kronans sida bestämma beloppet av arrendeavgiften för av kronan utarrenderad jordägareandel, kunde genom föreskrift i administrativ ordning åläggas att i viss utsträckning ställa sin sakkunskap till förfogande vid uträkning jämväl av den avgäld varom nu är fråga.

De föreslagna reglerna om avgäld synas lämpligen böra sammanföras i förslagets 53 §, vars hittillsvarande innehåll utan olägenhet torde kunna upptagas i ett till 51 § fogat nytt stycke. Utskottet föreslår i samband härmed ändrad avfattning av rubriken till 6 kapitlet i förslaget.

Vad beträffar de sakliga nyheter, som utöver de nu berörda principiella förändringarna innefattas i förslaget och för vilka utskottet förut lämnat redogörelse, har utskottet ej funnit anledning till någon väsentlig erinran. Åtskilliga av dessa nyheter torde vara ägnade att bereda gruvföretagen beaktansvärda fördelar. Sålunda må erinras om den vidgade möjligheten för inmutaren att erhålla utmål av tillfredsställande storlek och att jämväl utom utmålet få disponera mark för särskilda ändamål. Av betydelse är den större stadga och säkerhet som förlänats själva gruvrätten, dels genom borttagande av vissa nu gällande förverkandepåföljder och dels genom ändringar i reglerna om klagan över utmålsläggning och om försvar av gruvrätt. Nya detaljbestämmelser med avseende å inmutning samt ansökan om utmål äro ägnade att möjliggöra en mera noggrann prövning av dylika ärenden. Ur rättsteknisk synpunkt betecknar den mera uttömmande reglering, som förslaget i övrigt innefattar, givetvis ett framsteg jämfört med den nu gällande gruvestadgan.

Vidkommande det föreslagna upphävet av lagen den 28 april 1926 om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län, innebär en sådan åtgärd visserligen ett eftergivande av den monopolställning kronan under en följd av år intagit med avseende å eventuella malmfyndigheter å kronojord i de tre nordligaste länen. I likhet med Kungl. Maj:t håller emellertid utskottet före, att det allmänna intresset av malmletningens och företagsamhetens befrämjande talar emot ett fortsatt bibehållande av nämnda provisoriska lag. Att densamma nu upphäves står ock i god överensstämmelse därmed, att kronans andelsrätt i gruva enligt förslaget löses från beroende av markägande.

Den av utskottet verkställda *detaljgranskningen* av förslagen har givit utskottet anledning att beträffande nedannämnda paragrafer i förslaget till gruvlag anföra följande.

Lagförslaget innehåller i 13 § en bestämmelse om att inmutaren — för undersökningsarbetet före utmålsläggningen — äger begagna eller anlägga erforderlig väg till och inom det inmutade området. Denna bestämmelse, vilken i sak överensstämmer med vad som för närvarande gäller enligt 11 § gruvestadgan, lär icke innefatta någon befogenhet för inmutaren att på egen hand, oberoende av jordägarens samtycke, utföra vägarbete å fastigheten eller att eljest utöva nämnda rätt såsom han finner för gott. I den mån uppkommande spörsmål i förevarande hänseende icke kunna lösas genom frivillig överenskommelse, synes inmutaren vara hänvisad att vid domstol utföra sin talan. Lagen om enskilda vägar äger icke tillämpning beträffande anläggande av väg av den tillfälliga karaktär varom här är fråga.

Enligt 24 § har jordägaren ålagts viss skyldighet att lämna uppgift om sådana personer, vilka såsom rättsägare böra kallas till utmålsförrättning. Vid underlåtenhet att iakttaga denna skyldighet kan jordägaren bli pliktig att ersätta rättsägaren den skada denne lidit i följd därav att han icke blivit kallad till förrättningen. Förutsättningen härför är att jordägaren ägt eller bort äga kännedom om att rättsägaren berördes av förrättningen. Utskottet anser att denna regel bör jämkas därhän att — på sätt 11 kap. 33 § vattenlagen för liknande fall föreskriver — skadeståndsskyldighet skall inträda allenast om jordägaren visas ha ägt kännedom om det nyssnämnda förhållandet. Tillika förordar utskottet att paragrafen kompletteras med en föreskrift om att erinran om jordägarens ansvarighet skall införas i kungörelsen om förrättningen. Sådan erinran lär icke sakna betydelse, ehuru jordägaren redan före kungörelsens utfärdande är skyldig att uppgiva rättsägarna.

Enligt 51 § äger kronan under vissa förutsättningar bekomma hälften av de inmutningsbara mineral, som brutits under undersökningstiden och som icke använts för prov till utrönande av deras beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Denna rätt för kronan är icke förbunden med skyldighet att gälda någon ersättning för brytningskostnaden. Att sådan skyldighet ej föreskrives anser utskottet kunna motiveras därmed, att brytningen av sagda mineral utgör ett led i undersökningsarbetet och att kostnaden för dylikt arbete principiellt åvilar inmutaren. Bestämmelsen får sin huvudsakliga betydelse vid fall av illojal brytning på undersökningsstadiet.

Enligt 54 § äger gruvinnehavaren icke använda utmålet i dagen eller under jord för annat ändamål än gruvarbete och därmed sammanhängande verksamhet för produkternas tillgodogörande. Utskottet finner detta stadgande icke utgöra något hinder för gruvinnehavaren att å utmålet uppföra bostäder åt gruvans förvaltningspersonal och arbetare.

I 56 § sista stycket har skyldighet ålagts bergmästaren att i fall av gruvrättens förverkande underrätta gruvinnehavaren och den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom. Då jordägaren efter förverkandet skall vara berättigad att förfoga över den mark som varit upplåten för gruvdriften, anser

utskottet det vara önskvärt, att underrättelse om förverkandet även tillställas jordägaren. Emellertid förbiser utskottet icke de praktiska svårigheter, särskilt i fråga om äldre gruvor, vilka kunna inställa sig när det gäller för bergmästaren att utröna vem som äger utmålsmarken. Understundom torde varken gruvinnehavaren eller de som äga jord i närheten av gruvan kunna angiva huru det förhåller sig med äganderätten. Ej heller lära de förändringar, som successivt inträda genom fastigheternas övergång till nya ägare, omedelbart komma till bergmästarens kännedom. Fullgörandet av uppgiftsskyldigheten torde även möta särskilda svårigheter i sådant fall där marken är samfälld för ett stort antal fastigheter. Av hänsyn till nu anförda omständigheter synes en föreskrift om skyldighet för bergmästaren att i förevarande fall underrätta jordägaren icke böra erhålla en helt kategorisk avfattning. Utskottet hemställer att paragrafen kompletteras med en regel om att bergmästaren, där så ske kan, skall underrätta jordägaren om gruvrättens förverkande.

Enligt 68 § skola kommerskollegium och bergsstatstjänstemännen över gruvsdriften utöva sådan tillsyn, att nödig trygghet beredes arbetarna. Härutinnan skall särskilt iakttagas att lämpliga anstalter vidtagas till förekommande av olycksfall genom ras samt att inrättningarna för person- och godsbefordran äro betryggande och underhållas i sådant skick, att olyckshändelse icke må inträffa genom bristfällighet därå. Om arbetarnas skyddande mot olycksfall och ohälsa i arbetet samt tillsyn däröver är därjämte stadgat i lagen om arbetarskydd. Med hänsyn till den allvarliga yrkesfara, varmed gruvsdrift ofta synes vara förenad, vill utskottet understryka vikten av att berörda tillsyn utövas så effektivt som möjligt.

Genom införandet av bestämmelsen om avgäld till jordägaren lär 70 § erhålla ökad betydelse. Utskottet föreslår en redaktionell jämkning.

Med stadgandet i 73 § avses icke att kriminalisera det obehöriga, mot jordäganderätten riktade förfarande, som föreligger när någon olovligen bearbetar en mineralfyndighet å annans grund. Ett dylikt förfarande är att bedöma enligt strafflagens bestämmelser om åverkan. Vad beträffar det fall, att någon utan inmutning å egen grund bearbetar en mineralfyndighet, kan detta självfallet icke betraktas såsom åverkan. Utskottet finner ej heller den omständigheten, att en dylik verksamhet kan tänkas förminska värdet av den kronoandel i fyndigheten som eventuellt senare skulle kunna uppkomma genom inmutning, utgöra anledning att föreskriva någon straffpåföljd. Emellertid bör enligt utskottets mening var och en som bearbetar en inmutningsbar mineralfyndighet vara underkastad de bestämmelser om tillsyn över gruvsdriften, som lagförslaget innefattar och vilka föreskrivits av hänsyn till sådana allmänna intressen som exempelvis arbetarskydd och malmhushållning. Då inmutningen har en grundläggande betydelse för utövningen av nämnda tillsyn, anser utskottet att straffpåföljd icke bör saknas för de fall varom här är fråga.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A) att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra i Kungl. Maj:ts förslag vidtagas, måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

1) Gruvlag.

1 KAP.

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Envar äger genom inmutning erhålla rätt att på de villkor och med de inskränkningar som i denna lag stadgas undersöka och bearbeta sådan å egen eller annans grund belägen mineralfyndighet som innehåller:

1) malm till någon av följande metaller, nämligen: guld, silver, platina, kvicksilver, koppar, bly, zink, järn, mangan, krom, kobolt, nickel, titan, vanaadin, molybden, wolfram, tenn, vismut, antimon och arsenik, dock ej sjö- och myrmalm;

2) svavelkis, magnetkis, grafit, apatit eller magnesit.

Angående förbud för utländska medborgare samt vissa bolag, föreningar, andra samfälligheter och stiftelser att inmuta mineralfyndighet samt om vissa inskränkningar i rätten att förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift är särskilt stadgat.

2 §.

Den som vill erhålla sådan rätt som omförmäles i 1 § (*inmutningsrätt*) till fyndighet av däri angivet slag har att i den ordning som i andra kapitlet stadgas göra skriftlig ansökning därom hos bergmästaren.

Bifalles ansökningen, skall bergmästaren utfärda *mutsedel*; och äger sökanden (*inmutaren*) därefter inom det område som i *mutsedeln* anvisas (*inmutat område*) anställa undersökningsarbete å inmutningsbara mineral.

Visas att inom det inmutade området finnes fyndighet, innehållande mineral som är av det i 1 § angivna slag och lämpar sig för teknisk bearbetning samt förekommer i sådan myckenhet att fyndigheten sannolikt kan göras till föremål för gruvdrift, äger inmutaren, efter särskild ansökning hos bergmästaren, få sig anvisat visst arbetsområde (*utmål*) samt inom detta bryta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral.

3 §.

Inmutningsrätten gäller i förhållande till andra inmutare från och med den dag då ansökningen därom inkom till bergmästaren.

Hava flera å samma dag inkommit med ansökningar som helt eller delvis avse samma område, meddele bergmästaren dem var sin *mutsedel*, och njute de sedan lika rätt med avseende å det område som är gemensamt för ansökningarna; dock skall, därest någon av inmutarna kan visa att han, innan ansökningarna inkommit, först upptäckte inmutningsbar mineralfyndighet inom det område hans ansökning avser samt nämnda fyndighet icke är belägen å om-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

råde som förut varit inmutat eller belagt med utmål, inmutningsrätten till det gemensamma området tillhöra honom ensam.

2 KAP.

Om inmutning.

4 §.

Inmutat område skall vara cirkelformigt med tvåhundra meters radie i horisontalplanet räknat, dock med den inskränkning i områdets yta som betingas av hinder enligt 5 §.

Medelpunkten i cirkeln (*inmutningspunkten*) skall vara till sitt läge å marken bestämd.

Det inmutade områdets gränser skola på djupet räknas lodräta, såvida det kan ske utan intrång å äldre utmål.

5 §.

Inmutningspunkten må icke vara belägen å, ej heller inmutat område omfatta:

1) område å kronojord som genom beslut av Konung och riksdag förklarats skola utgöra statsgruvefält; dock att vad sålunda stadgats ej skall äga tillämpning, där inmutning sökes för kronans räkning;

2) område som enligt vad därom är stadgat blivit avsatt till nationalpark;

3) befästningsområde eller område utanför detta till den utsträckning Konungen bestämmer;

4) kyrkogård eller begravningsplats;

5) område på mindre avstånd än trettio meter från sådan järnväg eller kanal som är upplåten för allmän trafik, såvida ej medgivande till inmutningen lämnats av vederbörande ämbetsmyndighet; skolande nämnda avstånd räknas från ytterkant av bank eller skärning eller, där sådan ej finnes, från själva anläggningens ytterkant;

6) område beläget på mindre avstånd än etthundra meter, i horisontalplanet räknat, från boningshus eller från annan åbyggnad, där den är uppförd vid gård, eller från tomtplats eller trädgård, med mindre medgivande till inmutning lämnats av såväl ägaren till byggnaden, tomtplatsen eller trädgården som den vilken därtill har nyttjanderätt; dock att under byggnad som nu sagts ej skall innefattas byggnad som är belägen å inmutat eller utmåls-lagt område vartill gruvrätten äger bestånd;

7) område som upptages av elektrisk kraftstation eller industriell anläggning, med mindre medgivande till inmutning lämnats av ägaren till kraftstationen eller anläggningen;

8) förut inmutat område eller utlagt utmål, såvida rätten därtill äger be-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

stånd då den nya ansökningen inkommer, eller område vartill annan på grund av stadgandet i 3 § första stycket äger företrädesrätt;

9) område varå koncession förut meddelats för eftersökande och bearbetande av stenkol, såvida begärd inmutning avser mineral som ingår i stenkolen och ej kan utvinnas utan stenkolens förbränning; dock att hinder mot inmutning ej föreligger om koncessionsinnehavaren lämnat medgivande därtill.

6 §.

1 mom. Ansökning om inmutningsrätt skall ingivas eller i betalt brev med posten insändas till bergmästaren i det distrikt där inmutningspunkten är belägen.

2 mom. I ansökningen skall uppgivas:

- 1) sökandens namn, yrke, hemvist och postadress;
- 2) mineralfyndighetens art;
- 3) fastighet, församling och län, där det med ansökningen avsedda området är beläget, ävensom ägarens namn, yrke, hemvist och postadress;
- 4) inmutningspunktens belägenhet med så noggrann beskrivning, att någon osäkerhet därom ej kan uppstå;

5) huruvida sökanden veterligen inom en omkrets på tvåhundra meters avstånd från inmutningspunkten finnes område till vilket enligt 5 § inmutningsrätt icke eller icke utan särskilt medgivande må beviljas;

6) huruvida inom det med ansökningen avsedda området sökanden veterligen finnes fyndighet vilken tidigare varit föremål för rätt på grund av inmutning samt, där så är förhållandet, huruvida rätten förfallit innan den nya inmutningsrätten sökes, ävensom fyndighetens förut åsatta benämning samt vad i övrigt kan tjäna till upplysning om den äldre inmutningsrätten;

7) förslag till benämning å det inmutade området.

3 mom. Vid ansökningen foga sökanden:

1) karta eller kartsnitt i två exemplar, varå skall utmärkas såväl det med ansökningen avsedda området som även detta område berörande ägogränser och närliggande områden, inom vilka enligt 5 § inmutningsrätt icke må beviljas;

2) där jämlikt 5 § 5), 6), 7) eller 9) särskilt medgivande kräves antingen för inmutningen överhuvudtaget eller för inmutning av någon del av det med ansökningen avsedda området, handling utvisande att sådant medgivande lämnats;

3) där sökanden är svenskt bolag eller svensk ekonomisk förening, handlingar utvisande sökandens rätt att verkställa inmutningen eller, om sökanden icke innehar sådan rätt, till Konungen ställd ansökning om tillstånd att verkställa inmutningen;

4) en ansökningsavgift av tio kronor för varje inmutning samt förskott till stämpel och lösen för mutsedel ävensom till beräknad kostnad för mutsedelns kungörande på sätt i 10 § stadgas.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

7 §.

Finner bergmästaren att ansökningshandlingarna äro ofullständiga i något av de avseenden som angivas i 6 § eller att eljest upplysning erfordras rörande omständighet som för ansökningens bedömande är av betydelse, eller har sökanden underlåtit att erlägga ansökningsavgift eller förskott, skall bergmästaren ofördröjligen förelägga sökanden att inom viss tid avhjälpa bristen vid äventyr, om det försummas, att ansökningen förfaller i sin helhet eller såvitt angår viss del av det med ansökningen avsedda området; bergmästaren likväl obetaget att, när det med hänsyn till särskilda omständigheter finnes skäligt, meddela nytt föreläggande. Beslutet, däri äventyr som nu sagts skall intagas, skall genast genom bergmästarens försorg delgivas sökanden eller tillsändas honom i rekommenderat brev.

8 §.

Har ansökning om Konungens tillstånd till inmutning ingivits till bergmästaren, skall denne ofördröjligen insända ansökningen jämte eget utlåtande till Konungens befallningshavande i det län där det med ansökningen avsedda området är beläget; och åligger det Konungens befallningshavande att insända handlingarna jämte eget utlåtande till Konungen.

I avbidan på Konungens beslut i sådant ärende skall ansökningen om inmutningsrätt vila.

9 §.

1 mom. Så snart ske kan och sist inom trettio dagar efter det ärendet kommit i sådant skick, att detsamma kan av bergmästaren företagas till slutligt avgörande, skall bergmästaren meddela skriftligt besked över ansökningen.

2 mom. Ansökningen skall avslås:

1) om, enligt vad därom är särskilt stadgat, sökanden icke äger här i riket inmuta mineralfyndighet eller om, där Konungens tillstånd till inmutning erfordras, sådant blivit sökanden förvägrat;

2) om den uppgivna mineralfyndigheten icke är av det slag som anges i 1 §;

3) om inmutningspunkten är belägen å område till vilket enligt 5 § inmutningsrätt ej må beviljas.

3 mom. Föreligger ej något av de i 2 mom. angivna skäl till avslag, skall bergmästaren bevilja inmutningsrätt till det område som enligt vad i 4 § stadgas skall utgöra inmutat område samt utfärda mutsedel i enlighet med de närmare föreskrifter kommerskollegium därom meddelar.

10 §.

Bergmästaren skall ofördröjligen i rekommenderat brev översända mutsedeln till inmutaren. Samtidigt härmed skall bergmästaren i enahanda ordning sända en avskrift av mutsedeln till ägaren av det inmutade området el-

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

ler, om detta utgöres av mark som är samfälld för flera fastigheter med skilda ägare, till den som förvaltar samfälligheten eller till en av delägarna i den samma.

Det åligger därjämte bergmästaren att inom sextio dagar efter mutsedelns utfärdande sända meddelande om mutsedeln och dess innehåll till allmänna tidningarna och tidning i orten för meddelandets införande däri.

11 §.

1 mom. Är sökanden missnöjd med bergmästarens beslut över ansöknin-gen om inmutningsrätt, må talan mot beslutet föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola vara dit inkomna sist å trettionde dagen efter det sökanden fått del av beslutet.

2 mom. Anser annan rättsägare än sökanden, att ansöknin-gen bort avslås eller att visst område icke bör ingå i det inmutade området, må före utmåls-förrättningen anställas klander, hos kommerskollegium om den inmutade fyn-digheten ej är föremål för inmutning enligt 1 §, men eljest efter stämning vid domstol.

Har inmutningsrätt beviljats i strid med bestämmelse i 5 § 1), 2) eller 3) eller i 9 § 2 mom. 1), vare ock allmän åklagare berättigad att vid domstol föra talan som nyss sagts.

3 KAP.

Om undersökningsarbete.

12 §.

Minst fjorton dagar innan något arbete å det inmutade området börjas skall inmutaren härom, i den ordning som för delgivande av stämning är stadgad eller annorledes bevisligen, underrätta såväl ägaren av den mark varå han äm-nar bedriva arbetet som den vilken med nyttjanderätt innehar sådan mark; dock må, där marken äges eller innehaves av enskild person som är frånvarande och låter egendomen förvaltas av annan, underrättelsen lämnas förvaltaren.

Det åligger därjämte inmutaren att, innan något arbete å det inmutade om-rådet börjas, ställa pant eller borgen för all den ersättning vartill han är för-bunden enligt 17 §. Denna säkerhet skall, där den icke antages av den till er-sättning berättigade, vara godkänd av överexekutor i den ort där inmutnings-punkten är belägen.

13 §.

Undersökningsarbetet må bestå allenast i sådana åtgärder, vilka erfordras för att ådagalägga att inom det inmutade området förekommer mineralfyndig-het av det slag varom i 1 § är sagt samt för att vinna närmare kännedom om fyndighetens storlek, beskaffenhet och brytvärdhet. Allt arbete skall utföras så, att minsta möjliga skada förorsakas.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Å det inmutade området må inmutaren icke utan tillstånd av jordens ägare och innehavare uppföra andra byggnader än sådana som oundgängligen erfordras för undersökningsarbetets bedrivande. Inmutaren äger begagna eller anlägga erforderlig väg till och inom det inmutade området.

14 §.

1 mom. Under arbetet brutna inmutningsbara mineral må inmutaren icke använda på annat sätt eller i större omfattning än som är nödvändigt för undersökning av deras beskaffenhet och lämplighet för teknisk bearbetning. Därvid utvunna produkter äger inmutaren fritt tillgodogöra sig.

På enahanda sätt äger inmutaren utnyttja inom det inmutade området befintligt varp, som förutvarande gruvinnehavare icke, enligt vad i 57 § stadgas, äger bortföra och som icke är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre författning.

2 mom. Icke inmutningsbara mineraliska ämnen må av inmutaren brytas allenast i den mån sådant är erforderligt för undersökningsarbetets ändamålsenliga bedrivande, och äge inmutaren därav använda vad för undersökningsarbetet å fyndigheten behöves.

15 §.

I syfte att förebygga att inmutaren överskrider den rätt som enligt 13 § första stycket och 14 § tillkommer honom, äge bergmästaren meddela särskilda föreskrifter. Sådana skola omedelbart lända till efterrättelse samt gälla intill dess på förd klagan annorlunda kan varda förordnat av högre myndighet.

16 §.

Påbörjar inmutaren undersökningsarbetet innan han fullgjort vad honom enligt 12 § åligger eller åsidosätter han föreskrift som meddelats av bergmästaren jämlikt 15 §, straffes med dagsböter.

Har arbetet påbörjats innan inmutaren fullgjort vad honom enligt 12 § andra stycket åligger, eller har inmutaren inom det inmutade området uppfört annan byggnad än han enligt 13 § ägt därå uppföra, ankomme på överexekutor att på ansökan av jordens ägare eller innehavare förordna, i förra fallet om inställande av arbetet intill dess nämnda åliggande blivit fullgjort och i senare fallet om byggnadens borttagande på inmutarens bekostnad. Där inmutningen skett å kronojord, må ansökan varom nyss är sagt göras av allmän åklagare; och skall i sådant fall kostnaden för förrättningen, där utmätningsmannen det äskar, förskjutas av allmänna medel. I övrigt gälle enahanda bestämmelser, som äro stadgade för det i 191 § utsökningslagen avsedda fall.

17 §.

För begagnandet av den mark som inmutaren tager i anspråk för arbete enligt 13 § skall han till innehavaren av jorden giva full ersättning i årlig avgift

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

som för varje år skall förskottsvis betalas. Inmutaren skall jämväl ersätta skada som marken kan hava tagit för framtiden; och ansvare han, intill dess denna ersättning blivit erlagd, för fulla beloppet av den årliga avgiften för markens begagnande.

Då eljest av undersökningsarbetet förorsakas förlust, skada eller intrång, skall ock full ersättning därför givas.

18 §.

1 mom. Sämjas ej parterna om beloppet av årlig avgift eller annan ersättning som enligt 17 § skall utgå, äger den som fordrar ersättning påkalla att densamma bestämmas av skiljemän; och skall beträffande sådan tvist vad i lagen om skiljemän stadgas äga motsvarande tillämpning, dock med iakttagande av vad i denna paragraf finnes särskilt föreskrivet.

Skiljedomskostnaderna skola gäldas av den som skiljemännen pröva därtill skyldig; ej må dock sådan skyldighet åläggas den ersättningsberättigade, utan så är att han uppenbarligen påkallat förfarandet utan skäl.

Vill den som fordrar ersättning, hellre än att låta tvisten avgöras av skiljemän, draga densamma under domstols prövning, skall det stå honom öppet.

2 mom. Har då utmålsförrättning hålles tvist om ersättning icke hänskjutits till avgörande av skiljemän eller domstol, skall frågan, där ej parterna sämjas om ersättningen, avgöras av förrättningsmännen i den ordning som i 38 § stadgas.

19 §.

Det undersökningsarbete som enligt 2 § erfordras för erhållande av utmål skall vara utfört inom tre år från dagen för mutsedeln utfärdande, där ej enligt vad nedan stadgas förlängning av undersökningstiden erhålles.

Har undersökningsarbetet på grund av tvist som avser inmutningsrättens bestånd eller omfattning under någon del av undersökningstiden icke bedrivits, äger inmutaren, därest han före utgången av nämnda tid därom hos bergmästaren gör ansökan, erhålla förlängning av undersökningstiden med lika lång tid som den varunder arbetet på grund av tvisten icke bedrivits.

Adagalägger inmutaren att arbetet på grund av markens beskaffenhet, särskilda naturförhållanden, arbetsinställelse eller annan till sin verkan därmed jämförlig omständighet icke kan fullgöras inom den i första stycket stadgade tid eller den förlängda tid som enligt andra stycket kan hava blivit bestämd, må bergmästaren, därest inmutaren före tidens utgång därom gör ansökan, medgiva förlängning av undersökningstiden med den tid som av omständigheterna påkallas, dock högst två år. Sökes sådan förlängning, skall inmutaren vid ansökningen foga, förutom handlingar till bevis om den omständighet han vill åberopa såsom skäl för förlängningen, berättelse över de av honom utförda undersökningsarbeten, vilken berättelse bör vara till riktigheten vitsordad av två ojäviga personer.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Är ansökning om utmål eller om förlängning av undersökningstiden vid den-
nas utgång beroende på prövning, må undersökningsarbetet fortgå intill dess
ansökningen slutligen prövats; avslås ansökningen om förlängning av under-
sökningstiden, men söker inmutaren utmål inom den i 20 § stadgade tid, må un-
dersökningsarbetet därutöver fortgå intill dess ansökningen om utmål slut-
ligen prövats.

4 KAP.

Om erhållande av utmål och förändring av utmål.

Om ansökning om utmål.

20 §.

Ansökning om utmål skall göras skriftligen och till bergmästaren ingivas
eller i betalt brev med posten insändas. Ansökningen skall hava kommit berg-
mästaren tillhanda före utgången av den i 19 § första stycket stadgade under-
sökningstiden eller den förlängda undersökningstid som jämlikt samma para-
graf kan hava beviljats. Har bergmästaren avslagit ansökning om förlängning
av undersökningstiden, må dock, där detta beslut givits senare än trettio dagar
före undersökningstidens utgång, ansökning om utmål kunna göras sist inom
trettio dagar efter det beslutet om avslag givits.

Försummar inmutaren att inom tid som i första stycket sägs göra ansökning
om utmål, have han förlorat inmutningsrätten.

21 §.

1 mom. I ansökning om utmål skall uppgivas:

- 1) sökandens namn, yrke, hemvist och postadress;
- 2) den mutsedel på vilken inmutningsrätten grundas;
- 3) fastighet, församling och län, där de områden äro belägna, som sökan-
den önskar erhålla såsom utmål eller därutöver jämlikt 34 § taga i anspråk;
- 4) de personers namn, hemvist och postadress vilka äro ägare av de under
3) angivna områden eller med avseende därå hava nyttjanderätt, återköpsrätt,
rätt till elektrisk kraft eller till avkomst eller annan förmån eller rätt till ser-
vitut;

5) huruvida omedelbart intill det sökta utmålet finnes område varå enligt
31 § utmål ej må utläggas samt, där fråga är om sådant område varom sägs
i 5 § 5)—9), dess innehavares namn, hemvist och postadress.

2 mom. Vid ansökningen foga sökanden:

1) där sökanden icke själv sökt inmutningen och icke förut hos bergmästa-
ren visat behörighet att innehava och bearbeta ifrågavarande fyndighet, hand-
lingar utvisande att sökanden äger sådan behörighet;

2) karta över de under 1 mom. 3) angivna områden jämte erforderlig be-
skrivning, vilka handlingar skola vara upprättade av lantmätare, bergsstats-
tjänsteman eller annan sakkunnig person; skolande av dessa handlingar, av

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

vilka kartan i fråga om utmålet skall vara utförd i skala om minst 1:4000 samt såvitt angår mark som endast är avsedd för väg, transportbana eller ledning må vara upprättad i därför lämplig skala, tydligt framgå områdenas belägenhet, tillstötande gränser för de i 1 mom. 5) avsedda områden, inmutningspunktens läge, de ställen där inmutningsbara mineral påträffats samt övriga för inmutaren kända förhållanden som äro av betydelse för bedömande av fyndighetens storlek, läge och sträckning;

3) berättelse över de resultat som erhållits genom undersökningsarbetena samt annan förefintlig utredning som är av betydelse för bedömande, huruvida de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för utmåls anvisande föreligga;

4) bestyrkt avskrift av ansökningsen jämte därvid fogade handlingar.

3 mom. Där sökanden samtidigt vill söka utmål för flera varandra berörande eller i närheten av varandra belägna inmutade områden, må för samtliga dessa göras en gemensam ansökning om utmål.

4 mom. Kostnaderna för utmålsförrättningen, kungörelsekostnaden däri inbegripen, skola gäldas av sökanden; och vare denne pliktig att, där bergmästaren det fordrar, förskjuta desamma.

22 §.

Finner bergmästaren ansökningshandlingarna ofullständiga eller någon ytterligare upplysning erforderlig eller önskar bergmästaren erhålla förskott å kostnaderna för utmålsförrättningen, äge han förelägga sökanden att inom viss tid inkomma med erforderlig handling eller upplysning eller fordrat förskott, vid äventyr, om det försummas, att ansökningsen icke anses hava inkommit förrän den dag det förelagda blivit fullgjort. Beslutet, däri äventyr som nu sagts skall intagas, skall genast genom bergmästarens försorg delgivas sökanden eller tillsändas honom i rekommenderat brev.

Om utmålsförrättnings kungörande.

23 §.

1 mom. Sedan ärendet kommit i sådant skick att detsamma kan slutligen avgöras, skall bergmästaren företaga utmålsförrättning så fort ske kan och tjänlig årstid är för handen.

2 mom. Bergmästaren föranstalte därom att kungörelse om förrättningen med uppgift å tid och ställe för densamma samt angående ansökningens innehåll varder minst trettio dagar före förrättningen införd i allmänna tidningarna och tidning i orten.

3 mom. Det åligger därjämte bergmästaren att i rekommenderat brev med mottagningsbevis översända kungörelsen såväl till sökanden som till de sakägare, vilka jämlikt 21 § 1 mom. 4) och 5) uppgivits i ansökningsen eller eljest äro för bergmästaren kända. Kungörelsen skall avsändas så tidigt, att den-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

samma kan komma mottagarna tillhanda minst trettio dagar före förrättningen.

Bestyrkt avskrift av ansökningshandlingarna skall för att hållas tillgänglig för sakägarna samtidigt med kungörelsen översändas till ägaren av den fastighet å vilken inmutningspunkten är belägen eller, där ansökningshandlingarna är gemensam för flera inmutade områden, till ägaren av den fastighet å vilken de flesta inmutningspunkterna äro belägna. I kungörelsen skall angivas var avskrift som nu sagts finnes tillgänglig.

Är mark som beröres av utmåsläggningen samfällad för flera fastigheter med skilda ägare och finnes för samfälligheten känd styrelse eller annan som är satt att den förvalta, erfordras ej kallelse till de särskilda delägarna i samfälligheten, utan skall det för jordägaren avsedda exemplaret av kungörelsen samt, där avskrift av ansökningshandlingarna skall tillställas jordens ägare, jämväl nämnda avskrift översändas till ledamot av styrelsen eller till förvaltaren; och vare denne, där han ej äger att själv föra talan för samfälligheten, delägarna ansvarig för att handlingarna tillställas någon som äger behörighet hertill eller, om sådan ej finnes, kommer till delägarnas kännedom. Finnes ej känd styrelse eller förvaltare och är marken samfällad för flera än tio fastigheter med skilda ägare, må handlingarna sändas till en av delägarna att vara för dem alla tillgängliga. I fall varom sist nämnts skall uppgift om vilken delägare handlingarna tillställts intagas i kungörelsen om förrättningen; och skall kungörelsen anslås i socken- eller rådstugan eller å annan lämplig plats inom kommunen.

24 §.

Ägare av jordområde som avses med ansökningshandlingarna vare pliktig att, då inmutaren för lämnande av stadgad uppgift i utmålsansökningshandlingarna eller ock bergmästaren därom framställer begäran, utan dröjsmål uppgiva envar som med avseende å området har nyttjanderätt, återköpsrätt, rätt till elektrisk kraft eller till avkomst eller annan förmån eller rätt till servitut. Underlåter jordägaren detta och lider sådan rättsägare skada i följd därav att han icke blivit kallad till förrättningen, vare jordägaren pliktig att, där han *ägt eller bort äga* kännedom om att rättsägaren berördes av förrättningen, ersätta skadan.

24 §.

Ägare av jordområde som avses med ansökningshandlingarna vare pliktig att, då inmutaren för lämnande av stadgad uppgift i utmålsansökningshandlingarna eller ock bergmästaren därom framställer begäran, utan dröjsmål uppgiva envar som med avseende å området har nyttjanderätt, återköpsrätt, rätt till elektrisk kraft eller till avkomst eller annan förmån eller rätt till servitut. Underlåter jordägaren detta och lider sådan rättsägare skada i följd därav att han icke blivit kallad till förrättningen, vare jordägaren pliktig att, där han *visas hava ägt* kännedom om att rättsägaren berördes av förrättningen, ersätta skadan. *Erinran härom varde införd i kungörelsen om förrättningen.*

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

25 §.

Det åligger bergmästaren att inom tid och på sätt som i 23 § 3 mom. sägs översända kungörelsen om förrättningen till den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom.

Är kronan sådan sakägare, som jämlikt 23 § 3 mom. skall kallas till förrättningen, skall kungörelsen likaledes inom tid och på sätt i nämnda lagrum sägs översändas till Konungens befallningshavande i det län där inmutningspunkten är belägen; och åligger det Konungens befallningshavande att ofördröjligen förordna ombud till bevakande av kronans rätt eller, där sådant bevakande tillkommer annan myndighet, överlämna kungörelsen till denna myndighet.

Om utmålsförrättnings företagande och utmåls utläggande.

26 §.

Vid utmålsförrättningen skall bergmästaren biträdas av två gode män, vilka av honom utses bland dem som i orten äro valda till gode män vid lantmäteriförrättning, så ock, där sådant anses nödigt, av lantmätare, bergsstats-tjänsteman eller annan sakkunnig person som förordnas av Konungens befallningshavande. Där ej annorlunda i denna lag föreskrives, ankomme på bergmästaren ensam att avgöra till förrättningen hörande frågor.

Mot bergmästaren och de vid förrättningen biträdande gälle de jäv som i lag äro stadgade i fråga om domare.

De vid förrättningen tjänstgörande äro berättigade till ersättning enligt grunder som fastställas av Konungen.

27 §.

Bergmästaren skall föra protokoll över allt som förekommer vid förrättningen.

I protokollet skola antecknas de personer som blivit kallade till förrättningen samt de som personligen eller genom ombud kommit tillstädes.

Det åligger bergmästaren att i protokollet noga upptaga av sakägare framställda yrkanden och anförda skäl samt grunderna för besluten.

28 §.

Utebliver sökanden från förrättningen, varde den inställd, och ankomme dess företagande sedermera på anmälan inom den tid, som i 20 § är föreskriven för ansökning om utmål.

Annan sakägars uteblivande må ej hindra förrättningens fortgång, såvida kungörelse om förrättningen utfärdats samt delgivits vederbörande på sätt och inom tid som i 23 och 25 §§ stadgas. Är så ej fallet, skall förrättningen uppskjutas till annan dag för den uteblivnes behöriga inkallande.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Förrättningen må ock, där så finnes skäligt, uppskjutas, om tillstädeskommen sakägare, vilken icke blivit inom föreskriven tid kallad till förrättningen, därom framställer begäran.

29 §.

Vid förrättningens början skall efterhöras, om jäv är att anföras mot bergmästaren eller någon av de vid förrättningen biträdande, och meddele bergmästaren och gode männen omedelbart beslut över framställt jäv. Yppas därvid skiljaktiga meningar, gälle vad de flesta säga.

Finnes bergmästaren jävig, skall förrättningen uppskjutas att företagas å dag till vilken ojävig förrättningsman kan hinna förordnas och inställa sig å förrättningsstället. Finnes god man jävig, kalle bergmästaren annan i hans ställe. Finnes annan vid förrättningen biträdande jävig, ankomme på bergmästaren att pröva, huruvida annan person skall inkallas i den jäviges ställe.

Ogillas framställt jäv, skall förrättningen fortgå, med rätt för den med beslutet missnöjde att fullfölja sin talan däremot i sammanhang med huvudsaken.

30 §.

Visas vid förrättningen att de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för erhållande av utmål blivit uppfyllda, äger sökanden, där ej eljest enligt denna lag hinder däremot möter, efter fyndighetens sannolika sträckning och gruvdriftens behov erhålla ett utmål om högst sexton hektar, i horisontalplanet räknat.

Utmålet skall, där ej annat av förhållandena påkallas, begränsas av räta linjer samt vara fyrsidigt med räta vinklar; dess längd må ej överstiga dubbla bredden. Inom utmålet skola ligga såväl inmutningspunkten som minst ett på inmutade området beläget ställe vara påvisats inmutningsbar fyndighet.

Gränserna för utmålet skola på djupet räknas lodräta, där detta kan ske utan intrång på äldre utmål.

31 §.

Föreligger vid utmålsförrättningen i 5 § oförmålt hinder mot inmutning, skall hindret, där det förefanns redan vid mutsedelns utfärdande, även gälla i fråga om utläggande av utmål.

Vid utmålets utläggande utanför det inmutade området skall iakttagas, dels att annat inmutat område, som ej enligt första stycket utgör hinder mot utmålsläggningen, ej må beröras i vidare mån än som erfordras för att utmålet skall erhålla mot varandra vinkelräta gränslinjer vilka tangerar förstnämnda inmutade område, dels ock att annat redan utlagt utmål ej till någon del må tagas i anspråk.

32 §.

Utmålet skall vid förrättningen utstakas samt förses med ordentliga rösen eller skiljemärken, skolande särskild karta däröver upprättas och bifogas för-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

rättningsprotokollet, som tillika bör upptaga fullständig beskrivning över utmålet med dess belägenhet och sträckning. Finnas inom utmålet flera jordägare, skola de särskilda jordägarnas ägoområden tillika å kartan utmärkas och i protokollet beskrivas.

33 §.

Sökanden må själv bestämma, huru stort utrymme inom utmålet, som han vill taga i anspråk för arbetet ovan jord. Denna mark skall särskilt utstakas och inläggas å kartan ävensom anmärkas i protokollet.

34 §.

Utom utmålet äger sökanden vid förrättningen få sig anvisad nödig mark dels för uppläggande av malm samt varp och andra avfallsprodukter dels ock för sådan byggnad eller annan anläggning, väg, transportbana eller kraftledning, som är erforderlig för gruvdriften eller därmed sammanhängande verksamhet. Därest för utförande av elektrisk kraftledning erfordras Konungens tillstånd, må dock mark därför icke anvisas förrän sådant tillstånd erhållits.

Är fråga om anläggning av järnväg, som jämväl är avsedd för allmän trafik, gälle beträffande förvärfv av därtill erforderlig mark vad särskilt är stadgat.

Jämväl den mark utanför utmålet, som enligt denna paragraf anvisas, skall utstakas, utmärkas å karta och i protokollet antecknas på sätt i 32 § sägs. Karta över sådan mark må upprättas i den skala som för ändamålet prövas lämplig.

35 §.

Med ledning av vad vid förrättningen utrönts rörande utmålets storlek skall bergmästaren uträkna och i protokollet anteckna beloppet av den årliga förvarsavgift, som enligt 55 § skall för utmålet erläggas.

Om jordlösen och annan ersättning.

36 §.

Mark inom utmålet, som gruvinnehavaren tager i anspråk för arbetet ovan jord, skall av honom lösas. Upplåtes för ändamål som avses i 34 § mark utom utmålet skall, såframt marken helt tages i anspråk för ändamålet eller lider synnerligt men av upplåtelsen, erläggas lösen för marken, och i annat fall utgå ersättning för skada eller intrång som förorsakas.

Skall en del av en fastighet avstås och lider genom avståendet eller markens begagnande för gruvdriften en återstående del av fastigheten synnerligt men, skall jämväl denna del lösas, om ägaren det begär. Uppkommer eljest skada eller intrång å återstoden av fastigheten, skall ersättning därför givas.

Är nyttjanderätt till mark, varför lösen skall givas eller som lider skada eller intrång, av ägaren åt annan upplåten, eller är marken besvärad av rätt

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

till avkomst eller annan förmån eller till servitut eller till elektrisk kraft eller av återköpsrätt, och går till följd av utmålsläggningen sådan särskild rätt förlorad eller lider den intrång, skall ersättning jämväl därför givas.

Då till följd av utmålsläggningen förorsakas annan skada eller förlust än ovan nämnts, skall ock sådan skada eller förlust ersättas.

37 §.

Lösen och annan ersättning varde bestämd i penningar att utgå på en gång, särskilt för varje sakägare. Lösen för mark, ersättning för skada eller intrång å fastighet samt annan ersättning till jordägaren skola ock bestämmas var för sig.

Lösen varde bestämd till den avträdde markens fulla värde och hälften därutöver. Annan ersättning beräknas till belopp motsvarande full gottgörelse och hälften därutöver för förlusten, skadan eller intrånget. Medför sådan särskild rättighet, varom förmäles i 36 § tredje stycket, förminskning av markens värde, skall till grund för den ägaren tillkommande ersättningen läggas det värde marken med därå vilande besvär äger.

Erfordras för tillämpning av reglerna i 43 § andra stycket att särskild värdering sker av marken dels med och dels utan visst besvär som därå vilar, varde i samband med ersättningens fastställande sådan värdering tillika verkställd.

Vid uppskattning av återköpsrätts inverkan till förminskande av markens värde skall hänsyn tagas jämväl till det i samband med återköpsrätten avtalade villkoret angående fastighetens användning. Värdet av återköpsrätten skall anses uppgå till belopp motsvarande den sålunda uppskattade förminskningen av markens värde.

38 §.

Sämjas ej parterna om lösen eller annan ersättning, skall sådan vid förrättningen bestämmas av bergmästaren och gode männen. Yppas därvid skiljaktiga meningar, gälle vad de flesta säga. Har var sin särskilda mening, gälle den mening till vilken jämkning kan ske.

39 §.

Uppstår efter utmålsförrättningens avslutande skada eller intrång, som ej vid förrättningen förutsetts, må särskild talan om ersättning därför kunna föras vid domstol.

Om utmålsförrättnings avslutande, så ock om fullföljd av talan mot förrättningen och därunder meddelade beslut.

40 §.

Sedan beslut muntligen avkunnats i alla till utmålsförrättningen hörande frågor, skall bergmästaren tillkännagiva att förrättningen är avslutad samt

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

meddela de närvarande och i protokollet intaga fullständig underrättelse om vad iakttagas skall för fullföljd av talan mot förrättningen och därunder meddelade beslut.

41 §.

1 mom. Är någon missnöjd med åtgärd eller beslut under utmålsförrättningen i fråga som avser

1) huruvida de i 2 § tredje stycket angivna förutsättningarna för erhållande av utmål äro uppfyllda,

2) huruvida det anvisade utmålet erhållit den storlek, form eller sträckning som betingas av fyndighetens sträckning och gruvdriftens behov,

3) anvisande av mark utanför utmålet enligt 34 §,

äger han däröver hos kommerskollegium anföra besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola vara dit inkomna sist å nittionde dagen från förrättningens avslutande. Besvären skola vara åtföljda av utdrag av protokollet i vad angår den åtgärd eller det beslut som överklagas.

Har klaganden underlåtit att ingiva utdrag av protokollet, förelägge kommerskollegium klaganden viss tid att inkomma därmed vid äventyr att, detsamma ej är i kollegium tillgängligt då målet företages till avgörande, klaganden skall hava förlorat sin talan.

2 mom. Är någon missnöjd med åtgärd eller beslut vid utmålsförrättningen i annan fråga än i 1 mom. nämnts, instämme sin talan därom, vid äventyr av dess förlust, sist inom ett år från förrättningens avslutande. Har vid förrättningen utmålet blivit utlagt över ett äldre utmål till vilket rätten ännu äger bestånd, vare dock innehavaren av sistnämnda utmål för bevarande av sin rätt icke pliktig att inom tid som nyss nämnts instämma klander mot förrättningen.

Allmän åklagare vare berättigad att föra talan mot utmålsförrättning i fall motsvarande vad i 11 § 2 mom. stadgats i fråga om beviljande av inmutningsrätt.

Om utbetalning av ersättningsmedel.

42 §.

Vid utmålsförrättningen fastställd lösen och annan ersättning jämte sex procent ränta därå från dagen för förrättningens avslutande skola inom nittio dagar från samma tid, oavsett mot förrättningen förd talan, erläggas till den ersättningsberättigade. Är den mark för vilken, enligt vad i 36 § första eller andra stycket sägs, lösen eller annan ersättning skall givas, besvrad av sökt eller beviljad inteckning för fordran eller kan marken jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken i ägarens hand häfta för ogulden köpeskilling, skola dock såväl nämnda för markens ägare avsedda ersättningsbelopp som ock de ersättningsbelopp, som må hava avsetts för innehavare av särskild rättighet till samma mark, jämte ovan föreskriven ränta inom tid som nyss sagts nedsättas hos

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Konungens befallningshavande i det län där utmålet är beläget. Även i annat fall än nu sagts må gruvinnehavaren, om han det hellre vill, nedsätta vid utmålsförrättningen fastställd ersättning hos Konungens befallningshavande.

Då ersättning nedsattes hos Konungens befallningshavande, skall gruvinnehavaren tillika ingiva gravationsbevis rörande den fastighet varom fråga är ävensom utdrag av protokollet över utmålsförrättningen i vad det avser hans ersättningsskyldighet, vid äventyr att det felande varder på gruvinnehavarens bekostnad anskaffat av Konungens befallningshavande. Avser ersättningen mark, som är samfälld för flera än tio fastigheter med skilda ägare, vare gruvinnehavaren dock ej pliktig att ingiva gravationsbevis. Erfordras i ty fall för ersättningens fördelning att äga tillgång till dylik handling, må densamma anskaffas på gruvinnehavarens bekostnad.

Där ersättningen jämte ränta icke inom föreskriven tid erlägges eller hos Konungens befallningshavande nedsattes, njute den till ersättningen berättigade hos överexekutor skyndsam handräckning för ersättningens utbekommande; ägande ock överexekutor på därom av den ersättningsberättigade gjord framställning förordna om gruvarbetets inställande, intill dess ersättningen erlagts eller uttagits.

Medel som nedsatts skola, i den mån utbetalning av dem ej omedelbart kan försiggå, av Konungens befallningshavande ofördröjligen insättas i bankinrättning för att där innestå mot ränta.

43 §.

Konungens befallningshavande utbetale nedsatta medel jämte därå upplupen ränta till den som är berättigad till desamma. Är ej sådant fall för handen som avses i andra stycket, må utbetalningen ske utan hinder av mot förrättningen förd talan.

Häftar marken för fordran varom förmäles i 42 § första stycket, äge stadgandena om fördelning hos överexekutor av köpeskilling för utmätningsvis såld fast egendom motsvarande tillämpning, såvida ej nedan annorlunda stadgas. Är marken förutom av fordran besvärad av annan särskild rätt, som förminskar fastighetens värde och åtnjuter sämre rätt än fordringen, erhålle fordringsägaren, i den mån det tarvas för fulla gäldandet av hans fordran, betalning såsom om marken icke vore av nämnda rätt besvärad, och varde ersättningen för rättigheten i motsvarande mån förminskad.

Sammanträde för fördelningen skall hållas så snart ske kan. Kallelse till sammanträdet skall genom Konungens befallningshavandes försorg minst fjorton dagar förut med posten sändas till jordägaren och kända innehavare av fordran som skall utgå ur de nedsatta medlen ävensom innehavare av sådan rättighet för vilken särskild ersättning blivit bestämd; är innehavare av fordran okänd, skall kungörelse om sammanträdet minst fjorton dagar förut införas i allmänna tidningarna och tidning inom orten. Är marken samfälld för flera fastigheter med skilda ägare och finnes för samfälligheten känd styrelse eller

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

annan som är satt att den förvalta, erfordras ej kallelse till de särskilda delägarna i samfälligheten, utan må kallelsen översändas till ledamot av styrelsen eller till förvaltaren; och vare denne, där han ej äger att själv föra talan för samfälligheten, delägarna ansvarig för att kallelsen tillställas någon som äger behörighet härtill eller, om sådan ej finnes, kommer till delägarnas kännedom. Finnes ej känd styrelse eller förvaltare och är marken samfälld för flera än tio fastigheter med skilda ägare, må kallelsen sändas till en av delägarna att vara för dem alla tillgänglig. Delgives kallelse på sätt som sist nämnts, skall kungörelse om sammanträdet utfärdas med uppgift om vilken delägare kallelsen tillställts; och skall kungörelsen anslås i socken- eller rådstugan eller å annan lämplig plats inom kommunen.

Är marken samfälld för flera än tio fastigheter med skilda ägare och utgöra omständigheterna grund för antagande, att genom utmålsläggningen säkerheten icke avsevärt minskas för innehavarna av fordringar, för vilka marken på grund av sökt eller beviljad inteckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken häftar, förordne Konungens befallningshavande att betalning ur de nedsatta medlen icke må tilläggas innehavare av fordran för vilken marken sålunda häftar, med mindre denne eller annan sådan rättsägare senast å åttonde dagen före sammanträdet skriftligen framställt anspråk därpå hos Konungens befallningshavande; underlåtenhet att väcka dylikt anspråk må dock ej läggas någon till last såsom försummelse i bevakande av honom eller annan tillkommande rättighet. Framställes ej anspråk som nu sagts, och påyrkar ej heller någon av delägarna i marken senast vid sammanträdet fördelning av de nedsatta medlen, skola dessa tillhandahållas delägarna för samfälld räkning. Göra ej dessa inom tio år från sammanträdet anspråk på de nedsatta medlen, må dessa lyftas av gruvinnehavaren, såframt denne för sådant ändamål anmäler sig hos Konungens befallningshavande under elfte året efter sammanträdet. Sker ej sådan anmälan, tillfalle beloppet kronan. Förordnande som i detta stycke sägs skall intagas i kallelse och kungörelse.

De med fördelningen förenade kostnaderna skola gäldas av gruvinnehavaren.

44 §.

Utfaller vid fördelning som i 43 § andra stycket sägs likvid å intecknings huvudstol, åligger det Konungens befallningshavande att därom, sedan fördelningen blivit godkänd eller vunnit laga kraft, ofördröjligen göra anmälan hos inskrivningsdomaren samt därvid tillika insända fördelningslängden.

Om förändringar med avseende å utmål.

45 §.

Önskas sedan utmål erhållits utvidgning eller minskning av utmålet eller ock reglering eller ny utstakning av dess gränser, eller yppas behov att för arbete ovan jord taga i anspråk ytterligare mark inom utmålet eller att för

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

ändamål som omförmäles i 34 § få mark anvisad utanför utmålet, må ansökan därom göras hos bergmästaren; och gälle beträffande sådant ärende i tillämpliga delar vad om utmålsförrättning är stadgat, dock att, vad angår reglering eller ny utstakning av utmål, gränserna på djupet skola räknas på sätt vid utmålets tillkomst blivit tillämpat. Uppkommer i fall varom nu är sagt fråga om utmålets utläggande utanför det inmutade området, skall hinder som i 5 § sägs gälla, ändå att det tillkommit efter mutsedelns utfärdande.

Begäres att särskilda utmål som gränsa intill varandra må varda för gemensam gruvdrift till ett enda sammanlagda, äge kommerskollegium att där- om förordna efter ty lämpligt prövas, utan avseende därå att det sammanlagda utmålet innefattar större vidd än eljest är tillåtet. Yrkas att utmål uppdelas i två eller flera särskilda utmål, äge kommerskollegium meddela tillstånd till sådan uppdelning, när särskilda skäl därtill äro; och skall i fråga om verkställighet av sådan uppdelning gälla vad kommerskollegium därom förordnar. Vid sammanläggning eller uppdelning varom nu är sagt skola utmålsgränserna på djupet räknas lodräta, där detta kan ske utan intrång på annans utmål.

5 KAP.

Om kronans rätt till andel i gruvföretag.

46 §.

Sker inmutning av annan än kronan, vare kronan berättigad att i gruvföretaget njuta andel med hälften (*kronoandel*).

Kronoandel kan begagnas till fullö eller till viss del.

47 §.

Sedan mutsedel blivit utfärdad, äge kronan när som helst inom nedan angivna tid anmäla sig till begagnande av kronoandel. Anmälan, som göres skriftligen hos bergmästaren, skall ske sist inom en månad efter det regelbunden brytning av inmutningsbara mineral pågått under en tid av sex månader från det bergmästaren enligt 70 § erhållit underrättelse om påbörjande av sådan brytning; dock må anmälan alltid kunna ske inom två år från utgången av det år under vilket utmålsförrättningen avslutats.

När anmälan om begagnande av kronoandel inkommit, åligger det bergmästaren att omedelbart i rekommenderat brev därom underrätta inmutaren eller den till vilken enligt anteckning i gruvregistret inmutningsrätten övergått.

48 §.

Från den tid kronan anmäler sig till begagnande av kronoandel eller, där inmutaren erhållit utmål, från och med året efter det, då sådan anmälan skett, njute kronan del i gruvföretaget med skyldighet att vidkännas motsvarande

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

andel i alla kostnader som för arbetets bedrivande därefter erfordras, dock med iakttagande av föreskrifterna i 63 §.

49 §.

1 mom. Vid sitt inträde i företaget vare kronan pliktig att i förhållande till sin andel ersätta inmutaren för dessförinnan av denne anskaffad egendom eller nedlagd kostnad av följande slag, nämligen:

1) byggnader och andra anläggningar, maskiner, redskap, inventarier och förråd, som äro nödiga eller nyttiga för fortsatt gruvdrift, efter det värde egendomen har vid kronans inträde;

2) utgifter till jordlösen och annan ersättning enligt 36 § ävensom kostnader för utmålsförrättning och fördelning av ersättningsmedel;

3) kostnader för sådana efter utmålsförrättningen utförda tillredningsarbeten som äro nödiga eller nyttiga för fortsatt gruvdrift (schaktsänkning, ortdrivning och dylikt).

2 mom. Uppstår tvist om vilken egendom eller kostnad kronan har att ersätta, om fördelningsgrunderna för ersättningen eller om beloppet av densamma, skall vad i 18 § stadgas för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.

50 §.

Har anmälan om kronoandelens begagnande ej skett inom den i 47 § stadgade tiden, have inmutaren ensam rätt till gruvföretaget.

6 KAP.

Om rätt till brytning inom utmålet.

Om rätt till brytning inom utmålet, så ock om avgäld till jordägaren.

51 §.

Sedan utmål blivit anvisat, äger den eller de som hava del i fyndigheten (*gruvinnehavaren*) rätt att bryta och tillgodogöra sig alla inom utmålet befintliga inmutningsbara mineral.

(Se Kungl. Maj:ts förslag 53 §.)

Brutna inmutningsbara mineral, som finnas inom utmålet och härröra från äldre gruvbrytning, tillfalla gruvinnehavaren, i den mån desamma icke enligt vad i 57 § stadgas må av förre gruvinnehavaren bortföras. Gruvinnehavaren må dock ej tillgodogöra sig varp som är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre författning.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Under undersökningstiden brutna inmutningsbara mineral, som icke blivit enligt 14 § 1 mom. använda, skola efter utmålsförrättningen tillfalla inmutaren. Inträder kronan i företaget, äge dock kronan rätt att bekomma hälften av mineral varom nu sagts, såframt kronan senast vid utmålsförrättningen därom framställt begäran.

52 §.

Gruvinnehavaren må inom utmålet bryta icke inmutningsbara mineraliska ämnen i den mån sådant erfordras för gruvarbetets ändamålsenliga bedrivande i fråga om de inmutningsbara mineralen.

Av de icke inmutningsbara mineraliska ämnen som före eller efter utmålsläggningen brutits må gruvinnehavaren använda vad vid gruvarbetet behöves. Vad av dessa ämnen icke användes må han ock tillgodogöra sig, såframt det icke av jordägaren, mot erläggande av gottgörelse för brytnings- och uppfordringskostnader, avhämtas inom sex månader efter tillsägelse.

Uppstår tvist om beloppet av den gottgörelse varom nu är sagt, skall vad i 18 § stadgas äga motsvarande tillämpning; dock skola parterna stå var sina kostnader för skiljedomsförfarandet och gälda vardera halva kostnaden för skiljemännens sammanträde, och varde tiden för avhämtandet räknad från det gottgörelsens belopp blivit slutligen bestämt.

53 §.

53 §.

Brutna inmutningsbara mineral, som finnas inom utmålet och härröra från äldre gruvbrytning, tillfalla gruvinnehavaren, i den mån desamma icke enligt vad i 57 § stadgas må av förre gruvinnehavaren bortföras. Gruvinnehavaren må dock ej tillgodogöra sig varp som är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre författning.

(Se utskottets förslag 51 § andra stycket.)

Jordägaren vare berättigad att av gruvinnehavaren erhålla en avgäld, motsvarande en procent av värdet av alla de inmutningsbara mineral som inom utmålet brutits och uppfordrats. Avgäld varom nu är sagt beräknas dock ej för något år högre än till 5,000 kronor och skall upphöra att utgå, sedan regelbunden brytning av inmutningsbara mineral pågått inom utmål-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

let under sammanlagt tjugu år. Finnas inom utmålet flera jordägare, njute de lott i avgälden efter som de äga del i jorden.

Avgälden skall för varje år erläggas inom mars månad nästföljande år. Uppstår tvist om beloppet av avgälden, skall vad i 18 § stadgas för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.

54 §.

Gruvinnehavaren äger icke använda utmålet i dagen eller under jord för annat ändamål än gruvarbete och därmed sammanhängande verksamhet för produkternas tillgodogörande.

I dagen må utmålet på sätt nu är sagt användas allenast till den del det blivit inlöst.

Det åligger gruvinnehavaren att omkring det inlösta området ensam hålla det stängsel som är nödigt.

7 KAP.

Om försvarsavgift, så ock om förverkande av rätt till gruva.

55 §.

Det åligger gruvinnehavaren, vare sig arbete bedrives eller icke, att från och med året efter det varunder utmålsförrättningen avslutats utgiva en årlig försvarsavgift av tio kronor för varje hektar eller överskjutande del av hektar av utmålets areal. Av avgiften tillfaller hälften kronan och hälften den jordägare på vilkens mark utmålet är beläget. Finnas inom utmålet flera jordägare, njute de lott i avgiften, efter som de äga del i jorden. Är gruvinnehavaren tillika ägare av mark inom utmålet, skall den honom tillkommande andelen i avgiften icke uttagas.

Avgiften skall förskottsvis för varje år senast den 31 december föregående år inbetalas till bergmästaren samt vara åtföljd av uppgift å gruvinnehavarens eller, där flera delägare i gruvan finnas, gruvföreståndarens namn och postadress.

56 §.

Försummar gruvinnehavaren att inom tid som i 55 § sägs erlägga försvarsavgift, skall han senast den 31 mars påföljande år till bergmästaren inbetala dubbel avgift, vid äventyr, om det försummas, att rätten till gruvan förverkas.

Det åligger bergmästaren att senast den 15 januari i rekommenderat brev till den i gruvregistret antecknade innehavaren av gruvan eller anmäld gruv-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

föreståndare översända påminnelse om avgiftens erläggande med angivande av det belopp som skall inbetalas samt äventyret om det försummas.

Varder rätten till gruvan förverkad, skall bergmästaren omedelbart i rekommenderat brev sända meddelande därom dels till gruvinnehavaren, dels ock till den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom.

Varder rätten till gruvan förverkad, skall bergmästaren omedelbart i rekommenderat brev sända meddelande därom dels till gruvinnehavaren, dels ock till den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom. *I enahanda ordning skall bergmästaren, där så ske kan, underrätta jordägaren om gruvrättens förverkande.*

57 §.

Då rätt till gruva förverkats, vare gruvinnehavaren förlustig all rätt dels till de vid tiden för förverkandet inom utmålet befintliga icke uppfordrade inmutningsbara mineral, dels till de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader, dels ock till den mark som inom eller utom utmålet blivit upplåten till gruvdriften.

För gruvdriften gjorda anläggningar, som icke äro att hänföra till de i första stycket omförmälda, ävensom ur gruvan uppfordrade inmutningsbara mineral må under högst två år efter förverkandet kvarligga för gruvinnehavarens räkning; till det som icke inom nämnda tid borttagits have gruvinnehavaren förlorat all rätt.

Efter förverkandet vare jordägaren berättigad att utan lösen förfoga över den mark som varit upplåten för gruvdriften. Annan förverkad egendom tillfalle kronan; dock skola de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader övergå till den som i laga ordning förvärvar rätt till gruvans bearbetande.

8 KAP.

Om samäganderätt i gruva.

58 §.

Om två eller flera deltaga i samma gruvrörelse, skall i avseende därå gälla vad nedan i detta kapitel stadgas, bestämmelserna i 61—64 §§ dock endast i den mån ej annorlunda mellan delägarna avtalats.

59 §.

Det åligger delägarna att för gruvans förvaltning årligen utse en gruvföreståndare, som har att vid stadgad påföljd iakttaga vad i 10 kap. i denna lag bestämmes. Gruvföreståndare kan endast den vara, som är svensk undersåte och bosatt i riket.

Val av gruvföreståndare skall anmälas hos bergmästaren. Sker ej sådan anmälan eller har obehörig person utsetts till gruvföreståndare, är varje delägare ansvarig, såsom vore han gruvans föreståndare.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

60 §.

Gruvföreståndaren äger från delägarna infordra tillskott, som äro av nöden för erläggande av försvarsavgift, så ock för iakttagande av föreskrifter som enligt bestämmelser i 10 kap. meddelas av kommerskollegium eller bergsstatstjänsteman.

61 §.

Minst en gång om året skall med delägarna hållas stämman, varvid val av gruvföreståndare samt frågor angående gruvrörelsens bedrivande och andra gemensamma angelägenheter skola företagas.

Stämman skall utlysas av gruvföreståndaren å tid som av delägarna kan hava bestämts eller då han eljest finner sådant erforderligt, så ock då delägare, som tillsammans äga minst en fjärdedel i gruvan, därom hos honom skriftligen framställa begäran. Finnes ej gruvföreståndare, äger envar delägare utlysa stämman.

Till stämman skola de delägare som äro till namn och adress kända kallas genom rekommenderade brev, vilka skola avsändas så tidigt att kallelsen kan beräknas vara delägare tillhanda minst fjorton dagar före stämman. Saknas kännedom om namn och adress på någon av delägarna, skall kallelsen tillika inom ovan stadgad tid före stämman införas i allmänna tidningarna och tidning i orten.

62 §.

Vid omröstning å stämman skall varje delägares rösttal beräknas efter den lott han äger i gruvan.

Val avgöres vid lika rösttal genom lottning.

I andra frågor skall, dock med iakttagande av vad i 63 § stadgas, den mening som erhållit högsta rösttal eller vid lika rösttal biträdes av ordföranden gälla såsom beslut för samtliga delägare. Ej må för delägarnas gemensamma räkning upptagas lån, där ej alla samtycka därtill.

63 §.

Vilja några delägare bryta mera och andra mindre och innehava de förra minst hälften i gruvan, må den större brytningen ske; de som påkallat denna vare dock pliktiga att ensamma utgiva tillskott som utöver behovet för den mindre brytningen erfordras.

Av den för varje år brutna malmen skall den del som motsvarar skillnaden mellan den större och den mindre brytningen tillgodoräknas allenast delägare vilka utgivit tillskott som i första stycket sägs.

Vill delägare, som ej från början anmält sig till deltagande i den större brytningen, sedermera ansluta sig till denna, må det ske efter tillkännagivande å stämman eller skriftlig anmälan hos gruvföreståndaren. Sådan delägare vare skyldig att i förhållande till sin lott i gruvan utgiva ersättning för den nedlagda merkostnad för anläggningar, maskiner, redskap och förråd, som påkallats av

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

den större brytningen, efter det värde egendomen har vid delägarens anslutning.

Uppstår i fall varom i denna paragraf sägs tvist mellan delägarna rörande avkastningens fördelning eller beloppet av tillskott eller ersättning, skall vad i 18 § stadgas för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.

64 §.

Underlåter delägare att betala tillskott som blivit av gruvföreståndaren infordrat enligt 60 § eller som erfordras för bestridandet av kostnaderna för gruvdriften i den mån dessa belöpa på delägaren, och har han, sedan den för beloppets erläggande utsatta tiden gått till ända, bevisligen blivit erinrad om betalningens fullgörande men icke inom sextio dagar efter mottagandet av sådan erinran erlagt tillskottet, have han till övriga delägare förverkat sin lott i gruvan och dess tillhörigheter.

Har delägare efter ty nu är sagt förverkat sin lott i gruva, njute han ersättning för sin andel i gruvan tillhörande jordegendom; och vare han från tillskottets betalande fri.

9 KAP.

Om övergång av rätt till gruva.

65 §.

Avtal varigenom rätt till gruva eller andel däri överlätas skall upprättas skriftligen; och varde i avhandlingen upptagna samtliga villkor som betingas. Ändring eller tillägg som ej avfattas skriftligen vare utan verkan.

Överlåtelse varom i första stycket sägs vare ej gällande mot överlåtarens borgenärer, förrän anmälan om överlåtelsen blivit gjord hos bergmästaren på sätt i 66 § stadgas.

66 §.

Har rätt till gruva eller andel däri övergått å ny innehavare, vare denne pliktig att därom göra skriftlig anmälan hos bergmästaren med uppgivande av namn, yrke och postadress. Make som förvärvat sådan rätt genom bodelning vare ej pliktig göra anmälan, med mindre rätten förut tillhört andra maken.

Anmälan skall ske senast inom nittio dagar efter det rätten övergått å ny innehavare. För arvinge eller universell testamentstagare skall tiden för anmälan räknas, där för lottens bestämmande bodelning eller skifte erfordras, från det sådan förrättning hölls eller av skiftesman verkställt skifte blivit ständande, men i annat fall från det bouppteckningen avslutades. För testamentstagare skall tiden för anmälan icke i något fall börja löpa innan testamentet blivit ständande.

När anmälan göres, skall fångeshandlingen i huvudskrift företes samt en bestyrkt avskrift därav ingivas att av bergmästaren för framtiden bevaras.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Är fångeshandling ej företedd eller finnes att den till vilken rätten övergått icke utan Konungens tillstånd äger förvärva eller bearbeta mineralfyndighet och att sådant tillstånd ej erhållits, skall bergmästaren förklara anmälan vara utan verkan. I annat fall än nu är sagt skall bergmästaren om den skedda anmälan göra anteckning i gruvregistret samt förse fångeshandlingen med bevis härom.

Försummar den nye innehavaren att göra anmälan på sätt och inom tid varom nu är sagt, straffes han med dagsböter.

67 §.

Bestämmelserna i 65 och 66 §§ skola äga motsvarande tillämpning, där nyttjanderätt till gruva eller andel däri blivit upplåten åt annan eller övergått å ny innehavare.

10 KAP.

Om tillsyn över gruvdriften.

68 §.

Kommerskollegium och bergsstatstjänstemännen skola över gruvdriften utöva sådan tillsyn, att nödig trygghet beredes arbetarna och att icke genom sättet för gruvbrytningen fara uppstår för annans egendom.

Med avseende å arbetarnas trygghet skall särskilt iakttagas, att lämpliga anstalter vidtagas till förekommande av olycksfall genom ras samt att inrättningarna för person- och godsbefordran äro betryggande och underhållas i sådant skick, att olyckshändelse icke må inträffa genom bristfällighet därå.

Om arbetarnas skyddande mot olycksfall och ohälsa i arbetet samt tillsyn däröver är därjämte stadgat i lagen om arbetarskydd.

69 §.

De i 68 § nämnda tillsynsmyndigheter skola vidare tillse, att gruvarbetet icke bedrives på sådant sätt att gruvans framtida bestånd äventyras eller tillgodogörandet av kvarlämnad känd tillgång på malm omöjliggöres eller i väsentlig mån försvåras eller eljest uppenbar misshushållning med malm äger rum.

Utfraktsvägar och orter, som leda till gruvans obrutna delar, skola underhållas på ett betryggande sätt samt städse hållas tillgängliga. Vill någon igenlägga utfraktsväg eller ort som nu sagts, söke därtill bergmästarens tillstånd, vare sig gruvrätten äger bestånd eller icke.

Är gruva ej under arbete och kan annan i arbete varande gruva därigenom bliva besvärad av ökat vattentillopp, skall bergmästaren tillse att till förekommande härav lämpliga åtgärder vidtagas.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

70 §.

Vid påbörjande av regelbunden brytning så ock vid nedläggande av gruvdriften för längre tid än två månader *eller* vid dess återupptagande skall anmälan därom utan dröjsmål göras hos bergmästaren. Det åligger denne att om inkommen anmälan omedelbart underrätta den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom.

70 §.

Vid påbörjande av regelbunden brytning så ock vid nedläggande av gruvdriften för längre tid än två månader *samt* vid dess återupptagande skall anmälan därom utan dröjsmål göras hos bergmästaren. Det åligger denne att om inkommen anmälan omedelbart underrätta den myndighet som förvaltar kronans gruvegendom.

71 §.

Finner bergmästaren nödigt att i gruva göres anstalt till trygghet för arbetarna eller till förekommande av fara för annans egendom eller gruvans bestånd eller till betryggande av tillträde till gruvans obrutna delar eller till förhindrande av sådan misshushållning med malm varom förmåles i 69 §, äger bergmästaren förelägga gruvinnehavaren att inom viss tid hava utfört sådan anstalt vid äventyr, om det försummas, förutom ansvar enligt vad i 72 § sägs, att efter omständigheterna anstalten varder på hans bekostnad utförd genom bergmästarens försorg eller gruvarbetet inställes, till dess sådan anstalt blivit gjord. Bergmästaren äge ock i syfte som nu sagts meddela andra föreskrifter i fråga om gruvarbetets bedrivande.

Medför gruvarbete synnerlig våda för arbetarna, eller drives det på sådant sätt, att uppenbar fara för gruvans bestånd eller annans egendom därigenom uppstår, äger bergmästaren förbjuda gruvarbetets fortsatta bedrivande, och skall sådant förbud omedelbart gå i verkställighet samt gälla intill dess på förd klagan annorlunda kan varda förordnat av högre myndighet. Då bergmästaren förordnat om gruvarbetets inställande, må han, där så är nödigt, för verkställighet därav anlita polismyndighetens biträde.

72 §.

Igenlägger någon i gruva utan bergmästarens tillstånd utfraktsväg eller ort, som leder till gruvans obrutna delar, straffes med dagsböter.

Samma lag vare där gruvinnehavaren försummar att göra anmälan varom i 70 § sägs eller icke ställer sig till efterrättelse föreskrift som meddelats enligt 71 §.

73 §.

Den som utan att hava förvärvat inmutningsrätt å egen eller annans grund bearbetar mineralfyndighet av det slag varom i 1 § är sagt straffes med dagsböter.

74 §.

Över gruva som erhållit utmål och är under arbete skall i minst tre exem-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

plar upprättas fullständig och noggrann gruvkarta i skala 1:800; och böra alla nya gruvarbeten inmätas och inläggas å kartan sist inom påföljande årets utgång. Av kartan skall ett exemplar finnas vid gruvan, ett exemplar insändas till bergmästaren och ett till kommerskollegium.

Upprättande av gruvkarta så ock komplettering av sådan karta skall verkställas av bergsstatstjänsteman eller annan, som av kommerskollegium förklaras behörig att verkställa gruvmätningar. Kostnaderna för upprättandet av kartan samt kompletteringen av det vid gruvan förvarade exemplaret skola gäldas av gruvinnehavaren. Denne vare ock skyldig tillhandahålla erforderligt material för komplettering av de exemplar av kartan vilka förvaras av bergmästaren och kommerskollegium.

Närmare föreskrifter om kartans upprättande och komplettering meddelas av kommerskollegium.

75 §.

Försummar gruvinnehavaren vad i fråga om kartas upprättande och komplettering är föreskrivet, äge bergmästaren förelägga honom att inom viss tid, vid vite ej överstigande femhundra kronor, antingen inkomma med karta eller ock lämna erforderligt förskott för arbetets utförande genom bergmästarens försorg.

76 §.

Gruva må icke utan bergmästarens tillstånd nedläggas, förrän alla gruvarbeten blivit inmätta och inlagda å karta. Sker det, vare straffet dagsböter.

77 §.

Före den 1 mars varje år skall gruvinnehavaren till bergmästaren insända uppgift å vunnen malm under föregående år jämte de övriga statistiska redogörelser som kommerskollegium kan föreskriva.

Försummar gruvinnehavaren vad i denna paragraf påbjudes, böte tjugufem kronor; och äge bergmästaren förelägga ytterligare tid för uppgiftsskyldighetens fullgörande, varje gång vid vite ej överstigande tvåhundra kronor.

78 §.

Bergmästaren skall föra gruvregister dels över inmutade områden och dels över utmål, och skall i detta register göras anteckning, förutom om anmälan varom förmäles i 66 §, om alla sådana av bergmästaren, domstol eller annan myndighet meddelade beslut eller vidtagna åtgärder, som röra det inmutade området eller utmålet, ävensom beträffande andra omständigheter som äro av betydelse för bedömande av rätten till gruvan.

Har domstol eller annan myndighet meddelat beslut varom anteckning bör ske i gruvregistret, skall underrättelse om beslutet så snart ske kan tillsändas bergmästaren.

Närmare föreskrifter om gruvregistrets inrättande och förande meddelas av Konungen.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

11 KAP.

Särskilda bestämmelser.

79 §.

Å kronan tillhörig jord som innehaves under stadgad åborätt njute åbon de rättigheter, vilka enligt denna lag tillkomma jordägaren.

80 §.

Där ej förut i denna lag annorlunda stadgats, må klagan över bergmästarens enligt denna lag meddelade beslut föras hos kommerskollegium genom besvär, vilka vid äventyr av talans förlust skola vara dit inkomna sist å trettonde dagen från delfåendet av det beslut som överklagas.

81 §.

Första domstol i tvistemål som skola bedömas enligt denna lag vare allmän underrätt i den ort där inmutningspunkten är belägen.

82 §.

Förbrytelse varom i 16 § förmäles må ej, där densamma endast förnärmar enskild persons rätt, åtalas av annan än målsägande. I övrigt må brott mot stadgande i denna lag åtalas av allmän åklagare.

Böter och viten som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1940.

Genom denna lag upphävas gruvestadgan den 16 maj 1884 (nr 24) samt lagen den 28 april 1926 (nr 88) om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län.

Har före denna lags ikraftträdande inmutning sökts eller utmål utlagts, skola beträffande därigenom uppkomna rättsförhållanden bestämmelserna i äldre författning fortfarande gälla, i den mån icke genom här nedan meddelade bestämmelser annorlunda föreskrives.

1. I stället för bestämmelserna i 37 och 38 §§ gruvestadgan skall gälla vad i 45 § denna lag är stadgat.

2. Bestämmelserna i 39—48 §§ gruvestadgan om arbetsskyldighet och om vilostånd skola icke tillämpas, utan skola i stället gälla bestämmelserna i 7 kap. denna lag med iakttagande dock:

att den årliga försvarsavgiften ej må överstiga femtio kronor för varje utmål;

att, därest vid nya lagens ikraftträdande arbetsskyldighet för ett eller flera intill varandra gränsande utmål blivit enligt föreskrifterna i gruvestadgan

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

fullgjord för längre tid än ett år, gruvinnehavaren skall med avseende å den del av samma tid, som faller efter denna lags ikraftträdande, vara befriad från erläggande av försvarsavgift för det eller de utmål för vilka arbetsskyldigheten blivit fullgjord;

att, om gruvinnehavaren innan denna lag trätt i kraft erhållit vilostånd eller förlängt vilostånd för tid som faller efter denna lags ikraftträdande, gruvinnehavaren skall vara befriad att för sådan tid erlägga försvarsavgift;

samt att den i 56 § stadgade påföljden av avgiftsförhöjning i fall av dröjsmål med försvarsavgiftens erläggande ej skall äga tillämpning under det år som följer efter lagens ikraftträdande.

3. Bestämmelserna i 6 kap. gruvestadgan om ordningen för gruvdrift, i 70 § av nämnda stadga, såvitt denna paragraf avser sättet för klagan över bergmästarens beslut enligt nämnda kapitel, samt i 12 § lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län skola icke tillämpas utan skola i stället gälla bestämmelserna i 9 och 10 kap. samt 80 och 82 §§, allt i denna lag.

4. Beträffande samäganderätt i gruva skall vad i 7 kap. gruvestadgan är föreskrivet ej äga tillämpning utan skola i stället gälla bestämmelserna i 8 kap. denna lag.

5. Har inmutning skett enligt 2 § lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län äger sedan förevarande lag trätt i kraft såväl inmutaren som kronan och annan ersättningsberättigad påkalla förrättning för fastställande av lösen för den mark inmutaren tagit i anspråk och av den ersättning inmutaren i övrigt har att erlägga. Med avseende å rätten till lösen och ersättning samt lösen- och ersättningsbeloppets fastställande och betalande skola bestämmelserna i förevarande lag tillämpas. I fråga om förrättningens verkställande skall i tillämpliga delar gälla vad i förevarande lag stadgas om utmålsförrättning.

6. Där på grund av bestämmelse i 17 § tredje stycket gruvestadgan eller 6 § andra stycket lagen den 31 maj 1918 innefattande särskilda bestämmelser angående rätten till inmutning inom vissa län inmutare njuter kronan tillkommande jordägareandel till godo med skyldighet för honom att från utgången av tjugonde året efter utmålsläggningen eller efter mutsedeln utfärdande vara underkastad de bestämmelser om rätt för kronan att själv begagna jordägareandelen, vilka då må vara gällande, skall kronan äga begagna kronoandel enligt bestämmelserna i 5 kap. denna lag, såvida anmälan därom göres senast den 31 december 1941 eller, om vid förevarande lags ikraftträdande omförmälda skyldighet för inmutaren ännu ej inträtt, inom två år från det så skett.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

2) L a g

angående ändrad lydelse av 10 och 11 §§ lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

Härigenom förordnas, att 10 och 11 §§ lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag skola erhålla följande ändrade lydelse:

10 §.

Har någon enligt vad i 6 § sägs förvärvat inmutad mineralfyndighet eller gruvlägenhet, skall han inom ett år efter det den exekutiva auktionen vunnit laga kraft eller inom den längre tid därefter, som Konungen för särskilt fall må efter ansökan bestämma, avyttra egendomen. Underlåtes detta, skall, om ej inom nämnda tid de förhållanden, på grund av vilka inroparen ej ägt att utan Konungens tillstånd förvärva egendomen annorledes än å exekutiv auktion, upphört eller inroparen erhållit Konungens tillstånd att behålla egendomen, undersöknings- eller gruvarbete, som inroparen efter samma tid företager, vara utan verkan till bevarande av rätt till fyndigheten eller gruvlägenheten. Där bestämmelserna i 7 kap. gruvlagen äga tillämpning med avseende å försvaret av gruvrätten, skall i fall varom nyss är sagt denna vara förverkad å först infallande dag, då försvarsavgift skolat erläggas.

11 §.

Företager någon å inmutad mineralfyndighet eller gruvlägenhet, för vars förvärvande eller bearbetande Konungens tillstånd enligt vad ovan sägs erfordras, utan sådant tillstånd undersöknings- eller gruvarbete, vare arbetet utan verkan till bevarande av rätt till fyndigheten eller gruvlägenheten.

Innehar någon utan vederbörligt tillstånd, varom förut är sagt, sådan gruva, varå bestämmelserna i 7 kap. gruvlagen äga tillämpning, vare gruvrätten förverkad å först infallande dag, då försvarsavgift skolat erläggas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1940.

3) L a g

om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 (nr 42 s. 12) angående inteckning i fast egendom.

Härigenom förordnas, att 24 § 2 mom. förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom¹ skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

¹ Senaste lydelse se SFS 1919: 430.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

2 mom. Kommer vid fördelning av ersättning enligt vattenlagen för förlorad vattenkraft eller av ersättning, som enligt nämnda lag eller lagen om flottning i allmän flottled tillkommer jord- eller vattenverksägare för skada eller intrång, eller av lösen för mark, som jämlikt bestämmelserna i gruvlagen avträtts till inmutare, eller av ersättning, som enligt samma lag tillkommer jordägare för skada eller intrång, betalning att utfalla å huvudstolen av inteckning i egendomen, eller utfaller vid fördelning av medel, som jämlikt föreskrifterna i utsökningslagen skola fördelas mellan rättsägare i fast egendom ändå att försäljning av egendomen ej skett, betalning å huvudstolen av intecknad fordran, för vars gäldande försäljningen skolat ske, vare inteckningen till motsvarande belopp utan verkan; och varde därom, sedan fördelningen visats vara godkänd eller hava vunnit laga kraft, anteckning gjord i intekningsprotokollet, som nyss sagts.

Vad sålunda — — — inteknings huvudstol.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1940.

4) L a g

angående ändrad lydelse av 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 31) om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt.

Härigenom förordnas, att 12 § 3 mom. lagen den 14 juni 1907 om inteckning i tomträtt och vattenfallsrätt¹ skall erhålla följande ändrade lydelse:

3 mom. Kommer vid fördelning av ersättning enligt vattenlagen för förlorad vattenkraft eller av ersättning, som enligt nämnda lag eller lagen om flottning i allmän flottled tillkommer jord- eller vattenverksägare för skada eller intrång, eller av lösen för mark, som jämlikt bestämmelserna i gruvlagen avträtts till inmutare, eller av ersättning, som enligt samma lag tillkommer jordägare för skada eller intrång, betalning att utfalla å huvudstolen av inteckning i tomträtten, eller utfaller vid fördelning av medel, som jämlikt föreskrifterna i utsökningslagen skola fördelas mellan rättsägare i tomträtt ändå att försäljning av tomträtten ej skett, betalning å huvudstolen av intecknad fordran, varför utmätning skett, vare inteckningen till motsvarande belopp utan verkan; och varde därom, sedan fördelningen visats vara godkänd eller hava vunnit laga kraft, anteckning gjord i tomträttsprotokollet som nyss sagts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1940.

¹ Senaste lydelse se SFS 1912: 215.

B) att de i anledning av propositionen väckta motionerna, i den mån de icke kunna anses besvarade genom utskottets hemställan under A), icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 17 mars 1938.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Karl Emil Johanson, Wagnsson, Ewerlöf, Branting, Verner Andersson, Karl Johan Olsson* och *Roos*;

från andra kammaren: herrar *Bergquist, Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Lindmark, Ryberg, Olsson* i Mellerud, *Berg* och *Gezelius*.

Reservationer:

1:o) av herrar *Karl Emil Johanson, Ewerlöf, Roos, Bergquist, Ewald Lindmark* och *Gezelius*, vilka anför:

»Nu gällande gruvlag bygger på den principen, att den för vårt land så betydelsefulla gruvhanteringen bäst främjas genom att det enskilda initiativet och den privata företagsamheten lämnas största möjliga utrymme. Envar har tillerkänts möjlighet att under iakttagande av laga former förvärva rätt att bearbeta och tillgodogöra sig mineralfyndigheter. Samtidigt har ägaren av den mark, varå mineralfyndighet anträffas, berättigats att till hälften med inmutaren taga del i gruvarbetet och den därav fallande vinsten. Sistnämnda grundsats har sedan århundraden tillbaka varit fastställd i vår lagstiftning och, även om den teoretiska grunden för jordägareandelen varit föremål för delade meningar, torde ingen vilja bestrida, att densamma vunnit starkt fäste i den allmänna rättsuppfattningen och att rätten till jordägareandel allmänt betraktas som en integrerande del av själva jordägenderätten.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till ny gruvlag innebär en radikal brytning med hittills gällande rättsgrundsatser, i det att den jordägaren nu tillkommande hälftenrätten föreslås skola avskaffas och ersättas med en motsvarande andelsrätt för det allmänna, den s. k. kronoandelen. Förslaget härutinnan har — samtidigt som den åsikten framförts, att jordägarens andelsrätt icke skulle utgöra ett moment i själva jordägenderätten såsom sådan utan i gruvnäringens intresse tillerkänts jordägaren såsom en särskild förmån — huvudsakligen motiverats därmed att ett genomförande av principen om krono-

andel skulle vara erforderligt för att på ett tillfredsställande sätt tillgodose det allmännas intresse beträffande gruvhanteringen.

Utskottsmajoriteten synes icke hava anslutit sig till den i Kungl. Maj:ts förslag angivna uppfattningen om jordägarandelens rättsliga natur, utan såtillvida erkänt jordägarens rätt till mineralfyndigheter å hans mark, att jordägaren förklarats berättigad att erhålla en viss avgäld vid brytning av mineral å hans fastighet. I den mån utskottsmajoritetens ståndpunktstagande kan anses innebära ett erkännande av att såsom ett moment i jordägenderätten ingår en rätt till mineralfyndigheter, föreligger i detta hänseende icke någon principiell motsättning mellan majoritetens och vår uppfattning.

Emellertid har utskottsmajoriteten ansett, att det allmännas intresse i gruvhanteringen är av den art, att det icke kan tillgodoses med mindre, än att staten tillerkännes rätt att inträda såsom delägare i gruvföretag, varför Kungl. Maj:ts förslag om rätt för staten att njuta andel med hälften i varje efter lagens ikraftträdande inmutad gruva bibehållits.

Det kan enligt vår mening ingalunda bestridas, att med hänsyn till gruvhanteringens speciella natur samhällets inflytande på detta område bör tillerkännas stor betydelse. Beträffande omfattningen och formerna för detta statliga inflytande kunna vi emellertid icke ansluta oss till majoritetens uppfattning. Vi finna det icke ådagalagt, att för tillgodoseendet av det allmännas intresse skulle erfordras, att jordägaren betages sin sedan århundraden bestående rätt till mineraltillgångarna eller att staten inträder som företagare på den enskilda gruvnäringens område. Erfarenheten ger dessutom vid handen, att statens inträde som intressent i privatekonomisk verksamhet kan vara ägnat att motverka och minska intresset av restriktiv tillsyn.

Hinder synas oss icke föreligga att utan rubbning av hittills gällande rättsprinciper bereda det allmänna erforderligt inflytande över gruvhanteringen, och utvägar för stärkande av den samhälleliga kontrollen torde kunna finnas såväl inom som utom gruvlagstiftningens ram.

Ovan anförda synpunkter föranleda oss att ställa oss avvisande till det av utskottets majoritet framlagda förslaget, inför vilket vi för övrigt måste hysa synnerlig tveksamhet redan av den anledning att detsamma icke varit föremål för granskning av sakkunniga myndigheter och de sammanslutningar, som företräda ifrågavarande näringsgren.

Med anledning av utskottsmajoritetens förslag om en till jordägaren utgående avgäld vilja vi i anslutning till därom tidigare framförda förslag förorda sådan ändring av gällande lagregler, att jordägaren tillerkännes rätt att, om han ej vill direkt inträda i gruvföretaget och annan överenskommelse ej träffas, få sin andelsrätt avlöst med en årlig avgäld från inmutaren.

Därest emellertid det av utskottsmajoriteten framlagda förslaget i huvudsak skulle vinna riksdagens bifall, få vi i nedan angivna hänseenden anföra reservation mot särskilda bestämmelser i sagda förslag. Ett flertal stadganden hava under utskottsbehandlingen givit anledning till erinringar från vår sida. Av dessa äro i synnerhet de som avse 47 och 53 §§ (i dess av utskottsmajoriteten föreslagna lydelse) av väsentlig betydelse.

47 § i lagförslaget innehåller stadganden om den tid inom vilken kronan äger anmäla sig 'till begagnande av kronoandel'. Enligt detta stadgande skulle dylik anmälan alltid kunna ske inom två år från utgången av det år under vilket utmålsförrättningen avslutats. Vidare skulle kronan hava rätt att anmäla sig senast inom en månad efter det regelbunden brytning av malm pågått under en tid av sex månader från det bergmästaren erhållit underrättelse om påbörjandet av sådan brytning. Socialiseringsnämnden hade på sin tid föreslagit, att staten senast vid utmålsläggningen skulle hava till inmutaren anmält, huruvida staten ville begagna sin andel. Enligt nu gällande gruvestadga skall anmälan om begagnande av jordägarandelen göras senast vid utmålsläggningen. — Utskottsmajoriteten har härutinnan bl. a. anført, att det icke bör 'möta någon större svårighet för inmutaren att före gruvdriftens början kalkylera, dels med att kronan icke inträder i företaget, i vilket fall gruvrätten tillfaller inmutaren ensam, och dels med det motsatta alternativet, av vilket följer att kronan i förhållande till sin andel gottgör inmutaren för dennes anläggningskostnader'. Denna uppläggning av problemet synes oss dock ställa alltför stora krav på inmutaren. Denne skulle nödgas taga alla risker samt verkställa de ofta till avsevärda belopp uppgående investeringarna utan att veta, huruvida han blir innehavare av hela gruvan eller allenast hälften därav. Denna ovisshet skulle även i väsentlig grad inskränka inmutarens möjligheter att utnyttja gruvan såsom kreditobjekt. Staten skulle ställa sig i efterhand och på inmutarens bekostnad företaga en spekulation i fyndighetens omfattning och beskaffenhet. — Såsom skäl för statens rätt till kronoandel har bl. a. åberopats, att inmutaren från statens sida skulle genom kapitalinsats eller på annat sätt kunna påräkna stöd i sin verksamhet. Detta syfte skulle motverkas av bestämmelsen om den långa anmälningsfristen för kronan, vilken regelmässigt skulle medföra, att inmutaren bleve i avsaknad av detta stöd under den kritiska perioden närmast efter undersökningsarbetets avslutande.

Vi anse på nu anförda skäl, att statens anmälan om kronoandelens begagnande bör ske senast vid utmålsläggningen.

Den ovan föreslagna ändringen beträffande 47 § föranleder redaktionella ändringar av 48, 49 och 51 §§.

53 § i dess av utskottsmajoriteten föreslagna lydelse innebär, att den avgäld, som skall utgå till jordägaren, skall, därest kronan utnyttjar kronoandelen, erläggas av kronan och inmutaren med hälften vardera och i annat fall av inmutaren ensam. Då avgälden är tillkommen såsom en ersättning till jordägaren för hans avstående av sin andel till kronan, bör kronan ensam svara för avgäldens erläggande. Att för det fall, då kronan begagnar sin andel, ålägga inmutaren att taga del i avgäldens erläggande innebär i förhållande till nu gällande lagstiftning en extra belastning av inmutaren och därmed av gruvnäringen såsom sådan. Detta står i dålig överensstämmelse med den betydelse, man eljest i lagförslaget velat tillmätta inmutarens intresse.

I motion II:353 av herr Strindlund m. fl. har föreslagits, att jordägaren 'mot avstående till staten av jordägarandelen i dess nuvarande utformning' skulle tillförsäkras rätt till andel i avkastningen av varje gruvföretag å hans

mark, samt att denna andel skulle bestämmas 'till värdet av $\frac{1}{75}$ av den malm, som utvinnes och i dagen uppfordras, dock med begränsning uppåt, där ersättningen eljest bleve oskäligt hög'. — Utskottsmajoriteten har icke anslutit sig till detta yrkande oförändrat utan föreslagit, att jordägaren skulle vara berättigad att av gruvinnehavaren erhålla en årlig avgäld motsvarande en procent av värdet av alla de inmutningsbara mineral, som inom utmålet brutits och uppfordrats, dock högst 5,000 kronor årligen under loppet av 20 år. Mot förslaget om en begränsning till 5,000 kronor per år hava vi icke ansett oss böra göra någon erinran. Men någon anledning att på den utredning, som nu föreligger, frångå $\frac{1}{75}$ -del, som, på sätt i utskottsutlåtandet framhållits, redan vunnit burskap i lagstiftningen, kunna vi ej finna. — Den föreslagna tidsbegränsningen till 20 år, för vilken icke någon som helst motivering förbragts, står enligt vår mening icke i överensstämmelse med avgäldens natur.

På grund av vad sålunda anförts hemställa vi i första hand,
 att riksdagen måtte
dels avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 40,
dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета samt för riksdagen framlägga förslag till ny gruvlag, som med beaktande av betydelsen av det allmännas inflytande över gruvhanteringen grundas på principen om jordägarandelens bibehållande.

Därest detta vårt yrkande ej skulle vinna riksdagens bifall, hemställa vi,
 att riksdagen måtte besluta, att 47, 48, 49, 51 och 53 §§
 i föreliggande förslag till gruvlag erhålla följande ändrade lydelse:

47 §.

Sedan mutsedel blivit utfärdad, äger kronan *senast vid utmålsläggningen hos bergmästaren skriftligen* anmäla sig till begagnande av *kronoandel*.

När anmälan om begagnande av kronoandel inkommit, åligger det bergmästaren att omedelbart i rekommenderat brev därom underrätta inmutaren eller den till vilken enligt anteckning i gruvregistret inmutningsrätten övergått.

48 §.

Från den tid kronan anmäler sig till begagnande av *kronoandel njute* kronan del i gruvföretaget med skyldighet att vidkännas motsvarande andel i alla kostnader som för arbetets bedrivande därefter erfordras, dock med iakttagande av föreskrifterna i 63 §.

49 §.

1 mom. Vid sitt inträde i företaget vare kronan pliktig att i förhållande till sin andel ersätta inmutaren för dessförinnan av denne anskaffad egendom eller nedlagd kostnad av följande slag, nämligen:

1) byggnader och andra anläggningar, maskiner, redskap, inventarier och förråd, som äro nödiga eller nyttiga för fortsatt gruvdrift, efter det värde egendomen har vid kronans inträde;

2) *kostnader för utmålsförrättning.*

2 mom. Uppstår tvist om vilken egendom eller kostnad kronan har att ersätta, om fördelningsgrunderna för ersättningen eller om beloppet av densamma, skall vad i 18 § stadgas för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.

51 §.

Sedan utmål blivit anvisat, äger den eller de som hava del i fyndigheten (*gruvinnehavaren*) rätt att bryta och tillgodogöra sig alla inom utmålet befintliga inmutningsbara mineral.

Brutna inmutningsbara mineral, som finnas inom utmålet och härröra från äldre gruvbrytning, tillfalla gruvinnehavaren, i den mån desamma icke enligt vad i 57 § stadgas må av förre gruvinnehavaren bortföras. Gruvinnehavaren må dock ej tillgodogöra sig varp som är föremål för rätt på grund av särskild inmutning enligt äldre författning.

Under undersökningstiden brutna inmutningsbara mineral, som icke blivit enligt 14 § 1 mom. använda, skola efter utmålsförrättningen tillfalla *gruvinnehavaren*.

53 §.

Jordägaren vare berättigad att av *kronan eller, om kronoandelen icke begagnas, av inmutaren* erhålla en avgäld, motsvarande en *sjuttiofemtedel* av värdet av alla de inmutningsbara mineral som inom utmålet brutits och uppfordrats. Avgäld varom nu är sagt beräknas dock ej för något år högre än till 5,000 kronor. Finnas inom utmålet flera jordägare, njute de lott i avgälden efter som de äga del i jorden.

Avgälden skall för varje år erläggas inom mars månad nästföljande år. Uppstår tvist om beloppet av avgälden, skall vad i 18 § stadgas för där avsedd tvist äga motsvarande tillämpning.»

2:o) beträffande det i övergångsbestämmelserna till förslaget till gruvlag förekommande stadgandet om *upphävande av lagen den 28 april 1926 (nr 88) om inskränkning i rätten till inmutning i vissa län:*

av herr *Branting*, vilken anförde:

»Såsom skäl till förslaget att upphäva den nu gällande skyddslagstiftningen för de tre nordligaste länen anföres i propositionen (s. 178) att denna åtgärd torde vara motiverad redan med hänsyn till den olikhet i grunduppfattningen, som framträder mellan 1926 års lag och den föreslagna gruvlagen. Medan den förra sökt tillgodose det allmännas intresse genom att till förmån för kronan inskränka den fria inmutningsrätten och i följd därav sannolikt även i praktiken verkat i viss mån hämmande på malmletningen, vilar det föreliggande förslaget på den uppfattningen, att malmletningen i möjligaste mån bör be-

främjas och att kronan bör draga fördel därav genom att i väsentligen större omfattning än nu bliva delaktig i upptäckta fyndigheter. Att 1926 års lag skulle upphöra att gälla vid tillkomsten av en ny gruvlag lärer ock städse ha varit förutsatt. Härom torde få hänvisas särskilt till propositionen nr 7 till 1932 års riksdag.' Utskottet ägnar denna fråga följande kommentar: 'Vidkommande det föreslagna upphävandet av lagen den 28 april 1926 om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län innebär en sådan åtgärd visserligen ett eftergivande av den monopolställning kronan under en följd av år intagit med avseende å eventuella malmfyndigheter å kronojord i de tre nordligaste länen. I likhet med Kungl. Maj:t håller emellertid utskottet före, att det allmänna intresset av malmletningens och företagsamhetens befrämjande talar emot ett fortsatt bibehållande av nämnda provisoriska lag. Att densamma nu upphäves står ock i god överensstämmelse därmed, att kronans andelsrätt i gruva enligt förslaget löses från beroende av markägande.'

Som synes skjutes här i förgrunden det allmännas intresse av att malmletningen befrämjas, och i detta sammanhang göres gällande, att den nuvarande lagstiftningen, varigenom inmutningsrätten i vissa län inskränkts till förmån för kronan, 'sannolikt även i praktiken verkat i viss mån hämmande på malmletningen'. Frågan om malmletningens betydelse beröres även av utskottet i annat sammanhang. Det anföres sålunda: 'Utskottet anser att en så fullständig kännedom som möjligt om vilka mineraltillgångar vårt land inrymmer är ett beaktansvärt samhällsintresse och att en sådan kännedom — långt ifrån att behöva åtföljas av ett oekonomiskt förslösande av dessa tillgångar — fastmera utgör en viktig förutsättning såväl för en på längre sikt bedriven planmässig malmhushållning som för en rationell inriktning av utvecklingen inom kommunikationsväsen och näringsliv i övrigt.'

Ingen lärer väl kunna hävda annat än att det i och för sig är en god sak, att staten äger kännedom om i landet förekommande mineraltillgångar. I den mån malmletningen avser allenast att befrämja en sådan kunskap synes därför denna verksamhet förtjänt av statsmakternas stöd. Men som förhållandena i verkligheten gestalta sig blir väl malmletningen, i framtiden lika väl som hittills, i främsta rummet att betrakta såsom allenast första ledet i en verksamhet, vars logiska och ekonomiska slutpunkt blir gruvdrift och malmexport. Vad det sålunda gäller är i själva verket icke så mycket den frågan, om malmletningen i vårt land nu skall befrämjas eller icke, utan om gruvdriften och malmexporten i Sverige skall ytterligare utvidgas. Utskottet tvekar icke, att så bör ske, och har ju också såsom skäl för den norrländska särslagstiftningens upphävande anfört intresset av 'företagsamhetens befrämjande'.

Härmed närmar man sig sakens kärnpunkt. Det är nu icke frågan om en abstrakt, kunskapsbefrämjande malmletning i de norra länen, utan fastmer om 'den privata företagsamhetens' befrämjande inom områden, som förut varit fridlysta till förmån för kronans företagsamhet. Företagsamheten skall kraftigt befrämjas, därför innehåller också, såsom utskottet konstaterar, den föreliggande gruvlagen åtskilliga nyheter, 'ägnade att bereda gruvföretagaren beaktansvärda fördelar'.

Här reser sig i själva verket tvenne huvudfrågor. Den ena är denna: Påfordrar samhällsintresset i vårt land, att malmbrytningen just nu forceras? Den andra frågan är: skall malmbrytningen lämpligen ligga i det allmännas händer, eller skall den överlåtas åt den enskilda företagsamheten? Skall malmen i jordens inre anses såsom hela samhällets egendom, eller skall den till större eller mindre del tillfalla 'upptäckaren', d. v. s. de privata gruvbolagen?

Propositionen och utskottet synas i den första frågan hava utgått ifrån såsom en självklar sak, att det under alla förhållanden är fördelaktigt och landsgagneligt att malmbrytningen ökas. Frågan om att spara malmerna för framtiden synes icke längre aktuell. Lagutskottet har — helt naturligt — icke uttryckligen tagit ståndpunkt till frågan om mängden av i riket befintliga malmtillgångar; man läser väl ha utgått ifrån, att sparsamhetssynpunkten numera kan lämnas åsido, enär malmtillgångarna i landet enligt sakkunniga uppgifter äro så enorma, att de kan beräknas förslå för många hundra år framåt. Måhända har också den ekonomiska uppfattningen gjort sig gällande vid propositionens utformande och respektive myndigheters ståndpunktstagande i denna fråga, att det som regel är bäst att utnyttja en ekonomisk tillgång vid den tidpunkt, då man vet att den har värde, i stället för att uppskjuta utnyttjandet till en oviss framtid.

Jag känner icke samma förvissning om nyttan att nu ytterligare stimulera malmbrytningen i vårt land, som synes ha inspirerat det föreliggande lagförslaget. Det kan hända att kommande släkten skola kvalificera vår väldiga malmexport såsom en på stundens vinning inriktad rovbrytning. Att en icke oväsentlig del av denna export går till krigsrustningar bör kanske också beaktas. Det kan också hända, att det långt före malmtillgångarnas uttömmande visar sig, att svenska folket gjort en dålig affär genom sin storartade gruvdrift och malmexport, på det sättet att vårt land just därigenom dragits in i internationella intressekonflikter, med för oss förödande verkningar.

Välståndet i Sverige brukar prisas och med rätta, relativt sett. Man torde väl alltså knappast vilja göra gällande, att vårt folk just nu befinner sig i ett sådant läge, att statsmakterna för avhjälpan av stor fattigdom bör gå i författning om särskilda åtgärder för att ytterligare forcera vår malmbrytning och export.

Dessa i korthet antydda synpunkter föranleder, att jag allenast med tveksamhet har kunnat biträda lagförslagets allmänna tendens, avseende att nu på olika sätt stimulera gruvbrytningen i vårt land.

Den andra huvudfrågan är den, huruvida malmbrytningen lämpligen bör vara överlåten åt det allmänna, eller ligga i den enskilda företagsamhetens händer. De i detta sammanhang aktualiserade, rent juridiska resonemangen, berörande frågan vem äganderätten till malm tillkommer, må här förbigås. Jag vill allenast i förbigående deklarerera en principiell anslutning till den av socialiseringsnämnden hävdade grunduppfattningen, att äganderätten till oupptäckta malmfyndigheter tillkommer staten, med därav följande dispositions-

rätt. Det föreliggande lagförslaget, sådant det av utskottet utformats, företräder ur juridisk-teoretisk synpunkt näppeligen en fullt klar ståndpunkt. Men denna fråga må under nuvarande omständigheter lämnas därhän. Även i fråga om gruvdriftens organisation representerar lagen ett blandat system. Såsom nyss framhållits har den enskilda företagsamheten genom förslaget på olika sätt gynnats, men också staten har ju på sätt och vis avancerat såsom blivande gruvföretagare, i och med bestämmelsen om kronoandel till hälften i nya inmutningar. Å andra sidan är att beakta den ur statens synpunkt väsentliga förminskning i förfoganderätten över landets malmtillgångar, som blir en följd av, att särslagstiftningen för de nordligaste länen upphäves. I och med den nya gruvlagens ikraftträdande, den 1 januari 1940, förlorar staten i ett slag sin nuvarande ensamrätt i de vidsträckta delar av vårt land, där enligt uppgift de allra största malmfyndigheterna kan antagas vara belägna. Såsom en slags compensation härför kommer staten att successivt kunna inträda såsom hälftendelägare i oupptäckta fyndigheter i hela landet, allteftersom nya inmutningar sökas. I vad utsträckning det herefter blir frågan om nya inmutningar och i vilken utsträckning kronan verkligen kommer att utnyttja sin rätt, därom vet man i nuvarande stund intet. Men man kan förvänta, att privata inmutningar komma att sökas i största utsträckning under tiden före nya lagens ikraftträdande, i alla de orter, där malmfyndigheter med någon grad av sannolikhet kan antagas förekomma, för att förekomma verkningarna av den nya lagens bestämmelser om kronoandel.

Såsom dessa frågor te sig för mig resulterar en avvägning av de fördelar och nackdelar för kronan, som den nya lagstiftningen kan antagas medföra, däri att kronan kommer att trängas tillbaka ifrån sitt nuvarande inflytande över landets mineraltillgångar. Vad kronan vinner — den eventuellt utnyttjade, eventuellt efterlätna kronoandelen i nya gruvfyndigheter, för vilka inmutning sökes efter 1 januari 1940 — synes mig mindre än vad kronan förlorar — den nuvarande ensamrätten till inmutning i malmtillgångarna å kronojord i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.

Detta är de allmänna synpunkter, som föranleda mig att avstyrka upphävandet nu av 1926 års lag om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län. De särskilda skäl, som anförts för att motivera upphävandet av 1926 års lag, synas icke heller övertygande. Propositionen och utskottet ha, såsom nyss påpekats, i detta sammanhang speciellt framhållit önskvärdheten att befrämja malmletningen. Men även om man vill godtaga den meningen, att under nuvarande konjunkturer detta är önskvärt, kan åtminstone icke jag utan vidare medgiva, att en effektiv malmletning icke skall kunna organiseras av staten. Tvärtom, förutsatt att vederbörande myndigheter vilja intressera sig för en dylik statlig verksamhet! Utskottet framhåller, att kännedomen om mineraltillgångarna i vårt land utgör en viktig förutsättning för *en på längre sikt bedriven planmässig malmhushållning*. Det är just med hänsyn till önskvärdheten av en dylik malmhushållning som jag förmenar det vara

riktigt att icke nu på något område förminska statsinflytandet över landets malmtillgångar. Jag får för den skull härmed vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte avslå det i Kungl. Maj:ts proposition nr 40 framlagda stadgandet om upphävande av lagen den 28 april 1926 (nr 88) om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län, och att följaktligen andra stycket i övergångsbestämmelserna till förslaget till gruvlag erhåller följande lydelse:

Genom denna lag *upphäves* gruvestadgan den 16 maj 1884 (nr 24).»